

**SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA
ARABULUCULUK SONUCUNDA YAPILAN
MİLLETLERARASI SULH ANLAŞMALARININ
İCRA EDİLEBİLİRLİĞİ**

ERCAN ÇETİN

MAYIS 2023

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÖZEL HUKUK ANABİLİMDALI
ÖZEL HUKUK YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA
ARABULUCULUK SONUCUNDA YAPILAN
MİLLETLERARASI SULH ANLAŞMALARININ
İCRA EDİLEBİLİRLİĞİ**

ERCAN ÇETİN

MAYIS 2023

ÖZET

SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA ARABULUCULUK SONUCUNDA YAPILAN MİLLETLERARASI SULH ANLAŞMALARININ İCRA EDİLEBİLİRLİĞİ

ÇETİN, Ercan

Özel Hukuk Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Gülce GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL

Mayıs 2023, 137 sayfa

Arbuluculuk, gelişen dünya düzeninde yaşanacak uyuşmazlıkları en kısa zamanda çözüme kavuşturabilecek bir alternatif çözüm yollarından birisidir. Arbuluculuk sonucu yapılan milletlerarası nitelik taşıyan sulh anlaşmalarının başta devletlerde icra edilebilirliğini sağlamak üzere “**Arbuluculuk Sonucunda Yapılan Uluslararası Sulh Anlaşmalarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi**” kabul edilmiştir. Singapur Sözleşmesi olarak da bilinen bu sözleşme, alternatif çözüm yöntemlerinden biri olan arbuluculuğun milletlerarası platformda geliştirilmesini sağlayacak bir sözleşme olarak görülmektedir. Bu çalışma ile Singapur Sözleşmesinin uygulamada yaşanabilecek fayda ve eksikleri incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arbuluculuk, Singapur Sözleşmesi, Sulh anlaşmasının icra edilebilirliği, Ticarî uyuşmazlık, *UNCITRAL*.

ABSTRACT

RESULT OF MEDIATION INTERNATIONAL PEACE AGREEMENTS EXECUTABILITY IN THE SCOPE OF THE SINGAPORE CONVENTION

ÇETİN, Ercan

M.A. in Private Law

Supervisor: Assistant Professor Gülce GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL

May 2023, 137 page

Mediation is one of the alternative solutions that can resolve disputes to be experienced in the developing world order as soon as possible. “*UNCITRAL (2017), United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation*” was adopted in order to ensure the enforceability of international peace agreements concluded as a result of mediation, primarily in states. This contract, also known as the Singapore Convention, is seen as a contract that will enable the development of mediation, which is one of the alternative resolution methods, on an international platform. With this study, the benefits and shortcomings of the Singapore Convention will be tried to be examined.

Keywords: Mediation, The Singapore Convention, Execution of the settlement agreement, Commercial dispute, *UNCITRAL*.

TEŞEKKÜR

Tez alıŐmalarım esnasında; değerli vaktini esirgemedен sorularımı hiçbir zaman cevapsız bırakmayan, danıŐtıęım tım sorunları gler yzyle ozen, tez alıŐması sürecinde yardım ve katkılarıyla beni bilgilendiren ve ynlendiren gleryzl tez danıŐmanım Dr.Őęr.yesi Glce GÜMÜŞLÜ TUNAğIL Hanımefendi'ye, bu çalıŐmalarım esnasında ağır çalışma koŐullarına benimle katlanan, desteğini ve güler yüzünü hiç esirgemeyen kıymetli eŐim Seval ÇETİN Hanımefendi'ye ve kendisine ayrılması gereken vakitten fazlaca aldığım göz nru evladıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZDE İNTİHAL OLMADIĞINA DAİR BEYAN SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

ARABULUCULUK VE SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ HAKKINDA GENEL BİLGİ

ARABULUCULUK VE SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ HAKKINDA GENEL BİLGİ 6	
1.1 ARABULUCULUK HAKKINDA GENEL BİLGİ.....6	
1.1.1. Arabuluculuğun Tanımı..... 6	
1.1.2. Arabuluculuğun Olumlu Yanları..... 10	
1.1.3. Bazı Noktalardan Arabuluculuğun Tahkim ve Med-Arb ile Karşılaştırılması..... 12	
1.1.4. Türk Hukukunda Arabuluculuk..... 15	
1.2. SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ’NİN HAZIRLANMASI	22
1.3. SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ’NİN ÖNEMİ	24
1.4. SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ’NE KATILIM VE SÖZLEŞME’NİN YÜRÜRLÜĞE GİRİŞİ.....	27
1.4.1. İmza, Onay, Kabul, Tasdik, Katılım	27
1.4.2. Bölgesel Ekonomik Entegrasyon Örgütlerinin Katılımı.....	29
1.4.3. Birleştirilmemiş Hukuk Düzenleri	31
1.4.4. Sözleşme Maddelerinde Değişiklik Talebi.....	32
1.5. SÖZLEŞME’NİN UYGULANMASI AÇISINDAN BAZI ÖZEL DURUMLAR.....	34
1.6. SÖZLEŞME’NİN UYGULANMASINA YÖNELİK ÇEKİNCELER.....	40

1.6.1. Arabuluculuk Sulh Anlaşmasının Tarafının Devlet Olması.....	41
1.6.2. Tarafların Tercihi	41
1.6.3. Sözleşmeye Çekince Koyan Devletler	43
1.6.4. Çekincenin Arabuluculuk Sulh Anlaşmasına Etkisi	44
1.7. SÖZLEŞMEDEN ÇEKİLME	44

BÖLÜM II

SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ'NİN UYGULAMA ALANI VE UYGULANABİLMESİ İÇİN USULİ ŞARTLAR

SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ'NİN UYGULAMA ALANI VE UYGULANABİLMESİ İÇİN USULİ ŞARTLAR	46
2.1. SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ'NİN UYGULAMA ALANI	46
2.1.1. Arabuluculuk Süreci Sonucunda Sulh Anlaşmasının Yapılması	46
2.1.2. Arabuluculuk Sulh Anlaşmasının Uluslararası Niteliği.....	49
2.1.3. Sulh Anlaşmasının Taraflar Arasındaki Ticarî Uyuşmazlığın Çözümüne İlişkin Olması.....	53
2.2. SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ UYGULAMA ALANI DIŞINDA KALAN KONULAR.....	56
2.3. ARABULUCULUK SULH ANLAŞMASININ MAHKEME VE TAHKİM KARARLARI HALİNE GELMESİ	57
2.3.1 Genel Olarak.....	57
2.3.2. Arabuluculuk Sulh Anlaşmasının Mahkeme Kararı Olarak Kabulü ve Sonuçları.....	57
2.3.3. Arabuluculuk Sulh Anlaşmasının Hakem Kararı Olarak Tasdiki ve Sonuçları.....	61
2.4. SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SULH ANLAŞMASINA DAYANILMASI İÇİN GEREKLİ ŞARTLAR (UYGULANABİLİRLİK ŞARTLARI).....	64
2.4.1. Arabuluculuk Sulh Anlaşmasının Yazılı Olması	66
2.4.2. Sulh Anlaşmasının Taraflar Tarafından İmzalanması.....	69
2.4.3. Sulh Anlaşmasının Arabuluculuk Toplantısı Sonucunda Elde Edilmesi..	72
2.5. ARABULUCULUK SULH ANLAŞMASININ DİLİ	78
2.6. BELGE TALEBİ	79
2.7. İCRA TALEBİNİN SONUÇLANDIRILMASI	81

BÖLÜM III

SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ'NE GÖRE SULH ANLAŞMASININ

İCRA EDİLEBİLİRLİĞİNİN RET SEBEPLERİ

SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ'NE GÖRE SULH ANLAŞMASININ İCRA EDİLEBİLİRLİĞİNİN RET SEBEPLERİ	84
3.1. GENEL OLARAK	84
3.2. EHLİYETSİZLİK.....	86
3.3. SULH ANLAŞMASI İLE İLGİLİ RET SEBEPLERİ	89
3.3.1. Sulh Anlaşmasının Geçersizliği	89
3.3.2. Sulh Anlaşmasına Konu Borcun İcra Edilmesi	94
3.3.3. Sulh Anlaşmasına Konu Borcun Açık veya Anlaşılır Olmaması	95
3.3.4. Talebin Sulh Anlaşmasının Hükümlerine Aykırı Olması.....	96
3.4. ARABULUCU İLE İLGİLİ RET GEREKÇELERİ	97
3.4.1. Arabulucunun Tarafsız Olmaması	97
3.4.2. Arabulucunun Bağımsız Olmaması	100
3.4.3. Arabulucunun Tâbi Olduğu Standartlara Aykırı Davranması.....	101
3.5. TALEBİN, BAŞVURULAN DEVLETİN KAMU DÜZENİNE AYKIRILIĞI	103
3.6. UYUŞMAZLIĞIN ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİ OLMASI.....	107
SONUÇ	112
KAYNAKÇA	115
ÖZGEÇMİŞ.....	126

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ADR	: Alternative Dispute Resolution
age (agm, agt)	: adı geçen eser (makale, tez)
APEK	: The Challenges of Asia Pasific Economic Cooperation
BM	: Birleşmiş Milletler
bkz.	: bakınız
c.	: Cümle
C.	: Cilt
CISG	: UNCITRAL (2017), United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods
Doc.	: Document
dn.	: dipnot
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
HFD	: Hukuk Fakóltesi Dergisi
HD.	: Hukuk Dairesi
HMK	: 12.01.2011 tarih ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUAK	: 07.06.2012 tarih ve 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
HUAKY	: 02.06.2018 tarihli Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği
ICC	: International Chamber of Commerce
ICSID	: International Centre for Settlement of Investment Disputes
IMI	: International Mediation Institute
İİK	: 09.06.1932 tarih ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu
K.	: Karar
m.	: madde
MHB	: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni

MED-ARB	: Mediation-Arbitration
MÖHUK	: 27.11.2007 tarih ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
MTK	: 21.06.2001 tarih ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu
MTO	: Milletlerarası Ticaret Odası
para.	: paragraf
RG	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
ss.	: sayfa sayısı
S.	: Sayı
NAFTA	: North American Free Trade Agreement
SIAC	: Singapore International Arbitration Centre
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
UNCITRAL	: UNCITRAL (2017), United Nations Commission On International Trade Law
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
UN	: United Nations
Vd.	: ve devamı
Vol.	: Volume

GİRİŞ

Son yıllarda genel olarak bilim ve teknik alanında yaşanan gelişimler, ekonomik ve sosyal ilişkilerin artmasına neden olmakta ve bu durum da aynı zamanda birçok uyuşmazlık ve çatışmayı beraberinde getirmektedir. Taraflar bu uyuşmazlıkların çözümünde ya birbirleriyle çatışmayı ya da uzlaşmayı tercih ederler. Tarafların birbiriyle çatışması, âdeta birbirlerine karşı savaşarak uyuşmazlığa çözüm yöntemi araması anlamını taşır ve bu çatışmanın sonucunda da taraflardan biri kazanırken diğeri kaybeder¹. Diğer yandan uzlaşmacı yöntemlerde ise tarafların menfaatleri devreye girmektedir. Bu yöntemde amaç her iki tarafında kazanarak kendi çıkarlarına en uygun çözümü bulmaktır. İşte uyuşmazlıkların artması, tarafların yeterli faydayı sağlayamayan çatışmacı çözüm yöntemlerinden uzaklaşarak uzlaşmacı çözüm yöntemlerine yönelmesine neden olmuştur². Özellikle tarafların ticarî ilişkilerinin korunması ve menfaatlerin ön plana çıkarılması için “Alternatif Uyuşmazlık Çözümü” yöntemlerine başvurulmaktadır.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi, zaman tasarrufuyla birlikte devlet yargısındaki iş yükünü ve maliyeti azaltan bir yoldur. Bu yöntemdeki alternatif kavramı, devlet yargısına alternatif oluşturmak değil, aksine devlet yargısına destek vermek üzere mahkemelerin üzerindeki iş yükünü azaltmak ve daha kaliteli hizmet sunmasını sağlamaktır³. Genel olarak özellikle Türk Hukukunda alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri arasından yaygın ve başarılı olarak uygulanan “Arabuluculuk” yöntemi öne çıkmaktadır.

Arabuluculuk kısaca tarafların yaşamış olduğu uyuşmazlığın çözümü için üçüncü bir kişi yardımı ile bir araya gelmesini ifade eder. Arabuluculuk, üçüncü kişinin yani arabulucunun, anlaşmazlık yaşayan tarafları bir araya getirmesini sağlayarak uyuşmazlığı müzakere edebilmelerini ve aralarındaki iletişimi kolaylaştırmayı hedefler. Bu süreçte arabulucunun sürece ilişkin tavsiye veya karar

¹ Ali YEŞİLIRMAK (2017), *Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı*, Altan Özyurt Matbacılık, Ankara, s.25.

² Elif Kismet KEKEÇ (2016), *Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler*, 3. Baskı, Ankara, s. 31.

³ Ali YEŞİLIRMAK 2017 age.s.26.

verme yetkisi bulunmakla birlikte Türk Hukukunda genel kural, çözüme ilişkin karar verme yetkisinin taraflarda olmasıdır. Arabuluculuk görüşmelerinin başlayabilmesi için söz konusu uyuşmazlıkta en az iki taraf ve bir arabulucu olmak zorundadır. Eğer bu süreçte arabulucu olmazsa, bu çözüm yolunun adı müzakere olur. Kolaylaştırılmış veya yardımcı müzakere olarak da tanımlanan arabuluculuğun temel amacı, yaşanan uyuşmazlıkta taraflar arasında yaşanan iletişim kopukluğunu arabulucu yardımıyla çözüme kavuşturmadır⁴.

Başta Uzak Doğu ve Afrika ülkeleri olmak üzere çok eski çağlardan beri kullanılan arabuluculuk, farklı terimler adı altında Türk Coğrafyasında ve Anadolu kültürü içinde de yüzyıllardır var olan bir yöntemdir⁵. Modern anlamda arabuluculuğun temelleri, 1976 yılında ABD’de icra edilen *Roscoe Pound* Konferansı ile atılmış ve konferansta mahkemelerin yargılama ile birlikte uyuşmazlık çözümü için kullanılmasına karar verilmiştir⁶.

Türk Hukukunda da arabuluculuk, farklı isimler altında Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır. Osmanlı’da ulemanın bazı faaliyetleri, bu durumun bir göstergesi⁷ olsa da Türk Hukukunda modern anlamda arabuluculuğun başlangıcı, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu’dur⁸.

Öte yandan küreselleşme ve teknolojideki gelişmelerle paralel olarak kişiler arasında sürekli gelişen ekonomik ve sosyal ilişkilerin artması, beraberinde uyuşmazlıkları da getirmesi nedeniyle bu uyuşmazlıkların çözümünde hem zaman tasarrufu elde etmek hem de tarafların ortak bir noktada buluşmasının sağlanması için devlet yargısından ziyade alternatif çözüm yöntemleri ön planda tutulmuştur. Bu sebeple alternatif çözüm yöntemleri ile ilgili uluslararası hukuk alanında farklı çalışmalar yapılmaktadır.

Bu hukukî çalışmalardan biri olan ve kısaca Singapur Sözleşmesi olarak anılan **“Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Uluslararası Sulh Anlaşmalarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Singapur Sözleşmesi)”**, alternatif çözüm yöntemlerinden biri olan arabuluculuğun uluslararası düzeyde geliştirilmesini

⁴ Ali YEŞİLIRMAK 2017 age.s.27.

⁵ Mustafa Serdar ÖZBEK(2016), *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolu*, 2. Cilt, Yetkin Yayınları, Ankara, s.364.

⁶ Elif Kısmet KEKEÇ 2016 age.s. 31.

⁷ Ali YEŞİLIRMAK 2017 age.s.28.

⁸ RG: 22.06.2012/28331.

⁹ Çalışmamızda Singapur Sözleşmesi olarak bahsedilecektir.

sağlayacak bir sözleşmedir. Singapur Sözleşmesi, uluslararası ticarî uyuşmazlıkların çözümünde 10 Haziran 1958’de New York’ta yapılan ve New York Sözleşmesi olarak da bilinen “*Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Sözleşme’nin (New York Sözleşmesi)*¹⁰” eksik parçasının tamamlanması olarak doktrinde nitelendirilmektedir¹¹. New York Sözleşmesinin tahkimde yakaladığı başarıyı, arabuluculukta da Singapur Sözleşmesinin yakalayacağı öngörülmektedir. Keza 1958 yılında imzaya açılan New York Sözleşmesini ilk anda on ülke imzalamasına rağmen¹², 7 Ağustos 2019’da Singapur’da imzaya açılan Singapur Sözleşmesini ise kırk altı ülke imzalamıştır.

Ticaretin ve menfaatlerin olduğu yerde, uyuşmazlıkların da olması beklenen bir sonuçtur. New York Sözleşmesi hakem kararlarının tanınması ve tenfizinde uygulanırken, Singapur Sözleşmesi arabuluculuk sonucunda yapılan sulh anlaşmalarının icra edilebilirliğine yönelik uluslararası bir sözleşmedir. Genel olarak arabuluculuk, ulusal uyuşmazlıkların çözümünde başvurulacak bir alternatif uyuşmazlık yöntemi olarak tercih edilirken, yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda tam anlamıyla başvuru olan bir yol değildir. Ancak Singapur Sözleşmesi kapsamında uluslararası ticarete yaşanacak uyuşmazlıklarda alternatif uyuşmazlık yöntemi olarak seçilecek arabuluculuk hem zaman hem de taraf menfaatleri açısından uluslararası ticareti daha kolay hale getirecek ve arabuluculuğun gelişmesine ve etkinliğin artmasına büyük katkı sağlayacaktır. Fakat bu durumun gerçekleşip gerçekleşmeyeceği taraf devlet sayısının artmasına bağlıdır. Ayrıca Singapur Sözleşmesiyle birlikte, taraf devletler, arabuluculuk yoluyla yapılan anlaşmaları başka bir ülkedeki mahkemelerde delil olarak sunabilme imkânına sahip olacaktır.

Singapur Sözleşmesi Arapça, Çince, Fransızca, İngilizce, İspanyolca ve Rusça olmak üzere toplam altı dilde ve tek nüsha şeklinde düzenlenmiştir. Sözleşme, on altı maddeden oluşmaktadır. İlk üç maddede sözleşmenin uygulama alanı, tanımlar ve

¹⁰ 1958 yılında ilk imzaya açılan New York Sözleşmesi, ilk aşamada 24 ülke tarafından imzalanmış ve 10 yıl içinde 15 ülke sözleşmeyi onaylamıştır. 2022 yılı itibarıyla toplam 169 ülke Sözleşmeyi onaylamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.

https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/conventions/foreign_arbitral_awards/status2, ET.17.08.2022.

¹¹ M. Alper ENER (2019), "Singapur Konvansiyonu: Arabuluculuk Anlaşmasının New York Konvansiyonu", *Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XXIII, s. 227.

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz.

https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/conventions/foreign_arbitral_awards/status2, ET.17.08.2022.

ET.

genel ilkeleri ile dördüncü ve beşinci maddelerinde, sulh anlaşması için gerekli şartlar ile hukukî yollara başvurunun reddinden bahsedilmiştir. Sözleşmenin maddeleri, genelde sulh anlaşmasının icrası ile ilgili olmakla birlikte, sekizinci maddede taraf devletlerin çekinceleri, on birinci maddesinde taraf devletlerin imza, onay, kabul, tasdik, katılımı, on dördüncü maddesinde sözleşmenin yürürlüğe girmesi, on beşinci maddesinde Sözleşme hükümlerinde yapılacak değişiklikler ile son maddesinde taraf devletlerin Sözleşmeden çekilmesi konuları düzenlenmiştir.

Çalışmamızda Singapur Sözleşmesinin hükümlerinin incelenmesine ve uygulanmasına yönelik değerlendirmemize yer verilecektir.

Bu kapsamda İlk bölümde genel olarak arabuluculuk yolu ve Türk hukukundaki uygulaması hakkında genel bilgi verilecektir. Ayrıca Singapur Sözleşmenin tarihçesi üzerinde durularak amacı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Singapur Sözleşmesi, New York Sözleşmesi esas alınarak hazırlanmış bir sözleşme olduğu için bu iki sözleşme arasındaki farklılıklar üzerinde durulacaktır. Diğer yandan Sözleşmeye katılım ve sözleşmenin yürürlüğe girişi başlığı altında bölgesel ekonomik entegrasyon örgütlerin ve farklı hukuk düzenlerine sahip devletlerin Sözleşmeye taraf olması ve Sözleşme hükümlerinde değişiklik konuları irdelenmiştir.

Bir sonraki başlıkta Sözleşmenin uygulanması açısından bazı özel durumlar (paralel başvurular ve lehe uygulanma) incelenmiştir. Bir sonraki başlıkta taraf devletlerin Sözleşmeye çekince koyabilme şartları üzerinde, Sözleşme hükümlerinde belirtilen hangi konularda çekince koyabilecekleri ve Sözleşmeyi imzalayan devletlerin koymuş olduğu çekincelerden bahsedilmiştir. Yine bu bölümde ise paralel başvurular ve lehe uygulanma ilkesi incelenmiştir. Son olarak da âkit devletlerin, Sözleşmenin taraf olma sıfatını sonlandırması başka bir deyişle Sözleşmeden çekilme şartları işlenmiştir.

İkinci bölümde ilk olarak Singapur Sözleşmesinin uygulama alanı ortaya konmuştur. Daha sonra Sözleşmenin kapsam dışı bıraktığı hâller, uyuşmazlık çeşitleri ve muhakeme süreci olmak üzere iki başlık hâlinde incelenmiştir. Ayrıca arabuluculuk sulh anlaşmasının, gerek taraflar gerekse arabulucu tarafından imzalanmasının esasları üzerinde durulmuştur. Bunun yanında, sulh anlaşmasının yazım dili ile sulh anlaşmasının icrası talep edilen ülkenin belge talebinin sonuçları ele alınmış ve son olarak da icra talebinin sonuçlandırılması anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Singapur Sözleşmesine göre sulh anlaşmasının icrasının ret sebepleri beş başlık hâlinde ele alınmıştır. Bu ret sebepleri tarafların ehliyetine sahip olmamasına, sulh anlaşmasına, arabulucuya ve uyuşmazlık konusuna ilişkindir. Diğer ret sebebi ise arabuluculuk sulh anlaşmasının düzenlendiği konunun icrası talep edilen devletin kamu düzenine aykırılık teşkil etmesidir.

Sonuç bölümünde, yapılan çalışmanın genel bir değerlendirilmesi ele alınarak, Singapur Sözleşmesinin geliştirilmesi gereken hususları ile ilgili görüşlere yer verilmiştir.

BÖLÜM I

ARABULUCULUK VE SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ HAKKINDA GENEL BİLGİ

1.1 ARABULUCULUK HAKKINDA GENEL BİLGİ

1.1.1. Arabuluculuğun Tanımı

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından biri olan arabuluculuk yolunun doktrinde pek çok tanımı yapılmış ve bu tanımlarda da genel olarak çözümde karar verme yetkisi bulunmayan üçüncü bir kişinin yer aldığı, gönüllülük esasına dayanarak tarafların kendi kararlarını verdiği ve taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümüne yönelik bir süreç olduğu vurgulanmıştır¹³.

2002 tarihli Uluslararası Ticarî Arabuluculuğa İlişkin Model Kanunu'nda arabuluculuk,

*“Tarafların aralarındaki sözleşme veya mevcut hukukî ilişkiden doğan uyuşmazlıkların barışçıl yollarla ortadan kaldırılması için üçüncü kişi veya kişilerin yardımına başvurulması...”*¹⁴

olarak tanımlanmıştır.

Hukukî ve Ticarî Uyuşmazlıklarda Arabuluculuğun Belirli Yönlerine İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönergesi m.3/a hükmünde ise arabuluculuk,

*“Arabuluculuk adlandırılma ve başvuru şekline bakılmaksızın, uyuşmazlığın tarafı iki veya daha fazla kişinin gönüllü bir temelde uyuşmazlıklarını çözmek için bir arabulucunun yardımı ile bizzat çaba gösterdikleri yapılandırılmış bir süreç...”*¹⁵

olarak ifade edilmiştir.

Singapur Sözleşmesi m.2/3 hükmünde arabuluculuk,

“...kullanılan ibarelere ve yürütülen usule bakılmaksızın, tarafların, aralarındaki uyuşmazlığı, uyuşmazlığın taraflarına bir çözüm dayatma yetkisine sahip olmayan

¹³ Mustafa Serdar ÖZBEK 2016 age. s.591-595; Baki KURU (2015), *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, Legal Yayıncılık, İstanbul, s.440-442.

¹⁴ Elif Kısmet KEKEÇ 2016 age.s.23.

¹⁵ age.s.24.

üçüncü kişi veya kişilerin ('arabulucu'nun) yardımıyla dostane bir çözüme kavuşturmaya çalıştıkları bir usul... ”

olarak belirtilmiştir.

Modern anlamda arabuluculuğun temelleri, 1976 yılında icra edilen *Roscoe Pound* Konferansı ile atılmış ve konferansta mahkemelerin yargılama ile birlikte uyuşmazlık çözümü için kullanılmasına karar verilmiştir¹⁶. Uluslararası düzeyde arabuluculuğun gelişimine, İngiltere ve Fransa öncülük etmiş, özellikle 2002 yılında benimsenen 2002 *UNCITRAL* Milletlerarası Ticarî Arabuluculuğa ilişkin Model Kanunu¹⁷ (*UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation*) ile 2018 yılında revize edilen *UNCITRAL* Uluslararası Ticarî Arabuluculuk ve Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Uluslararası Sulh anlaşmaları Hakkında Model Kanun¹⁸ (*Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation*) ve yine 2002 yılında Avrupa Birliği tarafından hazırlanan Medeni Hukukta ve Ticaret Hukukunda Uyuşmazlık Çözümüne ilişkin Alternatif Usuller Üzerine Yeşil Kitap ile 2008 yılında kabul edilen Hukukî ve Ticarî Uyuşmazlıklarda Arabuluculuğun Belirli Yönlerine İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönergesi¹⁹, arabuluculuğun modern anlamda gelişmesine büyük katkı sağlamıştır²⁰.

¹⁶ age.s.31.

¹⁷ Bkz. *UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation with Guide to Enactment and Use*, 2002, *United Nations, New York*, 2014.

¹⁸ *Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation, 2018 (amending the UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation, 2002)* için bkz. *UNCITRAL* (2018), Report of the United Nations Commission on International Trade Law, Fifty-first session (25 June-13 July 2018), Annex II.

¹⁹ *Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters*, OJ L 136,24.5.2008, s.3-8.

²⁰ Ali YEŞİLIRMAK 2017 age.s.27.

Ayrıca *UNCITRAL*²¹ 2021 yılında, 1980 *UNCITRAL* Uzlaştırma Kurallarını²² güncellemiş ve Arabuluculuk Kuralları olarak kabul etmiştir. Uluslararası ticarî ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümünde kullanılmak üzere ilgili taraflara tavsiye edilen Arabuluculuk Kuralları toplam 13 maddeden oluşmuş ve ekinde arabuluculuk örneği ile örnek bilgilendirme beyanları yer almıştır.

Bunun yanında toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların sürece katılımını arttırmak maksadıyla 2000 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Kadın, Sulh ve Güvenlik Hakkındaki 1325 Sayılı Kararı ve 2003 yılında Avrupa Konseyi'nin 1639 sayılı Aile Arabuluculuğu ve Cinsiyetler Arası Eşitlik konusundaki Tavsiye Kararı, aile arabuluculuğu ile ilgili Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Aile Arabuluculuğu Hakkındaki R (98) 1 Sayılı Tavsiye Kararı ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 2007 yılındaki (*CEPEJ*) Aile ve Hukuk Arabuluculuğuna ilişkin Tavsiye Kararı ile 2002 yılındaki Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Konusunda 10 Sayılı Tavsiye Kararı, arabuluculukla ilgili uluslararası arenada yapılan çalışmaların gelişimini göstermektedir²³.

Alternatif çözüm yöntemlerinden biri olan arabuluculuk, özellikle Uzak Doğu ülkelerinde de kullanılan ve geliştirilen bir yöntemdir. Arabuluculuğun yaygın olduğu bu ülkelerin başında, toplumsal ve sosyal barışa önem veren Çin Halk Cumhuriyeti

²¹ *UNCITRAL (The United Nations Commission on International Trade Law-Uluslararası Ticaret Hukuku Hakkında Birleşmiş Milletler Komisyonu)*, BM Genel Kurulu tarafından 17 Aralık 1966 tarihinde 2205(XXI) sayılı kararıyla kurulmuştur. Uluslararası ticaret hukukunun geliştirilmesi ve uyumlaştırılmasında önemli rol oynayan *UNCITRAL*, ticaret hukukunun uyuşmazlıklarının çözülmesi, uluslararası ticarî sözleşmeler, taşıma, iflas, elektronik ticaret, menkul kıymetler, mal tedariki ve satışı gibi alanlarda, uluslararası hukukî metinlerin hazırlanması, kabul edilmesi ve kullanımının desteklenmesi amacıyla çalışmalar yürütmektedir. *UNITED NATIONS* (2013), *A Guide to UNCITRAL Basic Facts About the United Nations Commission on International Trade Law, Vienna*, <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/general/12-57491-Guide-to-UNCITRAL-e.pdf>

Uluslararası ticaret hukuku alanında BM çalışma sisteminin çekirdeğini oluşturan *UNCITRAL*, Uluslararası hukukî metinlerin hazırlanmasında, *UNCITRAL* üyesi olmayan ülkeler de dâhil olmak üzere, hükümet kuruluşları, sivil toplum örgütleri gibi birçok katılanla planlamaktadır. İlk kuruluşunda, 29 olan üye sayısı, 1973 yılında 36'ya, 2002 yılında 60'a (14 Afrika, 14 Asya, 8 Doğu Avrupa, 10 Latin Amerika ve Karayipler, 14 Batı Avrupa ve diğer ülkeler) yükseltilerek ülkelerin katılımı ve katkısının yanı sıra *UNCITRAL*'in genişleyen çalışma planına olan ilgiyi de arttırmıştır. Her ne kadar üye sayısı sınırlandırılmış olsa da diğer BM üyesi devletler ve tartışma konusu ile ilgili uluslararası ve bölgesel kuruluşlar da hem *UNCITRAL* hem de Çalışma Grubu toplantılarına gözlemci statüsünde davet edilebilmektedir. *UNITED NATIONS* (2013), *A Guide to UNCITRAL Basic Facts About the United Nations Commission on International Trade Law,, Vienna*, <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/general/12-57491-Guide-to-UNCITRAL-e.pdf>, ET.19.06.2022.

²² *UNITED NATIONS* (2021), *UNCITRAL Mediation Rules*, https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/mediadocuments/UNCITRAL/en/22-01369_mediation_rules_ebook_1.pdf, ET.19.03.2022.

²³ Ali YEŞİLIRMAK 2017 age.s.28.

gelmektedir²⁴. Çin’de ortaya çıkan Konfüçyüs felsefesine göre yaşayan tüm varlıkların birbiriyle uyumu vardır ve bu uyum, uyuşmazlık çıktığında bozulacağından dolayı kişinin ailesine ve topluma büyük zararlar vereceği düşünülmektedir²⁵. Konfüçyüs felsefesinde uyuşmazlıkların mahkemede çözülmesi, toplum içinde kabul gören bir davranış değildir²⁶. Dolayısıyla uyuşmazlıkların devlet yargısı yerine zaman kaybetmeden arabuluculuk yoluyla çözülmesi önemlidir²⁷. Öte yandan Çin’de arabuluculuk sisteminin gelişmesinin diğer bir nedeni de sosyalist ideolojidir²⁸. Sosyalist hukuk sistemi, toplum düzeninin ve sosyal barışın bozulmamasına oldukça önem vermektedir²⁹. Bunun sağlanması için, Çin hukuk düzeni, uyuşmazlıkların çözümünde arabuluculuğu tercih etmektedir³⁰.

Arabuluculuk, devlet yargısı ve tahkim yargılamasında olduğu gibi tarafsız üçüncü bir kişinin sürece katılımını içerse de, bu üçüncü kişinin karar verme ya da taraflara çözüm önerisini kabul ettirme yetkisi genel olarak bulunmamaktadır. Sürece katılan üçüncü kişi yani arabulucu, tarafları bir araya getirerek tarafların kendi iradeleriyle sulh anlaşması yapmalarını sağlar. Arabuluculuk sürecinde, tarafsız üçüncü kişiyi yani arabulucuyu, taraflar seçer. Bu süreç, gizliliğe ve tarafların gönüllülüğe dayanır. Arabuluculuk sonucunda elde edilen sulh anlaşması hem devlet mahkemesi kararı niteliğini oluşturulabilirken hem de tarafların ticaretini menfaatleri doğrultusunda şekillendirilebilir. Arabuluculuk sulh anlaşması, hiyerarşik bir inceleme sürecine de tâbi olmadığı gibi tarafların kendi iradeleriyle elde edilmiş bir sulh anlaşması, sıradan bir özel hukuk sözleşmesi ile aynı değerdedir³¹.

²⁴ Seda ÖZMUMCU (2012), *Uzak Doğu’da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, s.24.

²⁵ age.s.24.

²⁶ Jerome Alan COHEN (1966), “Chinese Mediation on the Eve of Modernization”, *California Law Review*, C. 54, S. 3, s. 1203; Seda ÖZMUMCU 2012 age.s.25.

²⁷ age.s.26.

²⁸ Jerome Alan COHEN 1966 age.s.1204.

²⁹ age.s.1205; Seda ÖZMUMCU 2012 age.s.27.

³⁰ Jerome Alan COHEN 1966 age.s.1206.

³¹ Robert MNOOKIN (1998), "Alternative Dispute Resolution Harvard Law School John M. Olin Center for Law", *Economics and Business Discussion Paper Series*, s.232, https://lsr.nellco.org/harvard_olin/232, ET.27.02.2023.

1.1.2. Arabuluculuğun Olumlu Yanları

Taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümünde alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının (arabuluculuk, uzlaştırma, sulh) tercih edilebilmesi için devlet yargısına göre bazı avantajları ön plana çıkması gerekmektedir. Dolayısıyla alternatif çözüm yollarından biri olan arabuluculuğun avantajlarına kısaca değinmekte fayda vardır.

Alternatif çözüm yollarından olan arabuluculuk genel olarak, devlet yargısı üzerindeki iş yükünü hafifletmeye yardımcı olur³². Alternatif çözüm yollarının yaygınlaşması, aynı zamanda toplumsal barışın ve uzlaşmanın yayılması anlamına gelir³³.

Arabuluculuk, başta ticarî ilişkilerin devamlılığı açısından büyük bir avantaj sağlamaktadır³⁴. Dolayısıyla tarafların ticarî ilişkilerini sürdürerek aralarındaki uyuşmazlığı farklı boyutlara taşımadan gönüllülük esasına dayanan bir sulh anlaşması ile çözdüğü bir süreçtir³⁵. Uyuşmazlığın devlet yargısı veya tahkimde çözümlenmesi durumunda tarafların ilişkileri zarar görebilirken, arabuluculukta ise tarafların ilişkilerinin devamlılığı açısından daha verimli sonuçlar alındığı görülmektedir³⁶. Öte yandan taraflar arasındaki uyuşmazlıkta tahkim yargılamasında ve devlet yargısında sınırlı çözüm yolları bulunurken arabuluculukta ise tarafların kendi iradeleriyle menfaatleri doğrultusunda birçok çeşitli çözümleri sunabilen en uygun alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden biridir³⁷. Arabuluculuk sulh anlaşmaları tarafların kendi iradeleriyle olacağından yeni ticarî sözleşmelerin akdi dâhil birçok çözüm geliştirilebilir³⁸. Bu durum, taraflar arasındaki gerginliği azaltır ve ticarî ilişkilerin devamlılığına katkı sağlar.

Arabuluculuk süreci devlet yargısına göre çok daha kısa zamanda sonuç alınabilmekte ve dolayısıyla taraflara zamandan tasarruf sağlamaktadır. Uygulamada bu süre zarfı bazı zamanlarda bir gün bile olabilirken, devlet yargısında bir davanın sonuçlanması çok daha uzun sürelerle tekabül etmektedir³⁹. Bu sebeple arabuluculuk zaman tasarrufu sağlaması açısından büyük bir avantaja sahiptir.

³² Elif Kısmet KEKEÇ 2016 age.s.24.

³³ age.s.25.

³⁴ Süha TANRIVER (2006), “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk”, *TBB Dergisi*, Sayı 64, s.158.

³⁵ age.s.158.

³⁶ Zeynep Derya TARMAN (2016), “Mediation as an Option for International Commercial Disputes”, *Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul*, C. 48, Sayı 65, s.232.

³⁷ age.s.233.

³⁸ Elif Kısmet KEKEÇ 2016 age.s.26; Zeynep Derya TARMAN 2016 age.s.234.

³⁹ Mustafa Serdar ÖZBEK 2016 age.s.287.

Arabuluculuğun diğerk bir avantajı da, tarafların irade serbestliğine sahip olmasıdır⁴⁰. Taraflar herhangi bir izne veya bir sebep unsuruna gerek olmadan müzakereleri bitirebilir ve uyuşmazlığın çözümü için farklı çözüm yollarına başvurabilir⁴¹. Dolayısıyla taraflar, arabuluculuk süreci sonunda sulh anlaşmasını elde edemeseler de herhangi bir hak kaybına uğramadan farklı çözüm yollarına başvurabilirler.

Arabuluculuğun diğerk bir avantajı da gizlilik ilkesinin uygulanmasıdır. Ticarî ortaklıklar ile ilgili uyuşmazlıklarda gizlilik ilkesi, özellikle borsada işlem gören şirketler uyuşmazlıklarının kamuoyunda duyulması sonucunda zarara uğramamak için uyuşmazlıklarının çözümünde gizlilik ilkesine dayanan arabuluculuk yolunu tercih edebilmektedirler⁴². Uyuşmazlığın tarafları farklı bir karar almadıkları sürece; taraflar, çalışanları ve temsilcileri, arabulucular ve çalışanları ile arabuluculuk sürecine katılan tüm kişilerin tamamı için gizlilik ilkesine uyulmaktadır⁴³. Arabuluculuk çözüm yolunu kabul eden hukuk düzenlerinde kullanan ülkelerde, gizlilik yükümlülüğünün ihlali durumunda farklı yaptırımlar öngörülmektedir⁴⁴.

Devlet yargısında sürecin uzamasıyla tarafların masraf yükü de artmaktadır⁴⁵. Bu masraflar, yargılama esnasında olabildiği gibi yargılama sonucunda da mümkün olabilmektedir⁴⁶. Devlet yargısındaki mevcut masraflar düşünüldüğünde, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak arabuluculuk daha ekonomik hale gelmektedir. Böylece arabulucu sürecinin kısa zamanda sonuçlanması ve daha ekonomik olması, bu yöntemin tercih edilmesinde önemli bir etkidir⁴⁷.

Bunun yanında arabuluculuk, kazan-kazan ilkesinin geçerli olduğu ve kaybedeni olmayan bir çözüm yöntemidir⁴⁸. Dolayısıyla taraflar arasındaki uyuşmazlığın arabuluculuk sürecinde tarafların kendi iradeleriyle belirleyecekleri bir sulh anlaşması ile sonuçlanması durumunda, her iki tarafında kazandığı bir sonuç

⁴⁰ Dorcas QUEK ANDERSON (2020), “The Singapore Convention on Mediation: Supplying the Missing Piece of the Puzzle for Dispute Resolution”, *Journal of the Malaysian Judiciary*, s.196.

⁴¹ Mustafa Serdar ÖZBEK 2016 age.s.305.

⁴² Kürşat KARACABEY (2016), “Zorunlu Arabuluculuğun Hukukun Temel İlkelerine Aykırılığı ve Uygulanabilirliğine Dair Sorunlar”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 123, s.460.

⁴³ age.s.461.

⁴⁴ Çiğdem YAZICI TIKTIK (2013), *Arabuluculukta Gizliliğin Korunması*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, s. 55-56.

⁴⁵ Mustafa Serdar ÖZBEK 2016 age.s.286.

⁴⁶ age.s.286.

⁴⁷ Elif Kısmet KEKEÇ 2016 age.s.90.

⁴⁸ Mustafa Serdar ÖZBEK 2016 age.s.303.

ortaya çıkacaktır⁴⁹. Böylece kazan-kazan ilkesi ile tarafların uyuşmazlığının bir sulh anlaşmasıyla sonuçlanmasının yanında tarafların ilişkilerinin devamı da sağlanmış olur⁵⁰.

Bütün faydaları ile birlikte alternatif çözüm yöntemi olarak arabuluculuğun yaygınlaşması, devlet yargısı ve tahkim yargılamasının iş yükünü azaltacağı gibi taraflar arasındaki çatışmayı önleyerek ilişkinin devamını da sağlar⁵¹. Taraflar arasındaki uyuşmazlık arabuluculuk süreci sonunda sulh anlaşması ile sonuçlanmasa bile devlet yargısına veya tahkime başvuru imkânları devam eder⁵².

Arbuluculuğun tüm avantajları düşünüldüğünde uluslararası ticarete tarafların ilişkilerini sürdürebilmeleri ve menfaatleri doğrultusunda karar verebilmeleri açısından karşılıklı uyuşmazlıkların çözümü için arabuluculuk gerek devlet yargısına, gerekse tahkime göre daha uygundur⁵³. Çünkü arabuluculukla taraflar uyuşmazlığı çözmekle kalmaz, yeni fırsatlar da yaratabilirler⁵⁴.

1.1.3. Bazı Noktalardan Arabuluculuğun Tahkim ve Med-Arb ile Karşılaştırılması

Taraflar arasındaki uyuşmazlıkta arabuluculuk ve tahkimin birlikte yer alan Arabuluculuk-Tahkim (Mediation – Arbitration, Med-Arb) yöntemi de ayrı bir yöntem olarak düşünülebilir. Bu yöntemi açıklamadan önce kısaca tahkim üzerinde durmakta fayda vardır.

Tahkim, tarafların kendi iradelerine tâbi işlemlerle ilgili uyuşmazlıklarının çözümünde, kendilerinin seçtiği yargılama usulü ile hakem olarak adlandırılan üçüncü bir şahıs tarafından verilen bağlayıcı karar ile sonuçlanan yargılama şeklidir⁵⁵. Tahkim yargılamasında, tarafların kendi iradeleriyle bu yöntemi seçebilmeleri, hızlı olması, gizlilik ilkesinin geçerli olması, hakem kararlarının bağlayıcı olması gibi avantajları, uluslararası ticarete meydana gelen uyuşmazlıkların çözümünde tercih edilmesini

⁴⁹ Çiğdem YAZICI TIKTIK 2013 age.s.57; Mustafa Serdar ÖZBEK 2016 age.s.303.

⁵⁰ age.s.304.

⁵¹ Zeynep Derya TARMAN 2016 age.s.234.

⁵² Çiğdem YAZICI TIKTIK 2013 age.s.58; Zeynep Derya TARMAN 2016 age.s.234.

⁵³ Kürşat KARACABEY 2016 agm.s.462; Zeynep Derya TARMAN 2016 age.s.235.

⁵⁴ Çiğdem YAZICI TIKTIK 2013 age.s.58; Zeynep Derya TARMAN 2016 age.s.235.

⁵⁵ Bilgehan YEŞİLOVA (2008), *Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardım ve Denetimi*, Güncel Hukuk Yayınları, İzmir, s. 45.

yaygınlaştırmaktadır⁵⁶ . Taraflar arasındaki uyuşmazlıkta çözüm yolunun tahkim olarak belirlenmesi, esas itibariyle tarafların tercihine bağlıdır⁵⁷.

Uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yargılamasının gerçekleşebilmesi için birtakım usul kurallarına ihtiyaç vardır⁵⁸. Uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yargılamasının gerçekleşebilmesi için öncelikle tarafların tahkim anlaşması akdetmeleri gerekir. Ayrıca taraflar arasında esas sözleşmenin varlığı önemlidir⁵⁹. Tahkim anlaşmasının yapıldığı esnada uyuşmazlığın var olmasından ziyade uyuşmazlığın belirlenebilir olması önem arz etmektedir⁶⁰. Tahkim anlaşması esas sözleşmede yer alan bir şart/kloz şeklinde olabileceği gibi ayrı bir sözleşme olması da mümkündür. Tahkim anlaşmasının gerek esas sözleşmenin içinde gerekse ayrı düzenlenmesi hâlinde, sözleşmelerin geçerlilikleri birbirinden bağımsızdır⁶¹. Dolayısıyla her iki sözleşme geçerliliği açısından ayrı ayrı değerlendirilecektir.

Yukarıda bahsedilen iki sözleşmeyle birlikte tahkim sürecinde yer alması gereken diğer bir unsur da hakem sözleşmesidir⁶². Hakem sözleşmesi, taraflar ile hakem veya hakemler arasında sözlü veya yazılı şekilde kurulan bir sözleşmedir. Bu durum uygulamada tahkim sürecinin başlangıcında imzalanan görev belgesiyle yerine getirilmektedir⁶³. Diğer yandan tahkim usulünün belirlenmesi de sürecin önem arz eden unsurlarındandır.

Uyuşmazlığın tarafları tahkim sürecinde uygulanacak herhangi bir tahkim kurumunun veya ad hoc tahkim kurallarını (*UNCITRAL*) ya da belirli bir ülke hukukunun tahkim kurallarını tercih edebilecekleri gibi kendileri de oluşturabilirler⁶⁴.

Tahkim sürecinin başlangıcında gerçekleşmesi beklenen yukarıda bahsedilen unsurlar, arabuluculukta da taraflar arasında yapılan esas sözleşme, bu sözleşmeye eklenecek bir madde ya da ayrı yapılacak arabuluculuk sözleşmesi, ya da taraflar ile arabulucu arasında imzalanan arabulucu sözleşmesiyle benzer hususlardır⁶⁵. Fakat

⁵⁶ age.s.45.

⁵⁷ age.s.45.

⁵⁸ Cemal ŞANLI, Emre ESEN ve İnci ATAMAN-FİGANMEŞE (2018), *Milletlerarası Özel Hukuk*, 6. Baskı, İstanbul, s.759.

⁵⁹ Ziya AKINCI (2016), *Milletlerarası Tahkim*, Vedat Yayıncılık, İstanbul, s.26.

⁶⁰ age.s.27.

⁶¹ age.s.28.

⁶² Cemal ŞANLI, Emre ESEN ve İnci ATAMAN-FİGANMEŞE 2018 age.s.760.

⁶³ age.s.761.

⁶⁴ age.s.761; Ziya AKINCI 2016 age.s.29.

⁶⁵ Cemal ŞANLI, Emre ESEN ve İnci ATAMAN-FİGANMEŞE 2018 age.s.762.

arabuluculukta belirtilen bu sözleşmeler, tahkim sürecindeki gibi usul kuralları değildir⁶⁶.

Tahkim süreci sonunda verilen hakem kararlarının iptali genel olarak tahkim yeri mahkemesinden talep edilebilir⁶⁷. Ayrıca New York Sözleşmesi hükümlerine göre hakem kararının verildiği ülke dışında hakem kararının tanınması ve tenfizi talep edilmektedir. Dolayısıyla tahkim yerinin belirlenmesi süreçte önemlidir⁶⁸. Diğer yandan arabulucunun karar verici olmaması, uyuşmazlığın çözümünde tarafların menfaatlerinin ön planda olması, arabuluculuk sürecinin esnek olması gibi nedenlerle arabuluculuk yeri arabuluculuk sürecinde aynı öneme sahip değildir⁶⁹.

Arabuluculukla tahkim arasındaki en önemli farklardan birisi taraflar arasındaki uyuşmazlıkta üçüncü bir kişinin karar vericiliğidir⁷⁰. Tahkim süreci sonunda hakemin vermiş olduğu karar tarafları bağlar⁷¹. Fakat aynı nitelik, arabuluculuk sürecinde söz konusu değildir; nitekim arabulucu karar verme yetkisine sahip değildir.

Bunun yanında yukarıda da bahsedildiği gibi tarafların uyuşmazlığında arabuluculuk ve tahkimin birlikte yer aldığı Arabuluculuk-Tahkim (Med-Arb) yöntemi de ayrı bir çözüm yöntemidir⁷². Arabuluculuk-Tahkim yöntemi kısaca taraflar arasındaki uyuşmazlığın arabuluculuk süreci sonunda çözülememesi durumunda tahkim yoluna başvurularak çözüme kavuşturulmasını içerir⁷³. Taraflar arabuluculuk-tahkim yoluna başvurulmasını esas sözleşmede bir madde hâlinde veya ayrı bir sözleşme yaparak kararlaştırabilirler⁷⁴. Bu yöntemde, arabuluculuk sürecinde görev alan arabulucu, tarafların talebi üzerine tahkim yargılamasında da hakem olarak görev alabilir⁷⁵.

⁶⁶ age.s.762; Ziya AKINCI 2016 age.s.31.

⁶⁷ Cemal ŞANLI, Emre ESEN ve İnci ATAMAN-FİGANMEŞE 2018 age.s.762; Ziya AKINCI 2016 age.s.33.

⁶⁸ RG:21.06.200/24453, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK) m.9– “Tahkim yeri, taraflarca veya onların seçtiği bir tahkim kurumunca serbestçe kararlaştırılır. Bu konuda bir anlaşma yoksa tahkim yeri, hakem veya hakem kurulunca olayın özelliklerine göre belirlenir. Hakem veya hakem kurulu, tahkim yargılamasının gerektirdiği durumlarda önceden taraflara bildirmek kaydıyla bir başka yerde de toplanabilir.”

⁶⁹ Cemile DEMİR GÖKYAYLA (2019), “Arabuluculuk ve Tahkimi Bir Arada İçeren Uyuşmazlık Çözüm Yolu”, *Hukuk Mecmuası* 77/2, İstanbul, s. 580.

⁷⁰ Malike POLAT (2010), *Milletlerarası Usul Hukukunda Arabuluculuk*, Ankara, s.48.

⁷¹ age.s.49.

⁷² Süha TANRIVER 2006 age.s.160.

⁷³ age.s.160.

⁷⁴ Cemile DEMİR GÖKYAYLA 2019 age.s.581.

⁷⁵ age.s.582

Arabuluculuk-Tahkim (Med-Arb) yöntemini Türk Hukuku açısından değerlendirdiğimizde, Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK) ve HMK'da özellikle arabulucunun hakem olmasını engelleyen bir hüküm bulunmamaktadır⁷⁶. Bunun yanında Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı'nın hazırlamış olduğu Türkiye Arabulucular Etik Kuralları⁷⁷ m.4/6 hükmü ile İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) tarafından yayımlanan Arabuluculuk-Tahkim Kuralları⁷⁸ m.5/1 hükmünde arabulucunun görev yaptığı uyuşmazlıkta tarafların açık ve yazılı onaylarıyla tahkim sürecinde de hakem olarak görev yapabileceği düzenlenmiştir⁷⁹. Dolayısıyla taraflar arasındaki uyuşmazlık arabuluculuk süreci sonunda çözülemez ise tahkim süreci sonunda çözülmüş olacaktır. Tahkim sürecinde görev alacak hakem, tarafların onay vermesi durumunda arabuluculuk sürecinde görev alan arabulucu olabilecektir.

Çalışmamızın esas konusu tahkim ve med-arb olmadığı için bu çözüm yollarını bu bilgilerle sınırlı olarak ele almayı uygun görmekteyiz.

1.1.4. Türk Hukukunda Arabuluculuk

Türk Hukukunda da arabuluculuk, farklı isimler altında Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır. Osmanlı'da ulemanın bazı faaliyetleri, bu durumun bir göstergesi olarak kabul edilmektedir⁸⁰. Modern anlamda arabuluculuğun temelleri ise 2006 yılında Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ve Adalet Bakanlığı iş birliğinde yapılan Türkiye Hukuk Kamu Araştırma Programı Ortak Akıl Platformu toplantılarında atılmış ve arabuluculuk mevzuat hazırlanması kararlaştırılmıştır⁸¹. 2008 yılında ise Türkiye Barolar Birliği, Barolar, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği gibi çeşitli meslek ve ticaret örgütü temsilcileri ile hukukçu ve akademisyenlerden kurulan Bilim Komisyonu mevzuat çalışmaları neticesinde 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu⁸² (HUAK) hazırlanmıştır. Bu Kanunun hazırlanmasında, 2002 *UNCITRAL* Uluslararası Ticarî Uzlaştırma Model

⁷⁶ Malike POLAT 2010 age.s.49.

⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://adb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1512021075717T%C3%BCrkiye%20%20Arabulucular%20%20Etik%20Kurallar%C4%B1.pdf>, ET.20.03.2023.

⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://istac.org.tr/wp-content/uploads/2019/11/ISTAC-Arabuluculuk-Tahkim-Kurallar%C4%B1-Med-Arb.pdf>, ET.20.03.2023.

⁷⁹ Malike POLAT 2010 age.s.49.

⁸⁰ Ali YEŞİLİRMAK 2017 age.s.28.

⁸¹ Mustafa Serdar ÖZBEK 2016 age.s.361.

⁸² RG: 22.06.2012/28331.

Kanunu'ndan yararlanılmıştır⁸³. 2013 yılında da Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği⁸⁴ kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

Türkiye'de modern anlamda arabuluculuğun 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu⁸⁵ ile başladığını söyleyebiliriz. Türk Hukukunda, 2017 yılında işe iade davaları ile iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile ilgili açılan davalar⁸⁶, 2019 yılında konusu bir miktar paranın ödenmesi olan ticarî uyuşmazlıklar⁸⁷ ile 2020 yılında tüketici hukukundan kaynaklı davalar⁸⁸, arabuluculuk dava şartı kapsamına alınmıştır.

Türk Hukukunda arabuluculuk genel olarak HUAK'ta düzenlenmiş olup, Kanun arabuluculuğun temel ilkeleri, arabulucuların sicili ile hak ve yükümlülükleri, dava şartı ve ihtiyari arabuluculuk süreci ile arabuluculuk eğitimini içermektedir.

HUAK 2. maddesinde arabuluculuk tanımlanmıştır. Bu tanıma göre arabuluculuk;

“Sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını ve gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması halinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyari olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemi” dir.

HUAK m.2/a hükmünde ise Adalet Bakanlığınca arabulucular siciline kaydedilmiş arabulucunun arabuluculuk faaliyetini yürüten gerçek kişi olarak tanımlanmıştır.

HUAK m.20/2/a hükmünde ise arabulucuların sicile kaydedilebilmesi için mesleğinde en az beş yıllık kıdeme sahip hukuk fakültesi mezunu, arabuluculuk eğitimini tamamlamış, Adalet Bakanlığı'na yapılan yazılı sınavlarda başarılı olmuş, tam ehliyetli Türk vatandaşı olmak olma şartı aranmıştır. Ayrıca arabulucunun 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 53. maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıldan fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa

⁸³ Ali YEŞİLIRMAK 2017 age.s.29.

⁸⁴ RG: 26.01.2013/28540.

⁸⁵ RG: 22.06.2012/28331.

⁸⁶ RG: 25.10.2017/ 30221, 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu m.3.

⁸⁷ RG: 19.12.2018/30630, 7155 sayılı Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun.

⁸⁸ RG: 28.7.2020/31199, 7251 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun m.59 ile 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna eklenen m.73/A.

bile devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık, gerçeğe aykırı bilirkişilik yapma, yalan tanıklık ve yalan yere yemin suçlarından mahkûm olmaması ve terör örgütleriyle iltisaklı veya irtibatlı olmaması gerektiği belirtilmiştir.

Türk Hukukunda hem ihtiyarî arabuluculuğa hem de zorunlu-dava şartı arabuluculuğa ilişkin hükümler yer almaktadır. Dolayısıyla taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümü, kendi iradelerinin yanında dava şartı arabuluculuğa ilişkin yukarıda belirtilen kanunlarda yer alan hükümlere tabi olacaktır.

Ayrıca HUAK 1. maddesine göre taraflar arasındaki uyuşmazlık, yabancılık unsuru taşıması durumunda da arabuluculuk yolu ile çözülebilir. HUAK hükümlerine göre bu durum uyuşmazlığın arabuluculuk yolu ile çözülmesine imkân verse de yabancılık unsurunun hangi durumlarda dikkate alınacağı belirtilmemiştir⁸⁹. Milletlerarası Özel Hukuk alanında yapılan tanımlamalardan yola çıkarak yabancılık unsuru kısaca bir hukukî ilişki veya olayı, birden fazla hukuk düzeni ile irtibatlı kılan unsur şeklinde belirtilebilir⁹⁰. Buna karşın arabuluculuğun gelişimine katkı sunmak amacıyla hazırlanan “**Arabuluculuğun Belirli Yönlerine İlişkin 2008/52/EC sayılı Avrupa Birliği Yönergesi**”⁹¹ nin 2. maddesinde⁹² yabancılık unsuru düzenlenmiş ve

⁸⁹ Cemal ŞANLI, Emre ESEN ve İnci ATAMAN-FİGANMEŞE 2018 age.s.15; Ziya AKINCI 2016 age.s.9.

⁹⁰ Cemal ŞANLI, Emre ESEN ve İnci ATAMAN-FİGANMEŞE 2018 age.s.16; Ziya AKINCI 2016 age.s.11.

⁹¹ “*Hukukî ve Ticari Uyuşmazlıklarda Arabuluculuğun Belirli Yönlerine İlişkin 21 Mayıs 2008 Tarihli Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi Yönergesi*” adıyla 24 Mayıs 2008 tarihli Avrupa Birliği Resmî Gazetesinde yayımlanarak 13 Haziran 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁹² Bkz. 2008/52/EG. “Grenzüberschreitende Streitigkeiten : (1) Eine grenzenüberschreitende Streitigkeit im Sinne dieser Richtlinie liegt vor, wenn mindestens eine der Parteien zu dem Zeitpunkt, zu dem a) die Parteien vereinbaren, die Mediation zu nutzen, nachdem die Streitigkeit entstanden ist, b) die Mediation von einem Gericht angeordnet wird, c) nach nationalem Recht eine Pflicht zur Nutzung der Mediation entsteht oder d) eine Aufforderung an die Parteien im Sinne des Artikels 5 ergeht, ihren Wohnsitz öder gewöhnlichen Aufenthalt in einem anderen Mitgliedstaat als dem einer der Parteien hat. (2) Ungeachtet des Absatzes 1 ist eine grenzenüberschreitende Streitigkeit im Sinne der Artikel 7 und 8 uach eine Streitigkeit, bei der nach einer Mediation zwischen den Parteien zu dem in Absatz 1 Buchstaben a, b oder c genannten Zeitpunkt ihren Wohnsitz oder gewöhnlichen Aufenthalt hatten. (3) Der Wohnsitz im Sinne der Absätze 1 und 2 bestimmt sich nach den Artikeln 59 und 60 der Verordnung (EG) Nr. 44/2001” bkz. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:de:PDF> ET.09.03.2023.

Madde 2; “*Bu Yönergenin amaçları bakımından; 1.a) Tarafların, uyuşmazlık çıktıktan sonra arabuluculuğa başvurmaya karar verdiği veya b) Arabuluculuğa başvurulmasına mahkemece karar verildiği, veya c) Millî hukuka göre arabuluculuğa başvurma zorunluluğu olduğu, veya d) 5. madde anlamında taraflara bir davette bulunulduğu tarihte, taraflardan en az birinin yerleşim yeri veya mutad meskeninin diğer taraftan farklı bir Üye Devlette bulunması halinde, sınır ötesi bir uyuşmazlık mevcut*

farklı bir devlette yerleşim yeri ya da mutad mesken şartı belirtilmiştir. Dolayısıyla, taraflardan en az birinin yerleşim yeri veya mutad meskeninin farklı ülkede bulunması gerekir⁹³. Öte yandan Türk Hukukunda da Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun⁹⁴ (MTK) 2. maddesinde⁹⁵ de Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun uygulanmasında ana şartlardan biri olan yabancılık unsuru düzenlenmiştir. İlgili hükümde taraflardan en az birisinin farklı bir ülkede ikamet etmesi, işyerlerinin ayrı devletlerde olması, yapılan hukukî işlemin farklı bir ülkede yapılması, icranın farklı bir ülkede gerçekleşiyor olması veya tarafların yabancı hukukun uygulanmasını kararlaştırmaları durumlarından birinin gerçekleşmesi hâlinde yabancılık unsurunun oluşacağı belirtilmiştir.

Öte yandan, taraflar arasındaki uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişliliği, uyuşmazlığın arabuluculuk yöntemiyle çözülebileceği anlamına gelir. Her uyuşmazlığın arabuluculuk yöntemiyle çözülmesi mümkün değildir. Türk Hukukunda da uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişliliği HUAK m.1/2 hükmünde belirtilmiştir. İlgili hükümde tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıkları, arabuluculuğa elverişli uyuşmazlıklar olarak düzenlenmiş ve özellikle bu uyuşmazlıklardan olsa bile aile içi şiddet içeren uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olmadığı belirtilmiştir. Tarafların serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerde örneğin alacak davasına ilişkin uyuşmazlıklar, taşınır mallarla ilgili uyuşmazlıklar, tazminat talepli uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişlidir⁹⁶. Diğer yandan, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf

olacaktır. 2. 1. paragrafta bakılmaksızın, 7 ve 8. maddeler anlamında bir sınır ötesi uyuşmazlık, taraflar arasında arabuluculuğu müteakiben, paragraf 1 (a), (b) veya (c)'de belirtilen tarihte, tarafların yerleşim yeri veya mutad meskeninden farklı bir Üye Devlette dava veya tahkim sürecinin başlatılması halinde de mevcut olacaktır."

⁹³ Orhan DÜR (2017), *Arbuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri*, Adalet Yayınevi, 1. Bası, Ankara, s.284.

⁹⁴ RG: 21.06.2001/24453.

⁹⁵ Madde 2; "Aşağıdaki hâllerden herhangi birinin varlığı, uyuşmazlığın yabancılık unsuru taşıdığını gösterir ve bu durumda tahkim, milletlerarası nitelik kazanır. 1. Tahkim anlaşmasının taraflarının yerleşim yeri veya olağan oturma yerinin ya da işyerlerinin ayrı devletlerde bulunması. 2. Tarafların yerleşim yeri veya olağan oturma yerinin ya da işyerlerinin; a) Tahkim anlaşmasında belirtilen veya bu anlaşmaya dayanarak tespit edilen hâllerde tahkim yerinden, b) Asıl sözleşmeden doğan yükümlülüklerin önemli bir bölümünün ifa edileceği yerden veya uyuşmazlık konusunun en çok bağlantılı olduğu yerden, Başka bir devlette bulunması. 3. Tahkim anlaşmasının dayanağını oluşturan asıl sözleşmeye taraf olan şirket ortaklarından en az birinin yabancı sermayeyi teşvik mevzuatına göre yabancı sermaye getirmiş olması veya bu sözleşmenin uygulanabilmesi için yurt dışından sermaye sağlanması amacıyla kredi ve/veya güvence sözleşmeleri yapılmasının gerekli olması. 4. Tahkim anlaşmasının dayanağını oluşturan asıl sözleşme veya hukuki ilişkinin, bir ülkeden diğerine sermaye veya mal geçişini gerçekleştirmesi. 21.1.2000 tarihli ve 4501 sayılı Kanun hükümleri saklıdır."

⁹⁶ Melis TAŞPOLAT-TUĞSAVUL (2012), *Türk Hukukunda Arabuluculuk*, Yetkin Yayınları, Ankara, s.110.

edemediği işler olan boşanma davaları, çekişmesiz yargı işleri arabuluculuğa elverişli değildir⁹⁷.

Türk Hukukunda, arabuluculukla ilgili hukukî düzenlemeler yapılırken özellikle kamu düzeni ölçütü dikkate alınmıştır⁹⁸. HUAK 1. maddesinde arabuluculuğun çözüm yolu olarak belirlenebilmesi için taraflar arasındaki uyuşmazlığın, serbestçe tasarrufta bulunabilecek iş veya işlemlerden olması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla uyuşmazlığın bu şekilde tarafların serbestçe tasarrufta bulunabilecekleri iş veya işlemlerden olması, kamu düzeni ölçütünü ifade eder⁹⁹. Türk Hukukunda kamu düzeni kavramı sadece HUAK kapsamında sınırlı değildir. Aynı zamanda Türk Borçlar Kanunu m.27/f/1 hükmünde, kamu düzenine ilişkin “*Kanunun emredici hükümlerine, ahlaki, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.*” şeklinde düzenlenmiştir.

Kamu düzeni ise toplumun her açıdan genel çıkarlarını korumayı hedefleyen hükümlerin tamamını ifade eder. Kamu düzeni toplumun huzurlu yaşamasını sağlayan, devlet yapısını korumayı hedefleyen, devlet düzeninin temelini oluşturan kurallar bütünüdür¹⁰⁰. Bu sebeple taraflar arasındaki uyuşmazlığın kamu düzenine ilişkin olması durumunda, uyuşmazlığın çözüm yolunun arabuluculuk olması mümkün değildir¹⁰¹.

Türk Hukukunda arabuluculuk başvuru süreci iki şekilde gerçekleşir. HUAK m.13/1 hükmüne göre arabuluculuğa dava açılmadan önce veya dava açıldıktan sonra başvurulabilir. Taraflar, aralarında uyuşmazlık ortaya çıkmadan önce, esas sözleşmeye koyulacak bir madde ya da farklı bir arabuluculuk sözleşmesi ile hukukî ilişkiden doğacak ihtilâfların arabuluculuk yolu ile çözüleceğini kararlaştırabilirler¹⁰². Öte yandan uyuşmazlık ortaya çıktığı zamanda da taraflar arabuluculuk yoluna başvurulmasına karar verebilirler. Uyuşmazlığın arabuluculuk yoluyla çözümü kararı, tarafların birlikte ortak karar alabileceği gibi taraflardan birinin diğer tarafa arabuluculuğu teklif edebilir¹⁰³. HUAK m.13/2 hükmüne göre taraflardan birinin diğer

⁹⁷ age.s.110.

⁹⁸ Turgay BİLGE (2014), *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Açısından Kamu Düzeni Kavramı*, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu, Sümer Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, s.93.

⁹⁹ age.s.93.

¹⁰⁰ Ejder YILMAZ (1996), *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara, s.433.

¹⁰¹ Elif Kısmet KEKEÇ 2016 age.s.90.

¹⁰² Tuğçem ŞAHİN, Yasin ÇELİK ve Ahmet Cemal RUHİ (2018), *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Rehberi*, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, s. 54.

¹⁰³ age.s.54.

tarafa arabuluculuğu teklif etmesi üzerine diğer tarafın 30 gün içinde olumlu cevap vermemesi durumunda teklif, reddedilmiş sayılır. Fakat bu 30 günlük süre mutlak değildir, aksi kararlaştırılabilir¹⁰⁴.

Diğer yandan uyuşmazlık yargı sürecindeyken de taraflar arabuluculuk yoluna başvurabilir¹⁰⁵. HUAK m.13/1 hükmü uyarınca taraflar, devlet yargılamasında kesin hüküm verilinceye kadar arabuluculuk yoluna başvurabilir. Mahkeme de tarafları arabuluculuk ile ilgili bilgilendirerek, arabuluculuğa başvuru konusunda teşvik edebilir¹⁰⁶.

Taraflar, uyuşmazlıkları ile ilgili alternatif çözüm yöntemi olarak arabuluculuk yolunu kararlaştırdıkları takdirde arabulucu seçimi söz konusu olacaktır. HUAK m.14 hükmünde başka bir usul kararlaştırılmadığı sürece arabulucu veya arabulucuların taraflarca belirleneceği belirtilmiştir. Dolayısıyla tarafların ortak kararı ile arabulucunun seçimi yapılır. Uygulamada ise taraflardan birinin arabulucuya başvurması üzerine arabulucu, arabuluculuk teklifini karşı tarafa iletir ve karşı taraf seçilmiş arabulucuyu kabul ederse arabuluculuk süreci başlar¹⁰⁷. Diğer bir durum ise dava şartı-zorunlu arabuluculuk sisteminde Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) sistemi üzerinden arabulucu atanması yapılmaktadır¹⁰⁸. Fransız hukuk sisteminde arabuluculuk sürecini yürütecek arabulucuların hâkim tarafından atanması mümkünken Türk hukukunda arabulucunun hâkim tarafından atanması mümkün değildir¹⁰⁹.

Taraflar HUAK'ın 15. maddesi gereğince emredici hukuk kurallarına aykırı olmamak şartıyla uyuşmazlıklarının çözümü ile ilgili arabuluculuk sürecinin usulünü belirleyebilirler. HUAKY'nın m.17/5/6 hükümleri gereğince arabulucu, arabuluculuk

¹⁰⁴ Melis TAŞPOLAT-TUĞSAVUL 2012 age.s.111; Tuğçem ŞAHİN, Yasin ÇELİK ve Ahmet Cemal RUHİ 2018 age.s.55.

¹⁰⁵ Yargısal arabuluculuk yöntemlerinin en yaygın olarak kullanıldığı ülkelerden biri Çin'dir. Arabuluculuk, Çin Halk Cumhuriyeti Hukuk Usulü Kanunu'nda düzenlenmiştir. Bu kanuna göre arabuluculuk sulh anlaşmasının yapılması tamamıyla tarafların kendi iradelerine bırakılmıştır. Mahkemeler tarafları veya ilgili birimleri uyuşmazlığı çözmek üzere davet edebilir. Taraflar veya ilgili birimler de arabuluculuk sürecinde mahkemeye yardımcı olmak zorundadır. Arabuluculuk süreci sonunda taraflar uzlaşırlarsa, mahkeme tarafından bir rapor hazırlanarak sonuç belirtilir. Söz konusu rapor, bağlayıcı ve mahkeme hükmü niteliğinde kabul edilir. (Linda Mealey LOHMANN (2010), "Using Mediation to Resolve Disputes - Differences Between China and the U.S.", *China Insight*, 28 May 2010, s. 3-4; Yürürlük tarihi 9 Nisan 1991 Civil Procedure Law of The People's Republic of China, md. 85-91)

¹⁰⁶ Tuğçem ŞAHİN, Yasin ÇELİK ve Ahmet Cemal RUHİ 2018 age.s.56.

¹⁰⁷ age.s.56.

¹⁰⁸ Melis TAŞPOLAT-TUĞSAVUL 2012 age.s.113; Tuğçem ŞAHİN, Yasin ÇELİK ve Ahmet Cemal RUHİ 2018 age.s.57.

¹⁰⁹ Melis TAŞPOLAT-TUĞSAVUL 2012 age.s.176.

sürecinin yürütülmesi sırasında, taraflara hukukî tavsiyelerde bulunamayacağı gibi bir çözüm önerisi geliştirerek tarafları bu konuda zorlayamaz. Fakat tarafların uyuşmazlıkla ilgili çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması ve görüşmelerin sonlanacak duruma gelmesi hâlinde ise, tarafları kabule zorlamamak şartıyla arabulucu menfaat temelli bir çözüm önerisinde bulunabilir.

Arabuluculuk süreci HUAK'ın 17. maddesi gereğince tarafların anlaşmaya varması, arabulucunun arabuluculuk sürecinin uzamasının uyuşmazlığın çözümüne katkı sağlayamayacağını tespit etmesi, taraflardan en az birinin veya arabulucunun arabuluculuk sürecinden çekilmesi, arabuluculuk sürecini sona erdirilmesi ile ilgili tarafların anlaşması, uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişli olmadığı veya 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na¹¹⁰ göre uzlaşma kapsamına girmeyen bir suçla ilgili olduğunun tespit edilmesi durumunda sonlandırılır.

Ayrıca Türk Hukukunda arabuluculuk sürecinde önem arz eden üç belgeden bahsetmek mümkündür¹¹¹. İlk belge, tarafların aralarındaki uyuşmazlığın arabuluculuk yoluyla çözüme kavuşmak istemelerini, arabulucunun taraflara süreçle ilgili verdiği bilgileri ve sürecin yasal olarak başladığını içeren ilk oturum tutanağıdır¹¹². Diğer belge, arabuluculuk sürecinin nasıl sonuçlandığını içeren arabulucu tarafından tutulan son tutanaktır¹¹³. Son belge ise, tarafların arasındaki uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması durumunda hangi koşullar altında anlaşmalarını ifade eden anlaşma belgesidir¹¹⁴. Taraflar ve arabulucu tarafından imzalanan anlaşma belgesinin, son tutanakla birlikte düzenlenebileceği gibi ayrı bir belge şeklinde de düzenlenebilir¹¹⁵. Taraflar, anlaşma belgesinin içeriğini bizzat kendileri belirler¹¹⁶.

Arabuluculuk sürecinin başlangıcı kadar, süreç sonunda yapılan arabuluculuk sulh anlaşmasının niteliği de önem arz etmektedir. Türk Hukukunda da bu husus HUAK'ın 18. maddesinde düzenlenmiştir. HUAK'ın 18. maddesinde, taraflar arabuluculuk faaliyeti sonunda bir sulh anlaşması yapmaları durumunda, sulh anlaşmasının icra edilebilirliğini ilgili mahkemeden talep edebilir. İcra ve İflas

¹¹⁰ RG:17.12.2004/25673.

¹¹¹ Ferhat BÜYÜKAY (2018), *Arabuluculuk Anlaşma Belgesi ve İcra Edilebilirlik Şerhi*, Ankara, s.99.

¹¹² age.s.99.

¹¹³ age.s.100; Melis TAŞPOLAT-TUĞSAVUL 2012 age.s.177.

¹¹⁴ Ferhat BÜYÜKAY 2018 age.s.105.

¹¹⁵ age.s.105; Melis TAŞPOLAT-TUĞSAVUL 2012 age.s.179.

¹¹⁶ Ferhat BÜYÜKAY 2018 age.s.106.

Kanunu¹¹⁷ (İİK) 38. maddesi¹¹⁸ gereğince icra edilebilirlik şerhi alınmış sulh anlaşması, ilâm niteliğinde belgedir. Öte yandan arabuluculuk sulh anlaşması, taraflar, taraf vekilleri ve arabulucu tarafından birlikte imzalanmış ise ilgili mahkemeden icra edilebilirlik şerhi alınmasına gerek kalmadan ilâm niteliğinde belge sayılır.

1.2. SİNGAPUR SÖZLEŞMESİNİN HAZIRLANMASI

New York Sözleşmesi'nin hakem kararlarının tanınmasını ve tenfizini kolaylaştırmasıyla birlikte, arabuluculuk sulh belgelerinin icrası konusunda da aynı şekilde kolaylaştırıcı bir formül üzerinde durulmaya başlanmış, Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası ticarete arabuluculuk sulh belgelerinin icrası maksadıyla devletlerin katılımlarının sağlanacağı milletlerarası sözleşmeler üzerine çalışmalar başlatılmıştır¹¹⁹.

Birleşmiş Milletler Milletlerarası Ticaret Hukuku Komisyonu (*UNCITRAL*), 2014 yılında Çalışma Grubuna¹²⁰ arabuluculuk yoluyla yapılan sulh anlaşmalarının icrası bakımından New York Sözleşmesine benzer bir çalışma yapma görevini vermiştir. Çalışma Grubu¹²¹, sözleşmeyi hazırlamak için 1980 yılında yayınlanan *UNCITRAL* Uzlaştırma Kuralları¹²² ile Belçika, Fransa, Hırvatistan, İsviçre, Kanada

¹¹⁷ RG:19.06.1932/2128.

¹¹⁸ Madde 38; “ (Değişik: 18/2/1965-538/20 md.) Mahkeme huzurunda yapılan sulhlar, kabuller ve para borcu ikrarını havi re'sen tanzim edilen noter senetleri, istinaf ve temyiz kefaletnameleri ile icra dairesindeki kefaletler, ilamların icrası hakkındaki hükümlere tabidir. Bu maddedeki icra kefaletleri müteselsil kefalet hükmündedir.”

¹¹⁹ Eunice CHUA (2019), “The Singapore Convention on Mediation A Brighter Future For Asian Dispute Resolution”, *Asian Journal of International Law*, Vol.9, s.195.

¹²⁰ *UNCITRAL*'in programında yer alan konulardaki hazırlık çalışmaları, gruplar tarafından yerine getirilir. Çalışma Grubu (Working Group), yılda bir veya iki defa toplanır ve gelişmeleri komisyona raporlarlar. Çalışma gruplarında, çalışılan konuda uzmanlığı bulunan kuruluşlardan davet edilen katılımcılar da yer alır. *UNCITRAL*'in bulunan altı çalışma grubunun konuları şu şekildedir;

Çalışma Grubu I: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

Çalışma Grubu II: Tahkim ve Arabuluculuk – Uyuşmazlık Çözümü

Çalışma Grubu III: Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü Reformu

Çalışma Grubu IV: Elektronik Ticaret

Çalışma Grubu V: İflas Hukuku

Çalışma Grubu VI: Gemilerin Mahkeme Kararıyla Satışı

UNITED NATIONS (2013), A Guide to UNCITRAL Basic Facts About the United Nations Commission on International Trade Law, Vienna.

¹²¹ Arabuluculuk neticesinde yapılan sulh anlaşmalarının icrası ile ilgili çalışma, geçmişte ağırlık verdiği tahkim çalışmalarına uzlaşma/arabuluculuğu da alarak uyuşmazlık çözümü konusuna odaklanan Çalışma Grubu II tarafından gerçekleştirilmiştir. *UNITED NATIONS (2013). A Guide to UNCITRAL Basic Facts About the United Nations Commission on International Trade Law, Vienna.*

¹²² *UNCITRAL* tarafından ilk uluslararası çalışma olarak nitelendirilen Uzlaştırma Kuralları, 23 Eylül 1980 tarihinde kabul edilmiştir. BM Genel Kurulu, 4 Aralık 1980 tarihindeki 35/52 sayılı kararla, uluslararası ticarî ilişkiler kapsamında ortaya çıkacak uyuşmazlıkların çözümünde taraflara uzlaştırma yoluna başvurularını tavsiye edilmiştir. UN General Assembly A/RES/35/52, s.260, <https://documents->

gibi bazı ülkelerin arabuluculuk kanunlarının da temelini oluşturan 19 Kasım 2002 tarihinde yayınlanan Uluslararası Ticarî Uzlaştırma Hakkında Model Kanunu¹²³ ve 21 Mayıs 2008 tarihinde yayınlanan AB Arabuluculuk Yönergesini¹²⁴ rehber edinmiştir¹²⁵.

Söz konusu Çalışma Grubunun yaptığı çalışmalar neticesinde, 2018 yılında BM Genel Kurulu'na sunduğu Singapur Arabuluculuk Sözleşmesinin taslak metni, 20 Aralık 2018'de BM Genel Kurulu'nda alınan bir kararla kabul edilmiştir. Sözleşme, 7 Ağustos 2019'da, Singapur'da imzaya açılmıştır. Singapur'da imzalanan Sözleşmesinin resmi adı “**Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Uluslararası Sulh Anlaşmalarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi**”dir¹²⁶. Sözleşme, kırk altı devlet tarafından imzalanmıştır¹²⁷. Sözleşmenin yürürlüğe girmesi için gereken üç devletin onay şartı, 12 Mart 2020'de Katar'ın Singapur ve Fiji'den sonra Sözleşmeyi onaylamasıyla gerçekleşmiş ve böylece Sözleşme 12 Eylül 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹²⁸.

Singapur Sözleşmesi; Arapça, Çince, Fransızca İngilizce, İspanyolca, Rusça olmak üzere altı dilde ve tek nüsha şeklinde düzenlenmiştir. Bu şekilde altı dilde düzenlenen Sözleşmenin bütün metinleri, birbirine üstünlük verilmeden hepsi esas metin olarak kabul edilmiştir. Ancak tercüme farklılıklarıyla bir sorun olarak karşılaşılabılır¹²⁹.

dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/390/71/IMG/NR039071.pdf?OpenElement, ET.25.04.2022.

¹²³ *UNCITRAL*'in arabuluculuk alanında attığı ikinci önemli adım olan 2002 *UNCITRAL* Uluslararası Ticarî Uzlaştırma Model Kanunu, 19 Kasım 2002 tarihli ve 57/18 sayılı BM Genel Kurul kararıyla, tüm ülkelere, uluslararası ticarî arabuluculuğun ihtiyaçlarına uygun bir model kanunun hayata geçirilmesi için gereken önemin verilmesi tavsiyesiyle kabul edilmiştir. UN Doc. A/RES/57/18, s.2, UN Doc. A/RES/57/18, <https://documentsddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/538/98/PDF/N0253898.pdf?OpenElement>, ET.28.04.2022.

¹²⁴ Avrupa Parlamentosu, hukukî ve ticarî meselelerde arabuluculuğun kullanılmasına ilişkin yönergeyi, 21 Mayıs 2008 tarihinde aldığı bir kararla kabul etmiştir. AB, bu yönergeyle üye ülkeler arasında usul farklılıklarını koruyarak, arabuluculuk alanında uyumluluğu sağlamıştır.

¹²⁵ Ergun ÖZSUNAY (2019), “Arabuluculuk Sonunda Yapılan Milletlerarası Sulh Anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi: Singapur Arabuluculuk Sözleşmesi Türk Hukukuyla Uyumu Bakımından Bir Değerlendirme”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C.93, S.3, İstanbul, s.32.

¹²⁶ Anastasia TZEVELEKOU (2018), “Uluslararası Tahkim”, *Aceris LLS*, s.2, <https://www.international-arbitration-attorney.com/>, ET.02.03.2022.

¹²⁷ https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status, ET.07.03.2022.

¹²⁸ Anastasia TZEVELEKOU 2018 agm.s.3.

¹²⁹ Donna ROSS (2020), “The Singapore Convention: From a Blizzard, a Convention Blooms”, *Resolution Institute*, s.174, <https://www.donnarossdisputeresolution.com/wp-content/uploads/2020/03/Donna-Ross-Singapore-Convention-Article-RI-Journal-March-2020.pdf>, ET.12.03.2022.

Türkiye, Sözleşmeye 7 Ağustos 2019 tarihinden itibaren taraf olmuştur¹³⁰. 16 Haziran 2020 tarihinde TBMM'ne sunulmuş, 11 Mart 2021 tarihinde TBMM tarafından 7282 sayılı Kanunla kabul edilmiştir. Sözleşme, 21 Nisan 2021 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi onayı ile Resmî Gazetede¹³¹ yayınlanarak onaylanmış ve 11 Nisan 2022 tarihinde, Türkiye'de yürürlüğe girmiştir.

1.3. SINGAPUR SÖZLEŞMESİ'NİN ÖNEMİ

Arabuluculuğun gizli olması, uyuşmazlığın çözümüne tarafların hâkim olması, sürecin esnek olması gibi birçok olumlu tarafı bulunmaktadır. Diğer yandan tarafların arasındaki uyuşmazlığın çözümü için arabuluculuk yoluyla elde edilen sulh anlaşmasının hazırlandığı ülke ve tarafların hukukuna tâbi oldukları ülke dışında anlaşmanın başka bir ülkelerde icra edilebilirliği düşük ihtimaldir¹³². İşte Singapur Sözleşmesi ise başka ülkelerde arabuluculuk sulh anlaşmasının nasıl icra edileceğini kapsamaktadır.

Uluslararası Arabuluculuk Enstitüsü (*International Mediation Institute - IMI*), Çalışma Grubuna yardımcı olmak maksadıyla 2014 yılında düzenlediği bir ankette, sözleşme yoluyla oluşturulacak arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliği gereksinimlerini tespit etmeye çalışmıştır. Katılımcıların %92,9'u, sulh anlaşmalarının icrasını kolaylaştıracak bir BM Sözleşmesi'ne ihtiyaç olduğunu ve uyuşmazlıklarını arabuluculuk yoluyla çözebileceklerini beyan etmişlerdir¹³³.

Yine aynı ankette, katılımcıların %87,8'i, uluslararası bir sözleşmenin varlığı hâlinde, uyuşmazlıklarının çözümünde ilk olarak arabuluculuk yöntemini tercih edebileceklerini belirtmiş ve sulh anlaşmalarının icra edilebilirliğine ilişkin uluslararası bir sözleşmenin yokluğunun, uluslararası ticarî uyuşmazlıkların arabuluculuk yoluyla çözümüne etkisi ile ilgili soruya ise, katılımcıların %38,1'i büyük engel, %52,4'ü ise caydırıcı etkenlerden biri olarak cevaplamıştır¹³⁴.

¹³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. https://UNCITRAL.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status, ET.11.03.2022.

¹³¹ RG: 22.04.2021/31462.

¹³² Mustafa ERKAN (2020), *Arabuluculuk ve Singapur Sözleşmesi*, Onikilevha Yayıncılık, İstanbul s.83.

¹³³ Joséphine Hage CHAHİNE, Ettore M. LOMBARDİ, David LUTRAN ve Catherine PEULVÉ (2021), "The Acceleration of the Development of International Business Mediation after the Singapore Convention", *European Business Law Review*, Volume 32, Issue 4, s.780.

¹³⁴ age.s.781.

2014 yılında yapılan bir anket çalışmasında ise, arabuluculuğun da tahkim gibi yaygınlaşması durumunda uluslararası ticarî uyuşmazlıklarda daha fazla kullanılabilmesi sonucuna varılmıştır¹³⁵. Katılımcıların %74'ü, arabuluculuk yoluyla yapılan sulh belgelerinin icrasında hazırlanacak uluslararası bir sözleşmenin, New York Sözleşmesi'nin tahkim üzerinde yarattığı etki gibi, arabuluculuk yolunun tercihinde olumlu etki yaratacağına inandıklarını ifade etmiştir¹³⁶.

2016 ve 2017 yıllarında 24 ülkede yapılan bir anket sonucunda düzenlenen Uluslararası Arabuluculuk ve İcra Mekanizmaları Raporunda ise uluslararası uyuşmazlıkların arabuluculuk yolunu tercih edilmemesinin sebepleri araştırılmıştır¹³⁷. Katılımcıların %57'si arabuluculuğu bilmediklerini, %28'i ise arabuluculuk sulh anlaşması için uluslararası bir icra mekanizmasının bulunmadığını ifade etmiştir¹³⁸. Ayrıca, ankete katılan katılımcılara uluslararası bir icra mekanizması kurulması durumunda, sözleşmelerine arabuluculuk şartını ekleme ihtimalleri sorulmuş ve katılımcıların %80'i uyuşmazlıkların çözümünde uluslararası bir icra mekanizmasının bulunması hâlinde, sözleşmelerine arabuluculuk şartını ekleyebileceklerini ve %84'ü de uluslararası sözleşmenin, arabuluculuğun kullanılma oranlarının artacağını belirtmiştir¹³⁹.

Öte yandan *UNCITRAL*¹⁴⁰ 2015 yılında, devletler hukukî düzenlemelerinde yer alan arabuluculuk sulh anlaşmalarına uyguladıkları icra edilebilirlik şartlarını incelemiştir¹⁴¹. Yapılan inceleme sonucunda;

- Bir özel hukuk ilişkisinin varlığı,

¹³⁵ Stacie STRONG (2014), "Beyond International Commercial Arbitration? The Promise of International Commercial Mediation", *Washington University Journal of Law and Policy* 11, University of Missouri School of Law Legal Studies Research Paper Series No. 2013-21, s.45.

¹³⁶ age.s.45.

¹³⁷ David WEISS ve Michael GRIFFITH (2019), "Report on Empirical Study of Business Users Regarding International Mediation and Enforcement Mechanisms", in *Singapore Mediation Convention Reference Book*, Touro Law Center, Scholarly Works 653, s.1135.

¹³⁸ age.s.1135.

¹³⁹ age.s.1140.

¹⁴⁰ *UNCITRAL*'in üç dereceli bir çalışma yapısı vardır. İlk basamakta, komisyon olarak yıllık, Viyana ve New York'ta genel kurul hâlinde toplanan *UNCITRAL*'in kendisi, ikinci basamakta, *UNCITRAL*'in çalışma konularındaki çalışma grupları ve son basamakta ise komisyona ve çalışma gruplarına yardımcı olan sekreterlik bulunmaktadır. *UNCITRAL* üyeleri, farklı ekonomik gelişim seviyesinden olmak üzere, BM üyesi devletlerin arasından seçilmektedir. UNITED NATIONS (2013), A Guide to *UNCITRAL* Basic Facts About the United Nations Commission on International Trade Law, Vienna, <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/general/12-57491-Guide-to-UNCITRAL-e.pdf>, ET.18.04.2022.

¹⁴¹ UN Doc. A/CN.9/846, s.4-19; UN Doc. A/CN.9/846/Add.1; UN Doc. A/CN.9/846/Add.2; UN Doc. A/CN.9/846/Add.3; UN Doc. A/CN.9/846/Add.4; UN Doc. A/CN.9/WG.II/WP.191.

- Mahkeme tarafından onaylanma esası ile sulh anlaşmalarının mahkeme kararı veya noter onayı veya arabulucu katılımı gibi belirli şartlarda ilâm niteliğinde belgeye dönüştürülmesi,
- Arabulucunun hakem olarak atanması ve/veya sulh anlaşmasının hakem kararına dönüştürülmesi şartlarıyla karşılaşmıştır¹⁴².

Bunun yanında, devletlerin özellikle ticarî, iş ve tüketici hukuku uyuşmazlıklarının çözümünde arabuluculuk çözüm yolunu tercih edilmesini yaygınlaştırma çabası içine girerek iç hukuklarına da kabul etmeleri ve sulh belgelerinin icrası konusunda da farklı uygulamaları benimsedikleri görülmüştür¹⁴³.

Singapur Sözleşmesi'nin taslak aşamasında yapılan toplantılarda, taraflar arasında doğan ticarî uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasında üçüncü bir kişinin sürece destek veren yöntem olarak arabuluculuk çözüm yolunun uluslararası ticaretin geliştirilmesinde etkisi değeri üzerinde durulmuştur¹⁴⁴. Bu toplantılarda arabuluculuğun, uluslararası ve ulusal ticarî uyuşmazlıklarda, devlet yargısına alternatif bir çözüm yöntemi olarak kullanımının giderek arttığı belirtilmiştir¹⁴⁵.

Ayrıca arabuluculuk, taraflar arasındaki uyuşmazlığın ticarî ilişkilerin sona ermesine neden olmasını engellemekle birlikte uluslararası işlemleri kolaylaştırmakta ve devletlerin yargı sistemlerinde tasarruf sağlamaktadır¹⁴⁶. Hukukî, sosyal ve ekonomik yapılarındaki farklılıklara sahip devletler tarafından, tarafların kabul ettiği arabuluculuk sonucunda ortaya konulan sulh anlaşmasının icra edilebilirlik hakkında şartlarını belirlenmesi amaçlanmıştır¹⁴⁷.

Singapur Sözleşmesi yürürlüğe girmeden önce, yapılan arabuluculuk sulh belgelerinin farklı bir ülkede icrası, iki yolla mümkündür. İlk yol ilgili ülkenin mahkemesine müracaat edilip, sulh anlaşmasının mahkeme kararı haline gelmesinin sağlanması, diğer bir yol hakem kararı hâline getirilip kararın tenfiz ettirilmesidir¹⁴⁸. Bu iki yolda zor ve vakit alan yollardır¹⁴⁹.

¹⁴² UN Doc. A/CN.9/846, s.4-19; UN Doc. A/CN.9/846/Add.1; UN Doc. A/CN.9/846/Add.2; UN Doc. A/CN.9/846/Add.3; UN Doc. A/CN.9/846/Add.4; UN Doc. A/CN.9/WG.II/WP.191.

¹⁴³ UN Doc. A/CN.9/WG.II/W.P. 187, p. 21-30.

¹⁴⁴ Natalie Y. MORRIS SHARMA (2019), "The Singapore Convention is Live, and Multilateralism, Alive!", *Singapore Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol.20, Issue4, s.1014.

¹⁴⁵ age.s.1014.

¹⁴⁶ age.s.1015.

¹⁴⁷ age.s.1015.

¹⁴⁸ Mustafa ERKAN 2020 age.s.83.

¹⁴⁹ age.s.83.

Singapur Sözleşmesi'nin ana hedefi, uluslararası ticarî uyuşmazlıkların çözümünde hızlı ve maliyeti az olan arabuluculuk yoluna başvuruda tarafları teşvik etmektir¹⁵⁰. Böylelikle arabuluculuk sonunda elde edilecek sulh ile tarafların ticarî ilişkileri korunacaktır. Keza, arabuluculuk sulh belgelerinin uluslararası alanda icrasını kolaylaştıracak sistemin olmayışı, tarafların arabuluculuğu tercih etmemesine neden olmaktadır. Çünkü arabuluculuk sürecinden sonra tekrar dava açılması ya da tahkime başvurulması, emek ve zaman kaybına sebep olacağından dolayı, arabuluculuğun önemini azaltmaktadır¹⁵¹.

Sözleşmenin diğer bir amacı, arabuluculuk sulh anlaşmalarının yabancı bir ülkede icra edilebilirliğini sağlamaktır¹⁵². Böylece arabuluculuk sulh anlaşmasının hazırlandığı ülkede hukukî bir denetime tâbi tutulmadan başka bir devlette doğrudan icra edilebilecek bir sistem yaratmaktır¹⁵³.

1.4. SİNGAPUR SÖZLEŞMESİNE KATILIM VE SÖZLEŞMENİN YÜRÜRLÜĞE GİRİŞİ

1.4.1. İmza, Onay, Kabul, Tasdik, Katılım

07 Ağustos 2019 tarihinde imzaya açılan Singapur Sözleşmesi, ilk aşamada 46 devlet¹⁵⁴ ve müteakip zamanlarda da 9 devlet¹⁵⁵ olmak üzere toplam 55 devlet tarafından imzalanmıştır¹⁵⁶. Singapur Sözleşmesi'nin m.11/1 hükmüne göre ilerleyen zamanlarda da devletler, New York'taki Birleşmiş Milletler Merkezi'nde Sözleşmeyi imzalayabilecektir.

Singapur Sözleşmesinin m.11/2 hükmüne göre, imzalayan devletlerin tasdik, kabul veya onayına tabidir. Sözleşmenin m.11/4 hükmüne göre öncelikli olarak onay,

¹⁵⁰ Timothy SCHNABEL (2019), "The Singapore Convention on Mediation: A Framework for the Cross-Border Recognition and Enforcement of Mediated Settlements", *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, Vol.19, Issue 1, s.2.

¹⁵¹ age.s.3

¹⁵² Mustafa ERKAN 2020 age.s.84

¹⁵³ age.s.84; Natalie Y. MORRIS SHARMA 2019 age.s.1016.

¹⁵⁴ Afganistan, Belarus, Benin, Brunei Darüsselam, Şili, Çin, Kolombiya, Kongo, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Arjantin, Grenada, Fiji, Gürcistan, İran (İslam Cumhuriyeti), Haiti, Honduras, Hindistan, Lao Demokratik Halk Cumhuriyeti, İsrail, Jamaika, Ürdün, Kazakistan, Mauritius, Malezya, Maldivler, Kuzey Makedonya, Karadağ, Nijerya, Paraguay, Filipinler, Palau, Kore Cumhuriyeti, Samoa, Suudi Arabistan, Singapur, Sierra Leone, Türkiye, Uganda, Sri Lanka, Ukrayna, Timor-Leste, Uruguay, Amerika Birleşik Devletleri, Venezuela (Bolivarcı Cumhuriyeti).

¹⁵⁵ Avustralya, Ermenistan, Brezilya, Çad, Ekvador, Gine-Bissau, Gabon, Gana, Ruanda.

¹⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status, ET.06.10.2022.

kabul, tasdik veya katılım belgesinin, tevdi makamı Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilmesi gerekmektedir. Sözleşmeyi imzalayan üç devletin, bu belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilmesinden itibaren altı ay sonra, Sözleşmenin yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. Bu sebeple, Singapur Sözleşmesinin üçüncü devletin onayı ile birlikte yürürlük sürecinin başlama şartı belirlenmesinden dolayı, 12 Mart 2020 tarihinde Katar'ın Sözleşmeyi imzalaması ile söz konusu şartları gerçekleştirmiş ve 12 Eylül 2020 tarihinde Sözleşme yürürlüğe girmiştir¹⁵⁷.

UNCITRAL Çalışma Grubu taslak metin çalışmalarında, Sözleşmenin 11. maddesi ile ilgili farklı görüşler ortaya atılmıştır¹⁵⁸. Özellikle Sözleşmenin yürürlüğe girmesinde, üç taraf devletin onaylama şartının daha fazla ülke olması yönünde teklifler sunulmuştur¹⁵⁹. Bu teklifin gerekçesi de, Sözleşmenin yürürlüğe girmesinde bir zaman kısıtlamasının söz konusu olmadığını, daha yaygın kapsamın Sözleşmeye güveni arttıracacağı belirtilmiştir¹⁶⁰. Karşıt görüşte olanlar ise, üç devletin onaylama şartının mâkul bir sayı olduğunu, sayının artmasının anlamının ülkeleri zorlamak olacağını, ülkeleri zorlamanın da arabuluculuğun ruhuna aykırılık oluşturacağı ve Sözleşmenin yürürlüğe girmesi ne kadar kısa olursa, uluslararası hukukta bir eğilim haline gelmesinin hızlanmış olacağını gerekçe göstermişlerdir¹⁶¹.

Diğer yandan Sözleşmeyi imzalayan bir devlet, Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra onay, kabul, tasdik veya katılım belgesinin tevdi makamı Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne sunabilir. Bunun yanında Sözleşmenin yürürlüğe girmesi de 14. maddede belirtilmiştir. Bu durumda da Singapur Sözleşmesi m.14/2 hükmüne göre ilgili devlet için Sözleşme, onay, kabul, tasdik veya katılım belgesinin tevdi tarihinden itibaren altı ay sonra yürürlüğe girecektir. 2023 Mart ayı itibariyle toplamda 10 devlet için Sözleşme yürürlüğe girmiştir¹⁶².

¹⁵⁷ Singapur, Fiji ve Katar. Ayrıntılı bilgi için bkz. https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status, ET.06.10.2022.

¹⁵⁸ General Assembly, A/CN.9/934, s.16, para.105.

¹⁵⁹ General Assembly, A/CN.9/934, s.16, para.105.

¹⁶⁰ General Assembly, A/CN.9/934, s.16, para.105.

¹⁶¹ General Assembly, A/CN.9/934, s.16, para.106.

¹⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz. https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status, ET.14.04.2023.

1.4.2. Bölgesel Ekonomik Entegrasyon Örgütlerinin Katılımı

Ekonomik entegrasyon ile ilgili birçok tanım yapılsa da genel itibariyle entegrasyon, ekonomik iş birliği yapma, birleşme, bütünleşme, serbest dolaşım gibi anlamları içermektedir¹⁶³. Ekonomik entegrasyonla ülkeler, özellikle komşularıyla iş birliği yoluna giderek ekonomide bir bütünlüğü hedeflemektedir. Uluslararası ticarete tüm ülkeleri kapsayacak bir mekanizma kurulmaya çalışılırken, bölgesel ekonomik entegrasyonda ise daha küçük çapta olduğundan dolayı belli bir grup ülke bulunmaktadır¹⁶⁴. Genellikle de aynı coğrafyada bulunan ülkeler, birbirleriyle ticarî ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemektedir¹⁶⁵.

Bölgesel Ekonomik Entegrasyon Örgütleri olarak Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (*NAFTA*), Asya- Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü (*APEK*), Avrupa Birliği (*AB*) gibi uluslararası alanda birçok örneğine rastlamak mümkündür¹⁶⁶.

Singapur Sözleşmesi'nin 12. maddesi gereğince Bölgesel Ekonomik Entegrasyon Örgütleri, Sözleşmeye taraf olabilecektir. Söz konusu maddede egemen devletler tarafından kurulan entegrasyon örgütünün, Sözleşmede düzenlenen bazı konularda görevli olması belirtilmiştir¹⁶⁷. Sözleşmede düzenlenen belirli konularda, yetkili Bölgesel Ekonomik Entegrasyon Örgütü, Sözleşmeyi imzalayabileceği gibi onaylama, kabul etme gibi haklara da sahiptir¹⁶⁸. Bu durumda örgüt, Sözleşmeye taraf devletin sahip olduğu tüm hak ve yükümlülüklerini sahiplenecektir¹⁶⁹.

Ekonomik entegrasyon örgütleri, Sözleşmenin yürürlüğe girmesi gibi taraf sayılarının önem arz ettiği hallerde taraf olarak sayılmayacaktır. Söz konusu bu durum haricinde, ekonomik entegrasyon örgütlerinin Sözleşmeyi onaylaması ile taraf devlete atıf yapılan tüm maddelerde, aynı şekilde uygulanarak Ekonomik Entegrasyon Örgütleri'ne de atıf yapılmış sayılacaktır¹⁷⁰.

Bölgesel Ekonomik Entegrasyon Örgütleri, Singapur Sözleşmesinin kabulü ile birlikte, örgüte üye devletler ve örgütün yetkilerinin bildirimini tevdi makamı görevini

¹⁶³ Aydın SARI (2019), "Bölgearası Ekonomik Entegrasyonlar ve Türkiye'nin Ödemeler Bilançosuna Etkisi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.10, S.1, s.117.

¹⁶⁴ agm.s.117.

¹⁶⁵ agm.s.118.

¹⁶⁶ Mustafa ERKAN 2020 age.s.281.

¹⁶⁷ Norel ROSNER (2019), "The Singapore Convention: Reflections on Articles 1.3 on Scope, 8.1(b) on Reservations, and 12 on Regional Economic Integrations Organizations", *Singapore Mediation Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol.20, Issue 4, s.1264.

¹⁶⁸ age.s.1265.

¹⁶⁹ age.s.1266.

¹⁷⁰ age.s.1266.

üstlenen Birleşmiş Milletler Genel Sekterine yapmalıdır¹⁷¹. Ayrıca Singapur Sözleşmesi m.12/2 hükmüne göre, Bölgesel Ekonomik Entegrasyon Örgütleri içerisinde yapılan görev değişiklikleri de tevdi makamına bildirilmesi gerekmektedir.

Sözleşmenin m.12/4 maddesine göre Sözleşme hükmünün uygulanmayıp, bölgesel işbirliği örgütü kurallarının uygulanacağı hâller belirlenmiştir¹⁷². Buna göre; İlk olarak Sözleşmenin m.12/4/a hükmü uyarınca, 4. madde kapsamında hukukî yola başvurularda sulh anlaşmasının icra talebi veya kesin delil etkisi talep edilmesi ve m.1/1 hükmü ile belirtilen ülkeler entegrasyon örgütünün üyesi olması durumunda, Sözleşme maddeleri yerine bölgesel örgütün kuralları uygulanacaktır¹⁷³.

Bu durumu şöyle bir örnekle açıklayalım; Asya- Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü (*APEK*) ve üye devletlerinin tamamının, Singapur Sözleşmesi'ne taraf olduğunu varsayalım. İki *APEK* üyesi şirketin uyuşmazlık yaşadığı ve arabuluculuk süreci sonunda sulh anlaşması imzaladığını ve arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasında Singapur Sözleşmesi ile *APEK* kurallarının çatıştığını varsayalım. Tarafların talebi, *APEK* üyesi bir devletin adli mercilerinin de kabulü ve Singapur Sözleşmesi'nin m.12/4/a hükmü gereğince, Sözleşme ile çatışan *APEK* kurallarında, *APEK* kuralları geçerli olacaktır. Bu durumun aksine, sulh anlaşmasının icrası *APEK* üyesi olmayan bir ülkede gerçekleşmesi durumunda, Singapur Sözleşmesinin m.12/4/a hükmünün şartları gerçekleşmemiş olacak, dolayısıyla *APEK* kuralları uygulanmayacaktır¹⁷⁴.

İkinci durum ise, Singapur Sözleşmesinin m.12/4/b hükmünde belirtilmiştir. İlgili hükümde, sulh anlaşmasının icrası veya kesin delil etkisi talebi, ekonomik entegrasyon örgütünün üyesi devletler arasında olması şartı aranmıştır. O halde, ekonomik entegrasyon örgütünün üyesi ülkeler arasında alınan kararların icrası veya etkisine ilişkin bir talep söz konusu ise, bölgesel örgütün kuralları Sözleşme kurallarının yerine uygulanacaktır¹⁷⁵.

Diğer yandan ekonomik örgütün üye devletlerinin birinde alınmış bir karar, diğer devletin icrasına yön verebilir¹⁷⁶. Diğer bir ifadeyle, bölgesel örgütün üye devletlerinden alınmış kabul ya da ret kararı, yine aynı konuda yapılan farklı bir

¹⁷¹ Mustafa ERKAN 2020 age.s.282.

¹⁷² Edna SUSMANN (2018), "The Singapore Convention Promoting the Enforcement and Recognition of International Mediated Settlement Agreements", *ICC Dispute Resolution Bulletin*, Vol.3, s.53.

¹⁷³ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.58.

¹⁷⁴ age.s.59.

¹⁷⁵ Norel ROSNER 2019 age.s.1266.

¹⁷⁶ age.s.1266.

başvuru ile bölgesel örgütün diğer bir üye devleti, ilk üye devletin vermiş olduğu kararı uygulayabilir¹⁷⁷. Bu durumda, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra talebinin yapılmasında uygun bir değerlendirme önem kazanmaktadır. Keza, yukarıda bahse konu halde bölgesel örgüt üye devletlerden yardım alnamasa bile, Sözleşme kapsamında, örgüt üyesi olmayan taraf devletlerden de yardım talep edilebilir¹⁷⁸.

1.4.3. Birleştirilmemiş Hukuk Düzenleri

UNCITRAL Çalışma Grubu, Sözleşmeye taraf olan bir devletin 2 veya daha fazla bölgesel birime ayrılması ve bu bölgelerinde farklı hukuk düzenlerine sahip olabileceğini göz önünde bulundurarak 13. maddeyi şekillendirmiştir. Sözleşmenin 13. maddesine göre âkit devlet, Sözleşmenin uygulama bölgesini belirtebilir. Diğer bir ifadeyle, birden fazla bölgede farklı hukuk düzenlerin sahip sözleşmeye taraf olan devlet, Sözleşmenin kabulü esnasında, Sözleşmenin uygulama alanını tüm bölge olarak belirtebileceği gibi bir ya da birkaç bölgeyi de beyan edebilir. İlgili devlet bu beyanda, herhangi bir zamanda değiştirebilir¹⁷⁹.

Farklı hukuk düzenlerine sahip taraf devletlerin yapacakları bildirimler, tevdi makamı olarak görevlendirilen Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne bildirilmesi gerekmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, Singapur Sözleşmesi m.13/2 hükmüne göre Sözleşme'nin uygulanacağı bölgeleri, yapılacak olan bildirimde net bir şekilde ifade edilmelidir. Aksi takdirde, ilgili taraf devlet, herhangi bir bildirimde bulunmaz ise, Singapur Sözleşmesinin uygulama alanı, âkit devletin tamamını kapsar¹⁸⁰.

Singapur Sözleşmesi'nin m.13/3 hükmü ile taraf devletin farklı hukuk düzenlerinde birden fazla bölgeye sahip olması durumunda;

- Devletin hukukuna veya usul kurallarına yapılan atıflar, yürürlükteki hukukuna ve usul kurallarına,
- İş yerine yapılan atıf, ilgili bölgedeki iş yerine,
- Yetkili makamına yapılan atıf, bulunduğu bölgenin merkezi makamına atıf yapacak şekilde yorumlanacağı kabul edilmiştir¹⁸¹.

¹⁷⁷ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.59.

¹⁷⁸ age.s.59.

¹⁷⁹ Edna SUSMANN 2018 agm.s.53.

¹⁸⁰ General Assembly, A/CN.9/934, s.15, para.111.

¹⁸¹ General Assembly, A/CN.9/934, s.16, para.112.

UNCITRAL Çalışma Grubu, Sözleşmenin taslak metin çalışmalarında, m.13/3 hükmüyle ilgili çeşitli görüş ayrılıkları yaşamış, özellikle m.13/3/b fıkrasının etkisinin olmadığı belirtmiştir¹⁸². Sözleşme'nin m.13/3/b hükmü, farklı hukuk sistemleri ile bölgesel birimlere sahip taraf devletin işyerine yapılan atfın, bulunduğu bölgeye yapılacağını belirterek işyerinin bulunduğu yerin tespitini yapmayı amaçlamıştır¹⁸³.

Arabuluculuk sulh anlaşmasının taraflarından birinin, farklı hukuk düzenlerinde 2 veya daha fazla bölgesel birime sahip olan devletin Sözleşmenin uygulama alanına dâhil etmediği bölgelerden birinde işyerinin veya yerleşim yerinin bulunması durumunda, sulh anlaşması Singapur Sözleşmesi'nde belirtilen şartları taşınması hâlinde, Sözleşmenin uygulama alanında yerini alabilir¹⁸⁴. Diğer taraftan taraf devletin, bir bölgeyi Sözleşme uygulama alanına dâhil etmemesi, sulh anlaşmasının icrasında, o bölgenin adli mercilerinin Sözleşme hükümlerini uygulamak zorunda değildir¹⁸⁵.

Diğer yandan Singapur Sözleşmesinin m.14/2. hükmüne göre, Sözleşmenin uygulandığı bölgesel birimlerinde yürürlüğe girme zamanı, yapılan beyanın tevdi makamı Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilmesinin üzerinden altı ay geçmesidir¹⁸⁶.

1.4.4. Sözleşme Maddelerinde Değişiklik Talebi

UNCITRAL Çalışma Grubu, Sözleşmede, arabuluculuğun ruhuyla özdeşleşmiş bir şekilde, maddeler arasında Sözleşmede yapılabilecek değişikliklere de yer vermiştir. Söz konusu bu değişikliklerin, belli bir usûl dâhilinde yapılması gerekir. İşte, Singapur Sözleşmesi'nin 15. maddesi de sözleşme maddelerinde yapılacak değişiklik taleplerinin nasıl yapılması gerektiğini belirtmektedir¹⁸⁷.

Singapur Sözleşmesi m.15/1 hükmüne göre, taraf devletlerden birisi, Sözleşme maddelerinde değişiklik talep etmek isterse, bu talebi Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne iletmek zorundadır. Söz konusu talebin alınması üzerine Genel Sekreter, değişiklik teklifi ile ilgili toplantı yapılmasının gerekliliği hakkında görüş almak için, değişiklik teklifini taraf devletlere gönderir. Yapılan bildirimden itibaren dört ay

¹⁸² General Assembly, A/CN.9/934, s.16, para.112.

¹⁸³ General Assembly, A/CN.9/934, s.16, para.112.

¹⁸⁴ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.58.

¹⁸⁵ age.s.59.

¹⁸⁶ General Assembly, A/CN.9/934, s.16, para.112.

¹⁸⁷ Mustafa ERKAN 2020 age.s.290.

içerisinde, taraf devletlerin en az üçte birinin görüşü, toplantı yapılması yönünde olması durumunda, Genel Sekreter, konferansı Birleşmiş Milletler Himayesinde toplar¹⁸⁸.

Singapur Sözleşmesi m.15/2 hükmüne göre ise, ilgili konferansta taraf devletler, yapılan değişiklik teklifi üzerinde uzlaşmaya varamamışlarsa, bu teklifler oylamaya sunulur ve oy kullanan taraf devletlerin üçte ikisinin oyunun olumlu olması hâlinde, Sözleşmede değişiklik kabul edilir. Söz konusu kabul, ilgili değişikliğin yürürlüğe girdiği anlamına gelmemektedir¹⁸⁹.

Singapur Sözleşmesi m.15/3. hükmünde ise, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin kabul edilen değişiklikleri taraf devletlere tekrar göndereceği belirtilmiştir. Bu bildirimdeki amaç, yapılan madde değişikliğinin yürürlüğe girmesi için, en az üç taraf devletin onay, kabul veya uygun beyanına konu olması gerekir. Söz konusu en az üç taraf devletin beyanlarının, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine ulaşması hâlinde, ulaşma tarihinden itibaren altı ay sonra değişiklikler yürürlüğe girer¹⁹⁰.

UNCITRAL Çalışma Grubu, taslak metin çalışmalarında söz konusu hükümle ilgili birçok tartışma yaşamıştır¹⁹¹. Konuyla ilgili en fazla dikkat çeken nokta ise, yapılan değişikliklerin, Sözleşmenin diğer taraf devletlerini bağlayıcılığına ilişkindir. Bunun sonucu, yapılan değişikliklerin, tarafların onaylaması durumunda bağlayıcı olmasına karar verilmiştir¹⁹². Keza, yapılan değişikliklerde, taraf devletlerin tamamının onayının alınması, Sözleşmenin yeknesak bir şekilde uygulanması içindir¹⁹³.

Diğer yandan Singapur Sözleşmesi m.15/5 hükmüne göre eğer bir taraf devlet, yapılan değişikliği üçüncü devletin beyanından sonra onaylaması durumunda, o devlet için yürürlük tarihi de, kendi beyanının, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine ulaşmasından itibaren altı ay sonradır. Yukarıda yapılan açıklamada da anlaşılacağı üzere, yapılan değişikliklerin yürürlüğe girmesi, tüm taraf devletleri bağlayacağı anlamına gelmemektedir. Değişiklikler, ilgili âkit devletin kabul beyanını, Birleşmiş

¹⁸⁸ Edna SUSMANN 2018 agm.s.55; Mustafa ERKAN 2020 age.s.290.

¹⁸⁹ Norel ROSNER 2019 age.s.1276; Mustafa ERKAN 2020 age.s.290.

¹⁹⁰ Norel ROSNER 2019 age.s.1279; Mustafa ERKAN 2020 age.s.291.

¹⁹¹ General Assembly, A/CN.9/934, s.17, para.114.

¹⁹² General Assembly, A/CN.9/934, s.17, para.114.

¹⁹³ M. Alper ENER 2019 age.s.244.

Milletler Genel Sekreterliğine ulaştırmasının ardından altı ay sonra yürürlüğe girmesiyle birlikte bağlayıcı olacaktır¹⁹⁴.

1.5. SÖZLEŞME'NİN UYGULANMASI AÇISINDAN BAZI ÖZEL DURUMLAR

Singapur Sözleşmesinin temel amacı, arabuluculuk sonucunda yapılan sulh anlaşmalarına milletlerarası düzeyde icra edilebilirliğini kazandırmaktır. Singapur Sözleşmesi maddeleri bu amaç doğrultusunda hazırlanırken, yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizini içeren New York Sözleşmesinin yöntemi örnek alınmıştır¹⁹⁵. Özellikle Singapur Sözleşmesinde, arabuluculuk süreci sonucunda yapılan sulh anlaşmalarının tanınması ve icra edilebilirliği ile bu taleplerinin reddi sebeplerinin kabul edilmesinin hükümleri, New York Sözleşmesine benzer şekilde düzenlenmiştir¹⁹⁶. Bu kapsamda, iki milletlerarası sözleşme arasında birçok konuda paralellik bulunmakla birlikte önem arz eden farklılıklar da dikkat çekmektedir.¹⁹⁷

Öncelikli olarak New York Sözleşmesine göre tahkime başvuruda bulunulabilmesi için gerekli olan tahkim anlaşması önem arz ederken, Singapur Sözleşmesinde tarafların uyuşmazlıkla ilgili arabuluculuğa başvuru sürecinde, arabuluculuk sözleşmesinin bir önemi yoktur¹⁹⁸. Kaldı ki tahkim yargılaması sonucunda verilen hakem kararının tanınması ve tenfizi aşamasında talepte bulunan taraf, tahkim anlaşmasının varlığını ispatlamak zorunda olduğu gibi New York Sözleşmesinin 5.maddesinde belirtilen ret sebepleri arasında, tahkim anlaşmasının yokluğunda hakem kararlarının geçersiz olacağı yer almıştır¹⁹⁹.

Singapur Sözleşmesinde ise, böyle bir usul ve şart bulunmamaktadır. Arabuluculuk sözleşmesinin geçersizliği araştırılmadan, arabuluculuk görüşmeleri sonucunda yapılan sulh anlaşmasının icra edilebilirliği talep edilebilir²⁰⁰. Yani

¹⁹⁴ Mustafa ERKAN 2020 age.s.290.

¹⁹⁵ Eunice CHUA (2019), "The Singapore Convention on Mediation- A Brighter Future For Asian Dispute Resolution", *Asian Journal of International Law*, Vol.9, s. 195.

¹⁹⁶ Edna SUSMANN 2018 agm.s.48; Eunice CHUA 2019 agm.s.196.

¹⁹⁷ Talat KAYA (2019), "Singapur Sözleşmesi ve Uluslararası ticarî Arabuluculuk Sonucunda Ortaya Çıkan Sulh Anlaşmalarının Tanınması ve İcrası Meselesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C:25, S: 2, s.984.

¹⁹⁸ Edna SUSMANN 2018 agm.s.47.

¹⁹⁹ agm.s.47.

²⁰⁰ agm.s.48.

Singapur Sözleşmesi sonuca odaklanmakta, uyuşmazlığın başvuru aşamasından daha çok sulh anlaşmasını esas almaktadır²⁰¹.

Diğer yandan, Singapur Sözleşmesinin hazırlanma amacı, arabuluculuk süreci sonucunda yapılan sulh anlaşmasının tanınması ve tenfizi olsa da *UNCITRAL*²⁰²'in görevlendirdiği Çalışma Grubunun, sözleşme maddelerinin oluşturulması esnasında yaşanan müzakere ve tecrübe aktarımı sonucunda, mahkeme ve hakem kararlarının aksine, arabuluculuk süreci sonunda yapılan sulh anlaşmasının tanınması ve tenfizi olamayacağı kararlaştırılmıştır²⁰³. Bunun yanında arabuluculuk süreci sonucunda elde edilen sulh anlaşmasının kesin hüküm vasfı olmamasından dolayı, sulh anlaşmasının hukukî niteliği konusunda Singapur Sözleşmesinin hazırlık görüşmelerinde tartışmalar yaşanmış, fakat bir neticeye varılamamıştır²⁰⁴. Yine de Singapur Sözleşmesinin 3.maddesinde yer alan genel ilkeler başlığı altında konuyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir²⁰⁵.

Buna göre Singapur Sözleşmesi'nin m.3/1 hükmünde²⁰⁶, anlaşmanın yerine getirilme şartlarının sınırları belirlenmiştir. Bu madde kapsamında, arabuluculuk sonucunda yapılan sulh anlaşmasının icrasını, icranın talep edildiği ülkenin hukuk kurallarına göre yapılacağı belirtilmiştir²⁰⁷. Bu konuda ülkelerin hukuk kuralları arasındaki farklılık nedeniyle farklı uygulamalara rastlanabilir. Söz konusu maddenin oluşumunda, New York Sözleşmesinin 3. maddesinden faydalanılmıştır²⁰⁸.

²⁰¹ agm.s.49; Eunice CHUA 2019 agm.s.198.

²⁰² *UNCITRAL*'in çalışma konuları, ülkeler veya uluslararası örgütlerin önerileri üzerine belirlenir. *UNCITRAL*'in çalışma metodu, konunun belirlenmesinden sonuçlanmasına ve uluslararası bir belge haline getirilmesine kadar oybirliğine dayanır. Komisyonda kararlar, üye devletler tarafından alınır. Yerleşik uygulama, ülkeler arasında daha geniş işbirliği sağlamaya elverişli olduğundan, kararlara oybirliği ile ulaşılmıştır. 2010 yılında kural haline getirilen bu durum, kararların oybirliği ile alınması, mümkün olmaması hâlinde, genel kurulun karar alma yönteminin benimsenmesi kabul edildi. *UNITED NATIONS (2013), A Guide to UNCITRAL Basic Facts About the United Nations Commission on International Trade Law, Vienna, <https://www.UNCITRAL.org/pdf/english/texts/general/12-57491-Guide-to-UNCITRAL-e.pdf>, ET.10.06.2022.*

²⁰³ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.35.

²⁰⁴ age.s.36; Edna SUSMANN 2018 agm.s.49.

²⁰⁵ Talat KAYA 2019 agm.s.985.

²⁰⁶ m.3/1; “*Konvansiyona taraf devletler, kendi usul kuralları ve Konvansiyonda yer alan şartlarla sulh anlaşmasını yerine getireceklerdir.*”

²⁰⁷ Eunice CHUA 2019 agm.s.197.

²⁰⁸ New York Sözleşmesi m.3; “*Each Contracting State shall recognize arbitral awards as binding and enforce them in accordance with the rules of procedure of the territory where the award is relied upon, under the conditions laid down in the following articles...*”

New York Sözleşmesi m.3; “*Âkit devletlerden her biri hakem kararlarının muteberliğini tanıyacak ve bunların öne sürüldüğü memlekette yürürlükte olan usul kaideleri gereğince aşağıdaki maddelerde yazılı şartlar dairesinde icrasını temin edecektir...*” ; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.39.

Singapur Sözleşmesi'nin m.3/2²⁰⁹ hükmünde arabuluculuk görüşmeleri sonucunda varılan sulh anlaşmasından sonra taraflardan birinin bir devlet mahkemesine başvurması üzerine bu sulh anlaşmasının kesin delil niteliği düzenlenmiş ve arabuluculuk sonucunda elde edilen sulh anlaşmasının, olası yargı yolunda nasıl kullanılabileceği ifade edilmiştir. Çalışma grubunun taslak çalışmaları esnasında, kesin hüküm ile birlikte tanıma kavramı üzerinde de durulmuştur²¹⁰. Devletlerin farklı hukuk düzenlerine sahip olması nedeniyle “tanıma” kavramının her bir hukuk düzeninde farklı anlam taşıyabilme endişesi nedeniyle tanıma kavramının Sözleşmede kullanılmaması konusunda fikir birliğine varılmıştır²¹¹. Bunun yanında, her ne kadar “tanıma” kavramı Sözleşme kapsamında tanımlanmasa da Sözleşme genelinde dolaylı yönden anlatılmış ve istenen hedefe ulaşılmıştır²¹².

Singapur Sözleşmesi, çözüm odaklı bir sözleşme niteliğindedir. Sözleşme'nin 3. maddesinde de belirtildiği gibi taraflar her ne kadar arabuluculuk süreciyle birlikte sulh anlaşması imzalamış olsalar da yeni uyuşmazlık ile birlikte taraflardan birisinin devlet yargısına başvurması durumunda, Sözleşme'de yer alan şartlar ve taraf devletin usul kuralları göz önünde bulundurularak arabuluculuk sulh anlaşmasını bir ispat aracı olarak kullanmaya imkân tanır²¹³. Söz konusu bu hüküm, devlet mahkemesi kararı hakem kararları gibi kesin hüküm oluşturmaktan ziyade sulh anlaşmasının kesin delil olarak nitelendirmeyi amaçlamıştır²¹⁴.

New York Sözleşmesi ile Singapur Sözleşmesi arasındaki temel farklılardan birisi de yabancılik unsurunun varlığıdır²¹⁵. Yani, Singapur Sözleşmesinde arabuluculuk sulh anlaşmasının nerede yapıldığının bir önemi yoktur²¹⁶. New York

²⁰⁹ m.3/2; “Sulh anlaşmasıyla hâlihazırda çözülmüş olan bir hususta bir tarafın iddiası üzerine uyuşmazlık ortaya çıkarsa, Konvansiyona taraf olan bir devlet, söz konusu hususun zaten çözümlenmiş olduğunu kendi usul kuralları ve Konvansiyonda yer alan şartlara uygun olarak ispatlaması için diğer tarafın, sulh anlaşmasını dayanak göstermesine izin verir.”

²¹⁰ Edna SUSMANN 2018 agm.s.49.

²¹¹ agm.s.49.

²¹² Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK (2019), “Enforcement of International Settlement Agreements Resulting from Mediation under the Singapore Convention”, *Singapore Academy of Law Journal, Special Issue SAcLj*, Vol.31, s. 466.

²¹³ Talat KAYA 2019 agm.s.987.

²¹⁴ agm.s.987.

²¹⁵ Ersin ERDOĞAN (2018), “Milletlerarası Arabuluculuk Anlaşma Belgelerinin İcrasına İlişkin BM Sözleşmesinin (Singapur Sözleşmesi) Değerlendirmesi”, *Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu Kitabı, Yargıtay'ın 150. Kuruluş Yıldönümü Etkinlikleri Kapsamında Yargıtay Başkanlığı ile Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin Ortaklaşa Düzenlediği Uluslararası Arabuluculuk Sempozyumu*, s. 192; Güven YARAR (2019), *Milletlerarası Özel Hukukta Arabuluculuk*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, s. 158.

²¹⁶ Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 agm.s.456.

Sözleşmesinde yabancılık unsurunun tanımlanabilmesi için tahkim yeri ve tahkim yeri hukuku önemli yer tutar²¹⁷.

New York Sözleşmesi 5. maddesinde tahkim heyetinin oluşturulmasında ve usulünün belirlenmesinde tahkim yeri hukukuna aykırı hareket edilmesi, hakem kararlarının tanınması ve tenfizinin ret sebepleri arasında belirtilmiştir. Singapur Sözleşmesinde ise arabuluculuk görüşmelerinin yapıldığı yerin hukukuna ret sebebi değildir.²¹⁸ Tabii bu durum, arabuluculuk süreci sonunda yapılan sulh anlaşmasının icrasının tamamıyla milli hukuktan bağımsız olacağı anlamına gelmez²¹⁹.

Singapur Sözleşmesinin 6. maddesi, arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasının mümkün olmaması ile ilgili yapılan başvuruyu ele almıştır. Taraflar, yaşamış olduğu uyuşmazlık neticesinde, yürütülen arabuluculuk süreci sonunda yapılan sulh anlaşmasının icrası için, ilgili ülkenin yetkili makamına başvuru yapmalıdır. Sulh anlaşmasının diğer tarafı ise sulh anlaşmasının icrasını etkileyebilecek farklı bir başvuru da yapabilir. Yetkili makam, bu başvurunun Singapur Sözleşmesinin 4. maddesi kapsamında sulh anlaşmasının icra edilebilirliğini etkileyeceğini düşünmesi durumunda icra talebi kararını erteleyebilir²²⁰. Bunun yanında yetkili makam, sulh anlaşmasının icra kararını verse bile diğer tarafın güvence vermesini isteyebilir²²¹.

Yapılan toplantılar sonucunda 6. madde kapsamı, sulh anlaşmasının icrasının yanında kesin delil olarak kullanılmasının önünü açmıştır²²². Ayrıca ilgili hüküm ile yetkili makama, karşı taraftan güvence verilmesini isteme hakkı tanınması ile hedeflenen, olası hak kaybını en aza indirmektir²²³.

Sözleşmenin 6. maddesi kapsamında, sulh anlaşmasının icrasını etkileyecek taraflardan birinin başvuru veya talebi, arabuluculuk sulh anlaşmasının icrası talep edilen ülkenin yetkili mahkemesi veya makamına yapılabileceği gibi bir başka ülkenin yetkili makamına da yapılabilir²²⁴. Keza bu başvurunun, sulh anlaşmasının icra edilebilirliği ile ilgili bir başvuru olması da mümkündür.

²¹⁷ Ersin ERDOĞAN 2018 age.s.192

²¹⁸ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.21.

²¹⁹ Talat KAYA 2019, agm.s.988.

²²⁰ Mustafa ERKAN 2020 age.s.259.

²²¹ age.s.259.

²²² General Assembly, A/CN.9/934, s.12, para.69.

²²³ UNCITRAL (2018), Report Working Group II (Dispute Settlement) on the work of its Sixty-eighth session New York, 5-9 February 2018, General Assembly, A/CN.9/934, s.12, para.69, <https://undocs.org/en/A/CN.9/934>, ET. 31.07.2022.

²²⁴ Mustafa ERKAN 2020 age.s.260.

Singapur Sözleşmesinin 6. maddesi, örneğin taraflardan biri, Sözleşmenin 5. maddesinde belirtilen ret sebeplerinden birini gerekçe gösterilerek icrası reddedilen sulh anlaşmasının, ret kararının iptali için dava açmışken, diğer tarafın da farklı bir ülkede sulh anlaşmasının icrasını yetkili makamdan talep ettiğinde devreye girecektir²²⁵. Bu durumda yetkili makam, icra edilebilirlik kararını erteleyebilecektir.

Ayrıca Singapur Sözleşmesinin 6. maddesinde, sulh anlaşmasının icra edilebilirliğini etkileyecek başvurunun mahkeme, makam veya hakem heyetine yapabileceği belirtilerek başvuru yapılacak yer konusunda bir sınırlamaya gidilmemiştir²²⁶.

Söz konusu başvuru ya da taleplerin Sözleşmenin 6. maddesi kapsamında değerlendirilmesi için Sözleşmenin 5.maddesinde belirtilen ret sebeplerinin varlığı veya 4.maddede belirtilen usulî şartların gerçekleşmediğinin ispatı gerektirir. Tabii taraflar arasındaki uyuşmazlığın, Sözleşme'nin uygulama ve kapsamı dışında olması da icra edilebilirliğini etkileyecektir²²⁷.

Tarafların yapmış olduğu sulh anlaşmalarının icra edilebilirlik talepleri, farklı ülkelerde yapılması mümkündür. Fakat karşı tarafın yapmış olduğu paralel başvurunun karar gerekçesini, Sözleşmenin m.5/2 hükmü ile belirtilen arabuluculuk sulh anlaşmasının kamu düzenine aykırı olması ve uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişli olmaması, icra edilebilirlik başvurusunun doğrudan reddedilmesini gerektirmez²²⁸. Çünkü kamu düzeni ve uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişliliği ile ilgili ret gerekçeleri, ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir²²⁹. Yani bir ülkenin kamu düzenine aykırılık, diğer ülkede icranın ret sebebinin oluşturamayabilir. Yine A ülkesinde söz konusu uyuşmazlık, arabuluculuğa elverişli iken, B ülkesinde aynı uyuşmazlık, arabuluculuğa elverişli olmayabilir. Keza, başvurular aynı ülkede yapılırsa, Sözleşmenin m.5/2 hükmü, icra edilebilirliğin ret sebebine gerekçe olabilecektir²³⁰.

²²⁵ age.s.260.

²²⁶ Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG (2019), "The Singapore Convention on Mediation A Commentary", *Kluwer Law Inter-National B.V*, The Netherlands, s.149.

²²⁷ agm.s.149.

²²⁸ Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 agm.s.477.

²²⁹ agm.s.477.

²³⁰ Mustafa ERKAN 2020 age.s.262.

Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 6.maddesiyle²³¹ ilgili taslak çalışmalarında, New York Sözleşmesinin 6. maddesini²³² örnek almıştır²³³. Her iki sözleşme maddesi arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da mevcuttur. En göze çarpan farklılıklardan birisi, güvencenin biçimidir²³⁴. New York Sözleşmesinde ilgili tarafın talebi üzerine teminat ödenmesine karar verilebilirken, Singapur Sözleşmesinde ise her iki taraf talepte bulunabileceği gibi mahkeme de re'sen karar verebilir²³⁵.

Diğer yandan Sözleşmenin 6. maddesinde belirtilen erteleme kararının süresinin, dikkat edilmesi gereken bir husus olduğunun altı çizilmelidir²³⁶. Keza ilgili hükme göre, belirtilen icra edilebilirlik kararının ertelenmesi uzun yıllar alabilir. Bu durum da hakkaniyete aykırı bir hâl alabilir. Bu sebeple, erteleme kararının somut olaya göre değerlendirilmesi, daha adaletli bir yaklaşım olacaktır²³⁷.

Singapur Sözleşmesi'nin 7. maddesi²³⁸, New York Sözleşmesi'nin m.7/1 hükmüne²³⁹ benzer şekilde hazırlanmıştır. New York Sözleşmesi'nin m.7/1 hükmüne göre hakem kararlarının tanınması veya icrasında, uluslararası anlaşmaların ve taraf devletlerin kanunlarında lehe olan durumlarının uygulanması gerekir²⁴⁰. Dolayısıyla Singapur Sözleşmesi'nin 7. maddesinde de uluslararası sözleşmelerin ve taraf devletlerin kanunlarının, arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasına etkisinden bahsedilmiştir²⁴¹.

²³¹ Singapur Sözleşmesi m.6; “Eğer 4. madde uyarınca yapılan talebi etkileyebilecek şekilde sulh anlaşmasına ilişkin bir iddia veya talep mahkemeye, hakem heyetine veya yetkili diğer bir makama yapılmışsa, başvurunun yapıldığı Akit Devletin yetkili makamı, uygun görürse, karar vermeyi erteleyebilir ve talep üzerine diğer tarafın uygun bir teminat yatırmasına da karar verebilir.”

²³² New York Sözleşmesi m.6; “ V. Maddenin 1, e, bendinde derpiş edilen yetkili makamdan, hakem kararının iptali veya icrasının geri bırakılması istendiği takdirde, huzurunda hakem kararı öne sürülen makam uygun görürse, bunun icrası hükmünün verilmesini ileriye bırakabilir ve keza, kararın icrasını isteyen tarafın talebi üzerine karşı tarafı uygun teminat verilmesiyle ödevli kılabilir.”

²³³ General Assembly, A/CN.9/934, s.12, para.68.

²³⁴ General Assembly, A/CN.9/934, s.12, para.68.

²³⁵ Mustafa ERKAN 2020 age.s.264.

²³⁶ age.s.264.

²³⁷ Edna SUSMANN 2018 agm.s.51; Mustafa ERKAN 2020 age.s.264.

²³⁸ Singapur Sözleşmesi m.7; “Bu Konvansiyon, ilgili taraflardan hiçbirini, sulh anlaşmasının ülkesinde sonuç doğurmasının talep edildiği Akit Devletin hukukunun veya bu devletin taraf olduğu diğer milletlerarası anlaşmaların izin verdiği şekilde ve ölçüde sulh anlaşması uyarınca sahip olduğu hakları kullanmasından yoksun bırakmaz.”

²³⁹ New York Sözleşmesinin m.7/1; “İş bu sözleşme hükümleri, akit devletler arasında akdedilmiş hakem kararlarının tanınması veya icrasına dair, iki yahut çok taraflı sözleşmelerin muteberliğine halel getirmez ve ilgili taraflardan hiçbirini, bir hakem karardan, bunun dermeyeran edildiği memleketin kanun ve sözleşmeleri hükümleri dairesinde faydalanmak imkânından mahrum kılmaz.”

²⁴⁰ Herman VERBIST (2019), “United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation in Annet VAN HOOFT / Jean-François (Eds.) TOSENS, Arbitra/ Belgian Review of Arbitration”, *Wolters Kluwer*, Issue 1, S.53-89, s.71.

²⁴¹ age.s.71.

Söz konusu Sözleşme hükmü, arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasını ve kesin delil etkisini, Sözleşmeye taraf olan devletin hukuku ya da yine o ülke hukukunun onayladığı uluslararası sözleşmenin izin verdiği oranda, lehe olan durum göz ardı edilemeyeceğini belirtmiştir²⁴². Diğer bir ifadeyle sulh anlaşmasının icrası ile ilgili lehe olan durum dikkate alınmalıdır. Böylelikle Singapur Sözleşmesinin ilgili hükmü, hem âkit devletin hukukunun sağlamış olduğu faydayı, hem de uluslararası sözleşmelerin yükümlülüklerini korumaktadır²⁴³.

1.6. SÖZLEŞMENİN UYGULANMASINA YÖNELİK ÇEKİNCELER

Çekince kavramı, Milletler Cemiyeti dâhil birçok durumda düzenli bir uygulamayla tanımlanmak istense de en kapsamlı ve kabul gören tanım 1969 Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesinde (*The Vienna Convention On The Law Of Treaties*) yer almıştır²⁴⁴. Viyana Sözleşmesi'nin 2. maddesi çekinceyi, ilgili devletin anlaşmayı imzalaması, kabul etmesi ya da herhangi bir safhasında iken anlaşmanın bazı maddelerinin hukukî etkisini tek taraflı olarak değiştirmesini ve kabul etmemesini açıklaması olarak ifade etmiştir²⁴⁵.

Singapur Sözleşmesinde devletlerin çekince koyabilmesi 2 konuda mümkündür. Sözleşmenin 8.maddesi, ülkelerin çekince koyabilme durumlarını sınırlandırmış ve belirtilen iki kıstas haricinde çekince koyulamayacağını altı çizilmiştir²⁴⁶.

Öncelikli olarak çekince koyulabilecek ilk konu, söz konusu ülkenin arabuluculuk sulh anlaşmasına taraf olmasına ilişkindir. Arabuluculuk sulh anlaşmasının taraflarından birisinin, ilgili ülke ya da kurum ve kuruluşları olması durumunda, Singapur Sözleşmesinin uygulanmasına çekince koyulabilir²⁴⁷. Diğer ise Sözleşmenin uygulanmasında taraf iradelerinin varlığıdır²⁴⁸.

²⁴² Edna SUSMANN 2018 agm.s.52.

²⁴³ agm.s.53; Herman VERBİST 2019 age.s.73.

²⁴⁴ Beyza ÖZTURANLI (2012), "Uluslararası Hukuk Komisyonu Çalışmaları Çerçevesinde Uluslararası Antlaşmalara Getirilen Çekinçelere İlişkin hukukî Rejim", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 22 Güz, s.475.

²⁴⁵ agm.s.475.

²⁴⁶ Edna SUSMANN 2018 agm.s.53.

²⁴⁷ Talat KAYA 2019 agm.s.1004.

²⁴⁸ Shouyu CHONG / Felix STEFFEK 2019 agm.s.460.

1.6.1. Arabuluculuk Sulh Anlaşmasının Tarafının Devlet Olması

Taraf Devletler, arabuluculuk sulh anlaşmasının taraflardan birinin devlet olması durumunda Sözleşme'nin uygulanmayacağını kararlaştırabilirler²⁴⁹. Bu düzenlemenin kabulüyle Sözleşme'yi onaylayan devlet sayısının artacağı da öngörülmüştür²⁵⁰.

Uyuşmazlıklarda alternatif çözüm yollarını tercih eden ülkeler, iç hukuklarında arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasıyla ilgili düzenlemeler yapmış olabilir. Bu düzenlemeler, Singapur Sözleşmesi kapsamında icra edilebilirlik başvurusu ile de örtüşmeyebilir. İç hukukla, Sözleşmenin icrasında yaşanan çatışma halleri, kamu düzeni veya güvenlik ile ilgili de olabilir. Söz konusu bu durumların yaşanmaması için ülkeler çekince koyabilir²⁵¹.

Diğer yandan bazı ülkeler, arabuluculuk sulh anlaşmasının icrası kapsamında, belirleyecekleri bir konuyla ilgili de Sözleşmeye çekince koyabilir. Bu tür sınırlamaların, karşılıklılık etkisi yaratacağı ise muhakkaktır²⁵². Taraf devletin belirli kurumlarını Sözleşmeden muaf tutması hâlinde, diğer taraf devletin o devlet ile ilgili muafiyete izin vermesi beklenemez²⁵³.

1.6.2. Tarafların Tercihi

Singapur Sözleşmesinde çekince koyulabilecek diğer bir düzenleme, taraf iradeleriyle bağlantılıdır. Sözleşmenin m.8/1/b hükmü gereğince, eğer taraflar arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasını Singapur Sözleşmesi kapsamında yapılmasını istemiyorsa bu durum sulh anlaşmasının maddelerinde açıkça belirtilmelidir. Arabuluculuk sulh anlaşmasının maddelerinde Singapur Sözleşmesi'nin uygulanmayacağı belirtilmemişse, Sözleşmenin uygulanacağı kabul edilir²⁵⁴. Sözleşme'nin m.8/1/b hükmü kapsamında, Sözleşmeye taraf devletin, çekince koyması hâlinde, talep edilen ülkede sulh anlaşmasının icrası, tarafların iradesini belirtmesi ile mümkün olacaktır²⁵⁵.

²⁴⁹ UNCITRAL (2015), Report Working Group II (Arbitration and Conciliation) on the work of its Sixty-third session Vienna, 7-11 September 2015, General Assembly, A/CN.9/861, s.9, para.46, <https://undocs.org/en/A/CN.9/861>, ET.18.08.2022.

²⁵⁰ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.55.

²⁵¹ Edna SUSMANN 2018 agm.s.69; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.55.

²⁵² age.s.56.

²⁵³ age.s.56.

²⁵⁴ Mustafa ERKAN 2020 age.s.270.

²⁵⁵ age.s.271; Norel ROSNER 2019 agm.s.1254.

UNCITRAL Çalışma Grubunun taslak çalışmaları esnasında²⁵⁶ bazı üyeler, Singapur Sözleşmesi'nin uygulanması için, arabuluculuk sulh anlaşmasının taraflarının açık rızasının aranması gerektiğini, bazı üyeler de tarafların açık rızasına gerek olmadığını savunmuşlardır²⁵⁷. Diğer taraftan Singapur Sözleşmesinin uygulanmasının daha fazla şarta bağlı olmasını isteyen üyeler, sulh anlaşmasının icrası istenen ülkenin yetkili makamının, tarafların açık rızasının sulh anlaşmasında görünmesi gerektiğini savunmuştur²⁵⁸.

Çalışma Grubu, Sözleşmenin uygulanabilmesini, tarafların açık rızasına bağlamaktan ziyade, tarafların isteği ile Sözleşmenin uygulanmasının sona erdirilebilmesini kararlaştırmıştır²⁵⁹. Sözleşmeye taraf devletler ise, bu durumla ilgili çekince koyabilme hakkına sahiptir²⁶⁰.

Singapur Sözleşmesi m.8/1/b hükmü gereğince, gerek âkit devletler tarafından koyulan çekince, gerekse tarafların Sözleşmeyi uygulama iradeleri, bir şekle bağlı değildir. Dolayısıyla tarafların açık rızasının aranması da söz konusu değildir²⁶¹. Keza Sözleşme'nin kendinden uygulanması ile birlikte çekince koymuş bir âkit devletin yetkili makamına icra talebinde bulunulması, dolaylı yönden Sözleşme'yi kabul anlamına geleceği bir gerçektir²⁶².

Tüm bunların yanında, Singapur Sözleşmesinin uygulanmasında taraf iradelerinin ne zaman ortaya koyulması gerektiği de bir sorudur? Bu noktada taraflar, arabuluculuk sulh anlaşmasının düzenleme aşamasında irade beyanlarını ortaya koyabilecekleri gibi daha önce de beyanlarını şekillendirebilirler²⁶³. Sulh anlaşmasının imzalanmasından sonra da taraflar Sözleşmenin uygulanmasını kararlaştırabilirler. Hatta diğer bir durumda ise, âkit devletin yetkili makamına icra talebinin ileildiği zamanda bile, Sözleşmenin uygulama kararına varılması mümkündür²⁶⁴. Hatta âkit

²⁵⁶ UNCITRAL (2016), Intervention of Germany, in *UNCITRAL Audio Recordings: Working Group II (Dispute Settlement) 65th session, 16 September 2016, General Assembly*, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/>, ET.27.08.2022.

²⁵⁷ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.56.

²⁵⁸ age.s.57.

²⁵⁹ Norel ROSNER 2019 agm.s.1264.

²⁶⁰ General Assembly, A/CN.9/934, s.13, para.78.

²⁶¹ Mustafa ERKAN 2020 age.s.272-273.

²⁶² Timothy SCHNABEL 2019 age.s.57-58.

²⁶³ Sibel ÖZEL (2019), "Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Milletlerarası Sulh Anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi: Singapur Konvansiyonu", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C: 2, S:2, 25(2), s.1208.

²⁶⁴ Mustafa ERKAN 2020 age.s. 275.

devletin yetkili makamına icra talebinin ileildiği zamanda bile tarafların iradelerini gösterebilirler.

Yukarıda da bahse konu olduğu gibi âkit devlet, Sözleşmenin her safhasında çekince koyabilir. Bu şekilde Sözleşmenin onay, kabul veya uygun bulunması sırasında koyulan çekinceler, Sözleşmenin yürürlüğe girmesiyle birlikte geçerli olmuştur²⁶⁵. Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra koyulan çekinceler ise, yürürlük tarihinden itibaren altı ay sonra geçerli olacaktır. Yine aynı şekilde çekincenin iptal olması için de, beyan tarihinden itibaren altı ay beklenmesi gerekecektir²⁶⁶.

1.6.3. Sözleşmeye Çekince Koyan Devletler

Singapur Sözleşmesini 07 Ağustos 2019 tarihinde imzalayan İran İslam Cumhuriyeti, uzun bir metinle onay esnasında çekincesini belirtmiştir²⁶⁷. Söz konusu metinde, öncelikli olarak kendi iç hukukuyla uyuşmayan durumlar, çekince olarak belirtilmiştir²⁶⁸.

İran İslam Cumhuriyeti, arabuluculuk sulh anlaşmasının taraflarından birisinin devlet ya da devlet adına hareket eden kurum, kuruluş ya da kişilerin olması durumunda, Sözleşmeyi uygulama zorunluluğunun olmadığını, tarafların Sözleşmeyi kabul etmesi durumunda arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasının Singapur Sözleşmesine göre uygulanacağını ve Sözleşmenin onaylanmasından sonra da çekince koyulabileceğini belirtmiştir²⁶⁹.

Singapur Sözleşmesini 07 Ağustos 2019 tarihinde imzalayan Belarus, Gürcistan, Suudi Arabistan ve Kazakistan, arabuluculuk sulh anlaşmasının tarafının devlet ya da devlet adına hareket eden kurum kuruluş veya kişi olması durumunda,

²⁶⁵ Nuray EKŞİ (2020), “Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Milletlerarası Sulh Anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Konvansiyonu (Singapur Konvansiyonu)”, *Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi*, C.9, S.1, s.83.

²⁶⁶ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.58.

²⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status, ET.21.09.2022.

²⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status, ET.21.09.2022.

²⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status, ET.21.09.2022.

Sözleşmenin uygulanmayacağını belirterek m.8/1/a hükmüne istinaden çekince koymuştur²⁷⁰.

Ayrıca Gürcistan ve Kazakistan, Sözleşmenin m.8/1/b hükmüne istinaden, sulh anlaşmasının taraflarının, Sözleşmenin uygulanmasını kabul ettikleri ölçüde uygulanacağını çekince koymuştur²⁷¹. Türkiye ise Sözleşme'ye çekince koymamıştır.

1.6.4. Çekincenin Arabuluculuk Sulh Anlaşmasına Etkisi

Singapur Sözleşmesinin 9.maddesi, devletlerin koymuş oldukları veya geri aldıkları çekincenin, sulh belgelerine etkisini düzenlemiştir. Söz konusu maddeye göre, âkit devletin koymuş olduğu veya geri aldığı çekincenin, sulh anlaşmasının geçerliliğine etkisi, yürürlük tarihinden sonra imzalanmasına bağlıdır²⁷². Bu durumda, âkit devletin koymuş olduğu veya geri aldığı çekince, yürürlüğe girmeden imzalanmış arabuluculuk sulh anlaşmasını etkilemeyecektir. Keza bu durum, sulh anlaşmasının taraflarına bir güvence getireceği düşünülmektedir²⁷³.

Âkit devletlerin Sözleşme'ye koyacakları veya geri çekecekleri çekinceler, yürürlüğe giriş tarihinin tevdi makamı Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine sunulmalıdır²⁷⁴.

1.7. SÖZLEŞME DEN ÇEKİLME

Singapur Sözleşmesi, arabuluculuğun temel ilkelerinden biri olan iradilik ilkesini yansıtabilecek bir şekilde düzenlenmiştir²⁷⁵. Dolayısıyla devletler hem Sözleşme'ye katılmada hem de Sözleşme'den çekilmede kendi iradelerine göre hareket edebilecektir. Sözleşme'nin m.16/1 hükmüne göre, Sözleşmeden ayrılmak isteyen taraf devlet, irade beyanını tevdi makamı Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne sunarak Sözleşme'den çekilebilir. Taraf devletin çekilme beyanıyla ilgili Sözleşmede bazı kıstaslar belirlenmiştir²⁷⁶. Öncelikli olarak zaman kıstası

²⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status, ET.22.09.2022.

²⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status, ET.22.09.2022.

²⁷² Edna SUSMANN 2018 agm.s.53.

²⁷³ Mustafa ERKAN 2020 age.s.280.

²⁷⁴ Edna SUSMANN 2018 agm.s.58; Mustafa ERKAN 2020 age.s.280.

²⁷⁵ age.s.288; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.57.

²⁷⁶ Eunice CHUA 2019 agm.s.1216; Mustafa ERKAN 2020 age.s.288.

bulunmaktadır. Taraf devletin, çekilme ile ilgili beyanının yürürlüğe giriş zamanı, resmî yazının yetkili makama ulaşmasından itibaren on iki ay sonrasıdır. Bu süreden daha kısa bir süre belirlenemez²⁷⁷. Fakat Sözleşmenin m.16/2 hükmüne göre, on iki aydan daha uzun bir süre belirlenmesi mümkündür.

Taraf devletin yapacağı çekilme beyanı, tüm devletin tamamını etkileyebileceği gibi farklı hukuk düzenlerinde birden fazla bölgeye sahip olan devletin belirli bir bölgesini de kapsayabilir²⁷⁸.

Sözleşme'den çekilme ile ilgili belirtilen diğer bir husus ise, Singapur Sözleşmesi'nin m.16/2. hükmüne göre çekilme beyanından önce, tarafların arabuluculuk sonucu yaptığı sulh belgelerinin, Singapur Sözleşmesi kapsamında uygulanmasına devam edilmesidir. Diğer bir ifadeyle, çekilme beyanından önce imzalanan sulh belgeleri için, Singapur Sözleşmesi kapsamında icra talebinde bulunulabilecektir. Bu durumda çekilme beyanında bulunan devlet, sulh anlaşmasının icra talebinin reddine, çekilmeyi gerekçe olarak gösteremeyecektir²⁷⁹. Fakat çekilme beyanı yürürlüğe girdiğinde, sulh anlaşması imzalanmamışsa, arabuluculuk toplantıları yürürlük tarihinden önce başlasa bile çekilme, icra edilebilirlik talebine gerekçe oluşturacaktır²⁸⁰.

Sözleşmenin yürürlüğe girmesiyle ilgili belirtilen en az üç devletin kabulü düzenlemesine benzer şekilde, çekilmeyle ilgili olarak bir kıstas belirtilmemiştir²⁸¹. İki taraflı sözleşmelerde, taraflardan birinin ayrılması sözleşmeyi sonlandırırken, Singapur Sözleşmesi gibi çok taraflı sözleşmelerde, çekilen devlet haricindeki diğer taraf devletler için Sözleşme uygulanmaya devam edecektir²⁸². Bu sebeple Singapur Sözleşmesi'nin taraf olarak iki devlet bile kalsa, bu iki taraf devlet için Sözleşme yürürlükte kalmaya devam edecektir²⁸³.

²⁷⁷ age.s.288; Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 agm.s.179.

²⁷⁸ Edna SUSMANN 2018 agm.s.63; Mustafa ERKAN 2020 age.s.289.

²⁷⁹ age.s.289.

²⁸⁰ Edna SUSMANN 2018 agm.s.63; Mustafa ERKAN 2020 age.s.289.

²⁸¹ Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 agm.s.189.

²⁸² agm.s.190.

²⁸³ agm.s.190.

BÖLÜM II

SİNGAPUR SÖZLEŞMESİNİN UYGULAMA ALANI VE UYGULANABİLMESİ İÇİN USULÎ ŞARTLAR

2.1. SİNGAPUR SÖZLEŞMESİNİN UYGULAMA ALANI

Arbuluculuk Sonucunda Yapılan Uluslararası Sulh anlaşmalarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 1. maddesinde, taraflar arasında yaşanan ticarî uyuşmazlığın uluslararası nitelikte olması ve bu uyuşmazlığın arbuluculuk yoluyla çözüme yazılı bir anlaşmayla kavuşturulması gerektiği belirtilmiştir. Sözleşme, uluslararası nitelikteki ticarî uyuşmazlıkları arbuluculuk yoluyla çözüme kavuşturan ve taraflarca yazılı olarak yapılan sulh anlaşmalarına uygulanacaktır. Ayrıca aynı maddede, Singapur Sözleşmesinin kapsam dışı bıraktığı hususlar üzerinde durulmuştur²⁸⁴.

2.1.1. Arbuluculuk Süreci Sonucunda Sulh Anlaşmasının Yapılması

Singapur Sözleşmesinde arbuluculuğun tanımının oluşturulmasında, 2002 tarihli *UNCITRAL* Model Kanunu²⁸⁵ etkili olmuştur²⁸⁶. Singapur Sözleşmesi m.2/3 hükmü;

“Arbuluculuk, kullanılan ibarelere veya yürütülen usule bakılmaksızın, tarafların, aralarındaki uyuşmazlığı, uyuşmazlığın taraflarına bir çözüm dayatma yetkisine sahip olmayan üçüncü kişi veya kişilerin yardımıyla dostane bir çözüme kavuşturmaya çalıştıkları bir usuldür.”

2002 tarihli *UNCITRAL* Model Kanununda uzlaşma²⁸⁷ kavramı kullanılmışken, 2018 yılında yapılan güncellemede arbuluculuk²⁸⁸ kavramı kullanılmıştır²⁸⁹.

²⁸⁴ Talat KAYA 2019 agm.988.

²⁸⁵ 2002 tarihli Model Kanunun güncellemesi yapılarak, Singapur Konvansiyonuna paralel ve aynı esaslarla hazırlanan 2018 Model Kanunu, BM Genel Kurulu tarafından 20 Aralık 2018 tarihinde kabul edilmiş ve uluslararası ticarî arbuluculuğun kendine özgü ihtiyaçlarına uygun şekilde, arbuluculuk ile ilgili kanunlaştırma çalışmalarında faydalanılmak üzere devletlere tavsiye edilmiştir.

²⁸⁶ Edna SUSMANN 2018 agm.s.49

²⁸⁷ “conciliation”

²⁸⁸ “mediation”

²⁸⁹ Edna SUSMANN 2018 agm.s.50.

UNCITRAL, her iki sözcüğün birbiri yerine kullanılabileceğini belirtmişse de arabuluculuk kavramının daha yaygın olması nedeniyle tercih edildiğini ifade etmiştir²⁹⁰. Singapur Sözleşmesinde de sürecin adı uzlaştırma veya arabuluculuk olabileceği gibi devletlerin kendi hukuk düzenlerinde yer alan farklı bir isim de olabilir. Burada dikkat çekilecek husus, söz konusu uyuşmazlık sürecini, karar verme yetkisi bulunmayan, taraflardan farklı üçüncü bir kişi tarafından yönetilmesi olacaktır²⁹¹.

Singapur Sözleşmesi, arabulucunun uyuşmazlığın giderilmesi için çözüm önerisini taraflara zorla kabul ettirme yetkisinin olmadığını belirtmektedir²⁹².

Çalışma Grubunun taslak çalışmaları esnasında tartıştığı konulardan biri de tarafların arasındaki uyuşmazlık devlet yargısı ya da tahkim safhasında iken, tarafların arabuluculuğa başvurması sonucunda, uygulanacak hareket tarzı ile ilgilidir²⁹³. Konuyla ilgili uzun süren müzakereler sonucunda ortak fikir birliğine varılmıştır²⁹⁴. Eğer taraflar, devlet yargısı ya da tahkim yargılaması devam ederken arabuluculuğa başvurmuşlarsa ve arabuluculuk görüşmeleri sonucunda yapılan sulh anlaşmasının icrası Singapur Sözleşmesi'ne tâbidir²⁹⁵.

Bunun yanında devam eden devlet yargısında görev yapan bir hâkimin arabulucu gibi hareket ederek tarafları uzlaştırması, Sözleşme kurallarına aykırı olacaktır²⁹⁶. Bunun temel nedeni, hâkimin tarafları uzlaşmaya zorlayabilecek olmasıdır. Fakat hâkim dışında bir arabulucunun, uyuşmazlık sürecini yöneterek süreç sonunda yapılacak sulh anlaşmasının mahkeme kararı niteliğini kazanabilmesi mümkündür²⁹⁷. Bu durum bizi, Sözleşmenin m.1/3²⁹⁸ hükmüne yönlendirecektir. Söz konusu mahkeme kararına dönüştürülen sulh anlaşması, m.1/3/a/ii hükmünde belirtildiği gibi Singapur Sözleşmesine göre icra edilemez.

²⁹⁰ agm.s.50.

²⁹¹ Corinne MONTINERI (2019), “The United Nations Commission on International Trade Law (*UNCITRAL*) and the Significance of the Singapore Convention on Mediation: Purpose, Scope and Their Importance for the Success of the Convention”, *Singapore Mediation Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol20, Issue4, s.1030.

²⁹² Timothy SCHNABEL 2019 age.s.17.

²⁹³ UN.Doc.A/CN.9/867, para.122.

²⁹⁴ UN.Doc.A/CN.9/867, para.131.

²⁹⁵ UN.Doc.A/CN.9/867, para.131.

²⁹⁶ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.17.

²⁹⁷ age.s.17.

²⁹⁸ m.1/3; “3. Konvansiyon, aynı zamanda aşağıdaki sulh anlaşmalarına uygulanmaz:

(a) (i) Mahkemece tasdik edilen veya mahkeme yargılaması sırasında yapılan;

(ii) Mahkemenin bulunduğu devlette mahkeme kararı olarak yerine getirilen sulh anlaşmaları;

(b) Hakem kararı olarak kaydedilen ve yerine getirilen sulh anlaşmaları”.

Tüm bunların yanında, sulh anlaşmasının geçerliliği için arabulucunun sürece ne zaman dâhil olması gerektiği konusunda Sözleşmede açık bir hüküm bulunmamaktadır²⁹⁹. Bu süreçte özellikle 2002 tarihli Model Kanunda³⁰⁰ olduğu gibi, bir yasal düzenlemenin Singapur Sözleşmesi kapsamına alınması düşünülmüştür³⁰¹. Yapılandırılmış arabuluculuk süreci ile arabuluculuğu düzenleyen ulusal bir düzenlemenin yapılarak, Sözleşme kapsamına alınması gündeme gelmişse de gerekli destek bulunmadığından dolayı kapsam dışı bırakılmıştır³⁰².

Arbulucunun arabuluculuk sürecinde rolü düşünüldüğünde, iki önemli hususun altı çizilmelidir. İlk olarak arabulucunun, tarafları bir toplantı sürecinde birleştirerek taraflar tarafından sulhe ulaşılması, diğeri ise arabulucunun sürece aktif olarak katılıp çözüm önerisi getirebilmesidir³⁰³. Singapur Sözleşmesi, arabuluculuğun ruhunu yansıtabilecek şekilde, taraf iradelerine bağlı olarak sulhe ulaşılmasını benimsemiştir. Dolayısıyla, tarafların herhangi bir zorlama olmadan anlaşabilmeleri şartı ile arabulucu, her iki role de bürünebilir³⁰⁴. Sonuç olarak arabulucu, uyuşmazlığın taraflarını bir araya getirerek süreç sonunda anlaşmaları için gerekli ortamı sağlamalıdır³⁰⁵. Eğer taraflar müzakereler sonucunda bir anlaşmaya varamaz ise, arabulucu bir çözüm önerisi getirebilir³⁰⁶. Her iki durumda da taraflar kendi iradeleriyle anlaşmış oldukları için bir farklılık söz konusu olmayacaktır³⁰⁷.

Öte yandan tarafların uyuşmazlıklarının arabuluculuk yoluyla çözümlenmesinde, ulusal hukuk düzenlerinde hangi temel esasa dayanıldığına, Singapur Sözleşmesinin uygulanabilirliği açısından bir değeri yoktur³⁰⁸.

Bu duruma, Türk hukukundan bir örnek vermek gerekirse, HUAK kapsamında arabuluculuk ihtiyari olabileceği gibi dava şartı da olabilir. Söz konusu durum da arabuluculuk süreci sonucunda elde edilen sulh anlaşmasının dava şartı veya ihtiyarî

²⁹⁹ Elisabetta SILVESTRI (2019), “The Singapore Convention on Mediated Settlement Agreements: A New String to the Bow of International Mediation?”, *Revista Eletrônica de Direito Processual*, REDP. Rio de Janeiro. Ano 13, Volume 20, Numero 2, s.192; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.17.

³⁰⁰ Sürecin başlaması, uzlaştırıcıların sayısı ve atanması, sürecin yürütülmesi, iletişim, gizlilik, sürecin sona ermesinin yanı sıra yargı ve tahkim ile ilişkiler gibi hususları içeren Model Kanun, toplam 14 maddeden oluşmaktadır. Kanunun amacı, arabuluculuk sürecinin bütünlüğünü korumak ile kullanıcılara esneklik sağlamak arasında denge kurmaktır. UN Doc. A/CN.18/57.

³⁰¹ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.15.

³⁰² age.s.15.

³⁰³ Ersin ERDOĞAN 2018 age.s.191.

³⁰⁴ age.s.191.

³⁰⁵ Güven YARAR 2019 age.s.156.

³⁰⁶ Talat KAYA 2019 agm.s.990.

³⁰⁷ agm.s.990.

³⁰⁸ Güven YARAR 2019 age.s.157; Talat KAYA 2019 agm.s.989.

arabuluculuk süreci sonucunda elde edilmesinin Singapur Sözleşmesi kapsamında bir farklılığı yoktur³⁰⁹. Bunun yanında yurtdışında³¹⁰ yapılan arabuluculuk görüşmeleri sonucunda elde edilen sulh anlaşmalarının icra edilebilirliğinin Türk mahkemelerinden talep edilmesi durumunda, Sözleşme hükümlerine tâbi olacaktır.

Öte yandan üçüncü bir kişinin yardımı ile görüşmelerin yürütülmesi, Singapur Sözleşmesi kapsamında sulh anlaşmasının icra edilebilmesi için bir ön şarttır³¹¹. Diğer yandan söz konusu uyuşmazlığın çözümü aşamasında, arabulucunun katılımının sınırları ile ilgili herhangi bir şart belirtilmemiştir³¹². Fakat bu durum, arabulucunun tüm uyuşmazlık sürecine katılacağı yönünde de bir hüküm oluşturmaz³¹³. Örneğin taraflar, arabulucunun yürütmüş olduğu arabuluculuk sürecinde uyuşmazlıkların büyük bir bölümünü çözüp, kalan bölümünü arabulucu olmadan çözmek isteyebilir. Böyle bir durumda da sulh anlaşması Singapur Sözleşmesi kapsamında değerlendirilir³¹⁴. Bu şekilde Sözleşmede kesin bir sınırın olmaması, arabuluculuğun kullanılmasına özendirme olarak da nitelendirilebilir³¹⁵.

2.1.2. Arabuluculuk Sulh Anlaşmasının Uluslararası Niteliği

Tarafların, arabuluculuk süreci sonucunda yaptıkları sulh anlaşmasının Singapur Sözleşmesine göre icra edilebilirliği talep edebilmeleri için, Sözleşmede belirlenen usul şartlarının yerine getirilmesi gerekmektedir³¹⁶. Söz konusu şartlardan birisi de sulh anlaşmasının uluslararası özelliğe sahip olmasıdır³¹⁷.

Sözleşme kapsamında yer alan uluslararası kavramın temelini, 2002 tarihli Model Kanun oluşturmaktadır. Çalışma Grubu, milletlerarası kriterini coğrafi konum

³⁰⁹ Mustafa ERKAN 2020 age.s.106.

³¹⁰ Geleneksel arabuluculuk yönteminin en yaygın olduğu ülkelerden biri Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Çin'de 1982 Anayasası ile arabuluculuk faaliyetlerini yürütmek amacıyla "Halkların Arabuluculuk Komitesi" kurulmuştur. Adaletli ve tarafsız kişilerden oluştuğuna inanılan bu komiteler, küçük çaplı uyuşmazlıkları çözmeyi hedeflemiş ve yılda ortalama 7 milyon uyuşmazlıkta %90 çözüm oranına ulaşmıştır. Öte yandan bu arabuluculuk hizmetinin taraflara hiçbir maliyeti yoktur. (Linda Mealey LOHMANN (2010), "Using Mediation to Resolve Disputes - Differences Between China and the U.S.", *China Insight*, 28 May 2010, s. 1-2.

³¹¹ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.17.

³¹² Talat KAYA 2019 agm.s.990.

³¹³ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.17.

³¹⁴ age.s.17.

³¹⁵ age.s.18.

³¹⁶ Banu Şit KÖŞGEROĞLU (2020), *Milletlerarası Ticarî Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk Somunda Varılan Anlaşmaların Singapur Konvansiyonu Çerçevesinde Taraf Devletlerle İcra Edilebilirliği*, Adalet Yayınevi, Ankara, s.41.

³¹⁷ Ersin ERDOĞAN 2018 age.s.192.

olarak kararlaştırmıştır³¹⁸. Sulh anlaşmasının Singapur Sözleşmesi kapsamında icrası için, Konvansiyonun 1. maddesinde belirtildiği gibi sulh anlaşmasının taraflarının en az ikisinin işyerlerinin farklı ülkelerde olması gerekmektedir. Sözleşme maddesinde özellikle vurgulanacak husus ise, uyuşmazlık tarafları ikiden fazla olsa bile, iki tarafın işyerinin farklı ülkelerde olması yeterlidir³¹⁹.

Sözleşmenin ilgili maddesinde dikkat çeken diğer bir husus ise işyeri kavramıdır. Türk Hukukunda da 4857 sayılı İş Kanunu³²⁰ 2. maddesinde³²¹ tanımlanmıştır.

UNCITRAL Çalışma Grubu, işyerinin tanımının yapılmasında, Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesine³²² benzer bir yaklaşım sergilemiştir³²³. Singapur Sözleşmesi m.2/1/a hükmünde, işyeri ile ilgili iki durumu netliğe kavuşturmuştur. İlk husus, tarafların birden fazla işyerinin bulunmasında, sulh anlaşmasının icrasının Singapur Sözleşmesi kapsamında değerlendirilebilmesi için arabuluculuk sulh anlaşmasının imzalandığı esnada taraflarca bilinen ve sulh anlaşmasının en çok ilişkili olduğu işyeri esas alınır³²⁴. Tarafların işyerinin bulunmaması durumunda ise, ilgili tarafların mutlak meskeninin dikkate alınacağı belirtilmiştir³²⁵.

³¹⁸ Banu Şit KÖŞGEROĞLU 2020 age.s.95.

³¹⁹ age.s.96.

³²⁰ Türk Hukukunda da 4857 sayılı İş Kanunu 2. maddesinde tanımlandığı üzere işyeri, işverenin mal veya hizmet üretmek amacıyla nitelik yönünden bağlılığı bulunan ve işçinin birlikte örgütlendiği yer olarak ifade edilir. Ayrıca işyeri kavramı içerisinde dinlenme, çocuk emzirme, yemek, uyku, yıkanma, muayene ve bakım, beden ve meslekî eğitim ve avlu gibi diğer eklentiler ve araçlar da yer alır. RG: 10.06.2003/25134.

³²¹ Madde 2; “Bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişiye işçi, işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişiye yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara işveren, işçi ile işveren arasında kurulan ilişkiye iş ilişkisi denir. İşveren tarafından mal veya hizmet üretmek amacıyla maddî olan ve olmayan unsurlar ile işçinin birlikte örgütlendiği birime işyeri denir.

İşverenin işyerinde ürettiği mal veya hizmet ile nitelik yönünden bağlılığı bulunan ve aynı yönetim altında örgütlenen yerler (işyerine bağlı yerler) ile dinlenme, çocuk emzirme, yemek, uyku, yıkanma, muayene ve bakım, beden ve meslekî eğitim ve avlu gibi diğer eklentiler ve araçlar da işyerinden sayılır. İşyeri, işyerine bağlı yerler, eklentiler ve araçlar ile oluşturulan iş organizasyonu kapsamında bir bütündür. ”

³²² Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m.1;

“(1) Bu Antlaşma, işyerleri farklı devletlerde bulunan taraflar arasındaki mal satımı sözleşmelerine, (a) bu devletlerin âkit devletlerden olması veya

(b) milletlerarası özel hukuk kurallarının âkit bir devletin hukukuna atıf yapması halinde uygulanır.

(2) Tarafların işyerlerinin ayrı devletlerde bulunması olgusu sözleşmeden veya sözleşmenin akdi sırasında veya öncesinde gerçekleşmiş olan görüşmelerden veya verilmiş olan bilgilerden anlaşılmadıkça dikkate alınmaz.

(3) Bu Antlaşmanın uygulanmasında ne tarafların vatandaşlığı, ne tacir olup olmadıkları, ne de sözleşmenin adı veya ticarî nitelikte olması dikkate alınır.”

³²³ UN Doc.A/CN.9/861, para.33.

³²⁴ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.21.

³²⁵ age.s.21.

Diğer yandan mutat meskende sosyal ve ekonomik ilişkilerini gerçekleştirebilecek uzunlukta makul bir süreyi içermelidir³²⁶. Mutat mesken kavramı, tarafların yerleşmek niyetini aramadan sosyal ve ekonomik ilişkilerini gerçekleştirebilecek yeterli bir sürede oturduğu yer anlamına gelir³²⁷. Fakat Singapur Sözleşmesinde mutat meskenin dikkate alınması, Sözleşmenin ticarî vasıflarla sınırlı olması sebebiyle tartışmalara sebep olmuştur³²⁸.

İkinci husus Sözleşme 1. maddesinde geçen farklı iki devletin, âkit devlet olma zorunluluğu yoktur. Bir başka deyişle, tarafların işyerleri, farklı herhangi iki ülkede bulunabilir. Tarafların sayısı kaç olursa olsun, en az iki tarafın işyerlerinin farklı ülkelerde olması ve bu ülkelerin âkit devlet olma zorunluluğunun bulunmaması, Sözleşmenin uygulama alanını genişletmektedir³²⁹.

Tüm bunların yanında, arabuluculuk sulh anlaşmasının taraflarının işyerleri aynı ülkede ise sulh anlaşmasının icrasında Singapur Sözleşmesinin uygulanabilmesi de mümkündür³³⁰. Tarafların işyerleri aynı devlette bulunsada sulh anlaşmasında belirtilen yükümlülüklerin icra edilmesi farklı devletlerin ülkeleriyle ilişkili olması, Sözleşmede belirtilen iki farklı devlette bulma şartını yerine getirecektir³³¹. Bu sebeple, aynı ülke içinde işyerleri olan taraflar, yaptıkları arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasını Singapur Sözleşmesi kapsamına almak istiyorlarsa, bu anlaşmanın icra edilebileceği ülkeyi farklı bir ülke olarak belirlemelidirler³³².

Birinci bölümde Singapur Sözleşmesinin temel yol göstericisi olan New York Sözleşmesinde tahkim yeri kavramının hakem kararlarının tenfizi açısından büyük bir öneme sahip olduğunu, Singapur Sözleşmesinde ise arabuluculuk sulh anlaşmasının yapıldığı yerin öneminden ziyade sulh anlaşmasının taraflarının farklı ülkelerde bulunması gerekmektedir³³³. New York Sözleşmesinde yer alan tahkim yeri kavramı, Sözleşmenin uygulama şartını oluştururken, Singapur Sözleşmesinde arabuluculuk yeri ifadesine yer verilmemiştir³³⁴.

³²⁶ Ceyla SÜRAL (2012), “Hukuk Muhakemeleri Kanununun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi”, *TBB Dergisi*, C.25, S.100, s.173.

³²⁷ agm.s.174.

³²⁸ agm.s.174.

³²⁹ Mustafa ERKAN 2020 age.s.94.

³³⁰ age.s.94.

³³¹ age.s.95.

³³² age.s.95.

³³³ Banu Şit KÖŞGEROĞLU 2020 age.s.41.

³³⁴ Shouyu CHONG ve Nadja ALEXANDER (2019), “Singapore convention series:Why is there no ‘seat’ of mediation?”, *Research Collection School of Law*,s.2.

Arabuluculukta ise esneklik ve yer değiştirme teorisi mevcuttur. Esneklik ve yer değiştirme teorisi, tahkim yargılamasındaki tahkim yerinin aksine arabuluculuğu, sulh anlaşmasının yapıldığı yerin kanunlarından ayırarak taraf iradesine yoğunlařtırmıřtır³³⁵. Söz konusu durumda, eğer taraflar aralarında oluşabilecek uyuşmazlıkta uygulanacak hukuk kurallarını belirlemişlerse, bu kurallar uygulanacaktır³³⁶.

Esneklik ve yer değiştirme teorisi, arabuluculuk görüşmelerinin yapıldığı ve anlaşmanın yerini reddetmektedir³³⁷. Zaten bazı arabuluculuk görüşmelerinde yer tespiti yapmak kolay olmayacaktır. Kaldı ki tarafların farklı ülkelerde işyerlerine sahip olması, arabuluculuk yerinin tespitini de daha da karmaşık hale getirebilir³³⁸. Bunun yanında arabuluculuk süreci, telekonferans, video konferans veya görüntülü konuşma üzerinden olabileceği gibi e-posta vasıtasıyla da yürütülebilir³³⁹. Sulh anlaşmasının elektronik iletişimle yapılması söz konusu olduğu durumlarda, öncelikli olarak, kullanılacak olan elektronik iletişim yolunda yer alan bilgiler itibarıyla tarafların veya arabulucunun niyetinin belli edilebilmesi önemlidir³⁴⁰. Bunun yanında belirlenen bu yolun yeterince güvenli olduğu düşünülüyorsa sulh anlaşmasını arabulucu ve taraflar tarafından imzalanmış kabul edilir³⁴¹ İşte bu hâlde arabuluculuk görüşmelerinin yapıldığı yeri tespit etmek zor olacaktır.

Singapur Sözleşmesinde yer verilen yabancılık unsuruna, arabuluculukla ilgili Türk Hukukunda da HUAK m.1/2 hükmünde rastlamak mümkündür³⁴².

Singapur Sözleşmesi, hakem kararlarının tenfizinden farklı olarak arabuluculuk görüşmelerinin gerçekte olduğu yere önem vermeyerek arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliğini düzenlemiřtir³⁴³. Bu Sözleşme hükümlerinin yanında anlaşma belgesinin icra edilebilmesinde, icra edilebilirliğinin talep edildiği devletin hukukundaki şartlarda göz önüne alınabilecektir³⁴⁴.

³³⁵ agm.s.2.

³³⁶ agm.s.2.

³³⁷ agm.s.3; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.20.

³³⁸ Shouyu CHONG ve Nadja ALEXANDER 2019 agm.s.3.

³³⁹ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.20.

³⁴⁰ Gülin GÜNGÖR (2022), *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 3.Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, s.341.

³⁴¹ age.s.341.

³⁴² Sibel ÖZEL 2019 agm.s.1197.

³⁴³ Talat KAYA 2019 agm.s.991.

³⁴⁴ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.22.

2.1.3. Sulh anlaşmasının Taraflar Arasındaki Ticarî Uyuşmazlığın Çözümüne İlişkin Olması

Arabuluculuk süreci sonunda yapılan sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin Singapur Sözleşmesinin uygulama alanında değerlendirilebilmesi için belirlenen şartlardan birisi de tarafların yaşadığı uyuşmazlık konusunun ticarî bir konu içinde olmasıdır. Her ne kadar Sözleşmede “ticarî” kavramın tanımı yapılmasa da 2002 tarihli Model Kanunda da ifade edildiği gibi Sözleşmesinin temel amacına ters düşmeyecek şekilde “ticarî” kavramının geniş yorumlanması gerekmektedir³⁴⁵.

2002 tarihli Model Kanunu'nun 1.maddesinde yer alan açıklamaya göre de ticarî kavramın geniş yorumlanarak tahdidi olmaması gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu açıklamada, mal, hizmet üretme veya değişimi için yapılan işler, distribütörlük sözleşmeleri, kasıt, dağıtım ve bağlantı anlaşmaları, mal veya hizmet tedariki veya değişimi, danışmanlık, ticarî temsil veya acentelik, faktoring, leasing, inşaat ve yapım işleri, lisans, yatırım, finansman, bankacılık, sigorta, işletme veya imtiyaz sözleşmeleri, ortak girişim ve diğer sanayi veya ticarî işbirliği, taşımacılık, mühendisliğe ilişkin birçok işlemlerin ticarî nitelikte olduğu ifade edilmiştir³⁴⁶.

Öte yandan Singapur Sözleşmesinin 1. maddesine göre, başta tüketici olmak üzere iş, miras ve aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıkların çözümünde yapılacak arabuluculuk sulh anlaşmasının icrası, Sözleşme kapsamında olmayacaktır³⁴⁷.

Sözleşmenin sadece ticarî konuları kapsamasının nedeni, *UNCITRAL*'in de en baştaki hedefleri arasında ticarî ilişkileri geliştirmektir³⁴⁸.

Singapur Sözleşmesi uzun vadeli bir sözleşme olarak düşünüldüğünden dolayı, zamanla değişecek koşullar göz önüne alındığında, bu değişimlerin Sözleşme kapsamına dâhil edilmesi açısından “ticarî” kavramın geniş yorumlanması mantıklı bir seçim olmuştur³⁴⁹.

³⁴⁵ James CLAXTON (2019), “The Singapore Convention: Mediation in a New York State of Mind”, *Waseda University*, Vol.14, s.1.

³⁴⁶ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.22-23.

³⁴⁷ Banu Şit KÖŞGEROĞLU 2020 age.s.45-46.

³⁴⁸ UNCITRAL (2015), Report of Working Group II (Arbitration and Conciliation) on the work of Sixty-third session (Vienna, 7-11 September 2015), General Assembly, A/CN.9/681, s.9, para.42, <https://undocs.org/en/A/CN.9/861>, ET.20.03.2022; Shouyu CHONG ve Nadja ALEXANDER 2019 agm.s.27.

³⁴⁹ Mustafa ERKAN 2020 age.s.113.

Singapur Sözleşmesinde ticarî kavram tanımı yapılmamıştır; ancak bu kavramın vasıflandırılması gerekir³⁵⁰. Vasıflandırmanın temel olarak hüküm statüsü³⁵¹ ve hâkimin hukukuna³⁵² göre yapılması doktrinde belirtilmektedir³⁵³. Türk hukukunda genel olarak vasıflandırmanın hâkimin hukukuna göre yani arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasının talep edildiği devlet hukukuna göre yapılması gerekir³⁵⁴. Bu sebeple hâkim, sulh anlaşmasının icrasını Singapur Sözleşmesi kapsamında görebilmesi için, taraflar arasındaki uyuşmazlığın ticarî olup olmadığını kendi hukukuna göre belirleyecektir³⁵⁵.

Singapur Sözleşmesi, uluslararası ticaretin kolaylaştırılmasına yönelik bir sözleşme olması dolayısıyla, yatırımcı ile devlet arasında yaşanan uyuşmazlığın çözümünde yapılan anlaşma belgesinin icra edilebilirliği nasıl olacaktır? Yatırımcı ile devlet arasında yaşanan uyuşmazlıkların, ticarî teriminin dar yorumlanması yerine geniş yorumlanması durumunda, Sözleşmenin kapsamı içine gireceği değerlendirilmektedir³⁵⁶. Bu konudaki ağırlıklı görüş, yatırımcı ile devlet arasında yaşanan uyuşmazlığın arabuluculukla çözülmesi ve yapılan arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasının Singapur Sözleşmesi kapsamında olması gerektiğidir³⁵⁷.

Arbuluculuk sulh anlaşmasının icrasının Singapur sözleşmesi kapsamında değerlendirilebilmesi için, devlet ile yatırımcı arasındaki uyuşmazlıkların konusunun Sözleşme'nin uygulama alanı dışında bıraktığı konulardan olmaması gerekir³⁵⁸.

Tüm bu belirtilen durumlarla birlikte Sözleşme, âkit devletlere seçim hakkı tanımıştır³⁵⁹. Dolayısıyla taraf devletler, kendisi veya kendisi adına hareket eden bir kişinin yapmış olduğu arabuluculuk sulh belgelerinin icrasını, Sözleşme kapsamı dışında kalmasını isteyebilir³⁶⁰. Bu durumda, Singapur Sözleşmesinin 8. maddesi

³⁵⁰ Vahit DOĞAN (2019), *Milletlerarası Özel Hukuk*, Savaş Yayınları, 8.Baskı, Ankara, s.213-217; Aysel ÇELİKEL ve Bahadır ERDEM (2022), *Milletlerarası Özel Hukuk*, 17. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, s.84-88.

³⁵¹ *lex cause*

³⁵² *lex fori*

³⁵³ Sibel ÖZEL 2019 age.s.1198.

³⁵⁴ age.s.1198.

³⁵⁵ Mustafa ERKAN 2020 age.s.114.

³⁵⁶ Mushegh MANUKYAN (2019) "Singapore Convention Series A Call For A Broad Interpretation of the Singapore Mediation Convention In The Context of Investor -Stete Disputes", *Kluwer Mediation Blog.*, s.1; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.22.

³⁵⁷ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.23.

³⁵⁸ Sibel ÖZEL 2019 age.s.1197; Bkz. infra 56.

³⁵⁹ Mustafa ERKAN 2020 age.s.115.

³⁶⁰ age.s.115.

gereği, ilgili âkit devlet, çekince koyma hakkına sahiptir. Buradaki amaç, devletlerin ticarî faaliyetlerinin devamlılığını sağlamaktır³⁶¹.

Yatırım uyuşmazlıklarının çözümünde önemli rol oynayan Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü Merkezi (*ICSID*), Singapur Sözleşmesinin de yatırım uyuşmazlığın çözümünde önemli katkı sunacağını düşünmektedir³⁶². *UNCITRAL* Çalışma Grubu, yatırımcı ile devlet arasında yaşanacak uyuşmazlıklarda, Sözleşmenin 8.maddesi ile arabuluculuk sulh belgelerinin icrasında, devletlere seçim hakkı sunmuştur³⁶³. Böylelikle Sözleşmenin 8. maddesi devletlere, kendisinin veya kendi adına hareket eden kişinin yatırım konusunda yaşayacağı uyuşmazlıkları ile ilgili, arabuluculuk sulh belgelerinin icrasında hangi konuların Singapur Sözleşmesi kapsamında olacağını belirleme olanağı tanımıştır³⁶⁴. Bu kapsamda, taraf devletlerin tutumu önem arz etmektedir. Yaşanan uyuşmazlıkta barışçıl yöntem izleyen devletler, arabuluculuğun gelişmesine katkı sağlayabileceği gibi bunun aksine çoğu zaman davalı durumda bulunan taraf devlet, yatırım için yaşanan uyuşmazlıkta çözümsüz kalmayı da tercih edebilmektedir³⁶⁵.

Devlet ile yatırımcı arasında ortaya çıkan uyuşmazlığın konusunun Singapur Sözleşmesi kapsamında olması, öncelikli olarak yatırımcıyı, uyuşmazlığın çözümünde arabuluculuğu tercih etmesine neden olacaktır³⁶⁶. Genelde uyuşmazlıklarda davalı durumda bulunan devletlerde, taraflar arasındaki uyuşmazlığın arabuluculuk süreciyle çözülmesi ise ilgili devletin inisiyatif sahibi olmasına ve uyuşmazlığın çözümünde taraf olarak menfaatine uygun çözümü bulmasına yardımcı olacaktır³⁶⁷.

Bu durumun aksine yatırımcı, arabuluculuk sulh anlaşmasını ilgili başka bir devlette icra edemezse, bu sefer uyuşmazlığın çözümünde tahkime başvurabilecektir. Bu durum zaman ve daha fazla maddî kayıp olarak geri dönecektir³⁶⁸.

³⁶¹ Mushegh MANUKYAN 2019 age.s.2; Mustafa ERKAN 2020 age.s.115.

³⁶² Bkz. ICSID (1966), Proposals for Amendment of the ICSID Rules-Working paper, s.748, para.1318, https://icsid.worldbank.org/en/Documents/X.Amendments_Vol_3_AFMR.pdf., ET, 10.04.2022.

³⁶³ Mustafa ERKAN 2020 age.s.118.

³⁶⁴ age.s.119.

³⁶⁵ Mushegh MANUKYAN 2019 age.s.2.

³⁶⁶ age.s.2; Shouyu CHONG ve Nadja ALEXANDER 2019 agm s.28.

³⁶⁷ Mushegh MANUKYAN 2019 age.s.2.

³⁶⁸ age.s.2.

2.2. SINGAPUR SÖZLEŞMESİ UYGULAMA ALANI DIŞINDA KALAN KONULAR

Singapur Sözleşmesinin m.1/2 ve m.1/3 hükümlerinde kapsam dışı bırakılacak haller açıkça belirtilmiştir. İlgili maddenin 2. fıkrasında konu bakımından sınırlama yapılırken, 3. fıkrasında hakem ve mahkeme kararları olan sulh anlaşmalarının Sözleşme'nin uygulama alanına dâhil olmadığı belirtilir.

İlk olarak, Sözleşmenin m.1/2 hükmünde belirtildiği üzere, taraflardan biri tüketici olarak evi için yaptığı işlemlerden doğan uyuşmazlıklara ve aile, miras ve iş hukuku uyuşmazlıklarına uygulanmaz.

Tüketici hukuku ile ilgili uyuşmazlıkların kapsam dışı kalmasının ana nedeni, talebin başvurulmuş devletin kamu düzeni müdahalesine uğrama olasılığının yüksek olmasıdır³⁶⁹. Çalışma Grubu toplantılarında ağırlıklı olarak tüketici uyuşmazlıklarının yargısal süreçte çözülmesi gerektiği konusunda fikir birliğine varılmıştır³⁷⁰.

Aynı şekilde aile, iş ve miras hukukuyla ilgili ortaya çıkacak uyuşmazlıkların ticarî uyuşmazlık olmaması sebebiyle bu konularda yürütülen arabuluculuk süreci sonunda yapılan sulh anlaşmalarının icrasında Singapur Sözleşmesinin uygulama alanı dışında tutulmuştur³⁷¹. Bunun yanında aile, iş ve miras hukukuyla ilgili çıkacak uyuşmazlıkta yapılacak sulh anlaşmaları, ticarî bir uyuşmazlığın çözümü olsa bile Sözleşme'nin uygulama alanı dışında kalacaktır³⁷².

UNCITRAL Çalışma Grubu Singapur Sözleşmesini hazırlarken ne 2005 tarihli Mahkeme Seçimine Dair Lahey Sözleşmesi³⁷³ ne New York Sözleşmesi ne de başka bir uluslararası sözleşme ile çatışma yaşamamayı hedeflemiştir³⁷⁴. Kamu düzeni müdahalesini en aza indirmek, Sözleşmenin yaygınlığını arttırmak ve tüketici, işçi ve aileyi korumak amacıyla bu tür uyuşmazlıkların uygulama alanı dışında bırakılması uygun olarak değerlendirilmektedir³⁷⁵.

³⁶⁹ General Assembly, A/CN.9/896, s.11, para.57.

³⁷⁰ General Assembly, A/CN.9/896, s.11, para.58.

³⁷¹ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.23.

³⁷² age.s.24.

³⁷³ Konvansiyon kapsamına hukukî ve ticarî meseleler girmekle beraber 2. maddesinde uygulama alanı dışında tutulan hususlar da detaylı olarak sayılmış olup kişiler, aile, tüketici ve bireysel ve toplu iş hukuku ile ilgili meselelerde uygulanmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca bir kısmı başka uluslararası sözleşmenin uygulama alanına girmesi, bir kısmı da ticarî olarak değerlendirilmemesi gibi nedenlerle birçok konu da kapsam dışı tutulmuştur. *Convention of 30 June 2005 on Choice of Court Agreements*. <https://assets.hcch.net/docs/510bc238-7318-47ed-9ed5-e0972510d98b.pdf>, ET.09.06.2022.

³⁷⁴ Eunice CHUA 2019 agm.s.197; Bruno ZELLER ve Leon TRAKMAN (2019), "Mediation and Arbitration: The Process of Enforcement", *Uniform Law Review 1*, Vol.24, s.456.

³⁷⁵ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.24.

2.3 ARABULUCULUK SULH ANLAŞMASININ MAHKEME VE TAHKİM KARARLARI HALİNE GELMESİ

2.3.1 Genel Olarak

Singapur Sözleşmesi'nin m.1/3 hükmü;³⁷⁶ “*Konvansiyona taraf devletler, kendi usul kuralları ve Konvansiyonda yer alan şartlarla sulh anlaşmasını yerine getireceklerdir*”.

Diğer yandan devam eden bir dava veya tahkim yargılaması esnasında yapılan arabuluculuk görüşmeleri sonunda elde edilen sulh anlaşması, mahkeme veya hakem kararı olarak tasdik edilmemiş veya kaydedilmemişse Sözleşme kapsamında icra edilmesi mümkündür³⁷⁷.

Eğer söz konusu arabuluculuk sulh anlaşması mahkeme ya da hakem kararı olarak hüküm altına alınması durumunda Singapur Sözleşmesinin uygulama alanı dışındadır³⁷⁸. Bunun nedeni, Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Lahey (La Haye) Konvansiyonu³⁷⁹ ile New York Konvansiyonunun³⁸⁰ varlığı olarak belirtilmiştir³⁸¹.

2.3.2. Arabuluculuk Sulh Anlaşmasının Mahkeme Kararı Olarak Kabulü ve Sonuçları

UNCITRAL Çalışma Grubu toplantılarında, taraflar arasındaki uyuşmazlığın tahkim veya yargı sürecinde iken arabuluculuk süreci başlatılıp yapılan sulh anlaşmasının hakem ya da yargı kararı olarak hüküm altına alınması veya bu süreçlerden önce yapılan arabuluculuk sonunda elde edilen sulh anlaşmasının mahkeme ya da tahkim aracılığıyla hakem ya da yargı kararı olarak hüküm altına alınmasının Sözleşme uygulama alanı dışında olması fikri, uzun süren tartışmalara neden olmuştur³⁸². Bu durumda arabuluculuk süreci sonunda elde edilecek sulh anlaşmasının bir devlet mahkemesi ya da hakem kararı getirilmesinde her ülkenin

³⁷⁶ Banu Şit KÖŞGEROĞLU 2020 age.s.47.

³⁷⁷ age.s.47.

³⁷⁸ Eunice CHUA 2019 agm.s.3.

³⁷⁹ La Haye Uluslararası Hukuk Konferansı Judgment Project (Hukukî ve Ticarî Konularda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine ilişkin 2.7.2019 tarihli La Haye Konvansiyonu) Yetki Anlaşmasına Dair Lahey Sözleşmesinin tamamlayıcısı olan Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Lahey Konvansiyonunun, nihai metni tamamlanarak imzaya açılmıştır. Uruguay, Ukrayna, Rusya Federasyonu, İsrail ve Kosta Rika tarafından imzalanmıştır. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=137> , ET.10.04.2022.

³⁸⁰ Yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizini düzenleyen New York Sözleşmesi, Sözleşmeyi onaylayan 169 devlet ile küresel bir hukuk metni haline gelmiştir.

³⁸¹ General Assembly, A/CN.9/867, para.123.

³⁸² General Assembly, A/CN.9/901, para.33.

kendi hukuk kuralları açısından değerlendirilecektir. Fakat özellikle verilecek hakem kararının New York Sözleşmesi açısından tenfizi, farklı uygulamalara neden olabilecektir³⁸³.

Sözleşmenin gayesi, uluslararası ticarî uyuşmazlıklarda yapılacak arabuluculuk görüşmeleri sonucunda elde edilecek sulh anlaşmalarının icra edilebilirlik kabiliyetini sağlamak ve kesin delil etkisi yaratacak sonuca ulaşmaktır³⁸⁴. Bu anlamda Sözleşme bütünleyici bir üslup izlemiş ve arabuluculuk sulh anlaşmalarının mahkeme ya da hakem kararı haline gelmesi durumunda, Singapur Sözleşmesinin icra alanı dışında kalacağı belirtilmiştir³⁸⁵. Arabuluculuk sulh anlaşmalarının mahkeme ya da hakem kararı hâline dönüşmesi durumunda, anlaşmanın icrası öncelikli olarak mahkeme kararı ise Lahey Sözleşmeleri hakem kararı ise New York Sözleşmesi kapsamındadır. Bu sözleşmelerin bir şekilde uygulanamaması durumunda ise Singapur Sözleşmesi'nin uygulama alanı değerlendirilecektir³⁸⁶. Singapur Sözleşmesi açık bir şekilde görüldüğü gibi, diğer uluslararası sözleşmelerin uygulama alanında olmayan hususları tamamlamayı kendine amaç edinmiştir³⁸⁷.

Diğer yandan arabuluculuk süreci sonunda yapılan sulh anlaşmalarının yargı makamları tarafından onaylanmasına dikkat çekilmiş, fakat Singapur Sözleşmesinde onaylamanın hukukî sonuçları ile ilgili bir açıklamada bulunulmamıştır. Hâliyle bu durumda, söz konusu devlet yargısının sulh anlaşmasını onaylamasının hukukî sonuçlarını iç hukuka tâbidir³⁸⁸. Fakat bu noktada devlet mahkemesi sulh anlaşmasını onaylarken, tamamıyla Singapur Sözleşmesinden bağımsız değerlendirilmemelidir³⁸⁹.

Yargı makamlarının arabuluculuk sulh anlaşmasını onaylaması, yeni bir karar hükmünde mi yoksa icra edilebilirlik şerhi verilerek ilam niteliği kazandırılarak mı verilmelidir?³⁹⁰ Burada bahsi geçen hususun, sulh anlaşmasını onaylayan devletin hukuk düzenine göre değerlendirilmelidir³⁹¹. Singapur Sözleşmesi açısından önemli olan husus, ilk madde de belirtilen hususlarla birlikte sulh anlaşmasının icrası

³⁸³ Banu Şit KÖŞGEROĞLU 2020 age.s.49.

³⁸⁴ Mustafa ERKAN 2020 age.s.131.

³⁸⁵ age.s.131.

³⁸⁶ Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG (2019), "The Singapore Convention on Mediation A Commentary", *Kluwer Law Inter-National B.V.*, The Netherlands, s.131.

³⁸⁷ age.s.131; Eunice CHUA 2019 agm.s.4.

³⁸⁸ Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 age.s.131; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.25.

³⁸⁹ Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 age.s.132.

³⁹⁰ Mustafa ERKAN 2020 age.s.132.

³⁹¹ age.s.132.

mahkeme kararı gibi uygulanmasıdır. Bu hususlardan birinin gerçekleşmemesi durumunda, sulh anlaşmasının icrası Sözleşme kapsamında olacaktır³⁹².

Yargı organlarının arabuluculuk sulh anlaşmasını onaylaması, yeniden bir karar hükmü olabileceği gibi icra edilebilirlik şerhi ile ilam niteliğinde belge olarak da mümkündür³⁹³. Burada asıl olan, yorumlamanın Singapur Sözleşmesi ile uyumlu bir şekilde yapılmasıdır³⁹⁴. Böylelikle, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilmesi ile kesin delil etkisi gerçekleşmiş olacaktır³⁹⁵.

Örneğin Türk Hukukunda HUAK m.18/2 hükmünde belirtildiği üzere arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasında yetkili ve görevli mahkemeden icra edilebilirlik şerhi alınması gerekmektedir³⁹⁶.

Uluslararası ticari uyuşmazlıkların çözümünde başvurulmuş arabuluculuk görüşmeleri sonucunda yapılan sulh anlaşmasının icra edilebilirliği için HUAK hükümleri kapsamında “icra edilebilirlik şerhi” alınmışsa Singapur Sözleşmesi uygulanmaz³⁹⁷.

Ayrıca, HUAK m.18/5 hükmü kapsamında arabuluculuk anlaşma belgesinde düzenlenen konular ile ilgili dava açma yasağı, kesin delil etkisi yaratacaktır. Bununla birlikte HUAK kapsamında icra edilebilirlik şerhi alınmış ve Sözleşme kapsamında başka bir âkit devlette icrası talep edilebilecektir³⁹⁸.

Bunun yanında, ülkelerin hukuk düzenlerindeki farklılıklar nedeniyle çeşitli uygulamalar ortaya çıkabilmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi Singapur Sözleşmesi tamamlayıcı bir sözleşmedir³⁹⁹. Bu sebeple Lahey Sözleşmeleri ve New York Sözleşmesinin bütünleyicisi olarak işlev görmektedir⁴⁰⁰. Fakat HUAK kapsamında icra edilebilirlik şerhi alınmış milletlerarası sulh anlaşmalarının, özellikle Lahey Sözleşmesine taraf olmayan bir devlette, kendi hukukuna göre icrası zorlaşacaktır⁴⁰¹. Bu gibi benzer hâllerde, Singapur Sözleşmesinin tekrar devreye girebileceği öngörülmektedir⁴⁰².

³⁹² age.s.132.

³⁹³ Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 agm.s.35.

³⁹⁴ agm.s.35.

³⁹⁵ agm.s.35.

³⁹⁶ Sibel ÖZEL 2019 age.s.1198.

³⁹⁷ Mustafa ERKAN 2020 age.s.133.

³⁹⁸ age.s.133.

³⁹⁹ age.s.134; Ziya AKINCI 2016 age.s.35.

⁴⁰⁰ Mustafa ERKAN 2020 age.s.134.

⁴⁰¹ Sibel ÖZEL 2019 age.s.1199.

⁴⁰² Ersin ERDOĞAN 2019 age.s.192; Sibel ÖZEL 2019 age.s.1199.

Türkiye’de, HUAK kapsamında yürütülmeyen arabuluculuk görüşmesi sonucunda yapılan sulh anlaşmasının icrası talep edilmişse, Sözleşme uygulama alanı bulur⁴⁰³. Yukarıda bahsedilenin tam tersi durumunda, yani farklı bir ülkede, uluslararası ticarî bir uyuşmazlığın çözümünde başvurulmuş arabuluculuk süreci sonunda yapılan sulh anlaşmasının icra edilebilirliği, Singapur Sözleşmesi’nin uygulama alanına tâbidir⁴⁰⁴.

Arabuluculuk sulh anlaşmasının devlet yargısı tarafından onaylanması, sulh anlaşmasının icrasının Singapur Sözleşmesinin uygulama alanının dışında olacağı anlamını içerir⁴⁰⁵.

Yapılan tüm açıklamalar doğrultusunda, aslında onaylama teriminin ne anlama geldiğinden ziyade, onaylanan arabuluculuk sulh anlaşmasının bir ilâm gibi icra edilmesinin önemi ifade edilmelidir⁴⁰⁶.

Diğer yandan devam eden mahkeme süreci esnasında, hâkimin teşviki ya da herhangi bir sebeple başlayan arabuluculuk süreci sonunda elde edilen sulh anlaşmasının mahkeme kararı gibi icra olunması durumunda da arabuluculuk sulh anlaşmasının icrası, Singapur Sözleşmesinin uygulama alanı dışında kalacaktır⁴⁰⁷.

Söz konusu durumda, yargılama sürecinin ya da arabuluculuk görüşmelerinin hangisinin önce ya da sonra başladığının bir önemi yoktur. Burada dikkat çekilen nokta, her iki süreçinde birlikte olduğu zamandır⁴⁰⁸. Fakat taraflar arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasının Singapur Sözleşmesi’ne tâbi olmasını istiyorlarsa, arabuluculuk sulh anlaşması mahkeme kararı olarak onaylanmamalıdır⁴⁰⁹. Bu şekilde yargı makamları tarafından kayıt altına alınmayan arabuluculuk sulh anlaşmasının icrası, Singapur Sözleşmesi’ne tâbidir⁴¹⁰.

Devletlerin hukuk düzenlerinde birçok farklı uygulama ortaya çıkabilir. Örneğin Singapur hukuk düzeninde, özel yetiştirilmiş arabulucu hâkimler görev yapmaktadır⁴¹¹. Bu hâkimlerin verdikleri kararlar, sulh anlaşması ya da muvafakat

⁴⁰³ age.s.1199.

⁴⁰⁴ age.s.1199.

⁴⁰⁵ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.26.

⁴⁰⁶ Mustafa ERKAN 2020 age.s.135.

⁴⁰⁷ Ersin ERDOĞAN 2019 age.s.194.

⁴⁰⁸ General Assembly, A/CN.9/867, s.20, para.125; General Assembly, A/CN.9/896, s.9, para.48.

⁴⁰⁹ General Assembly, A/CN.9/867, s.20, para.125; General Assembly, A/CN.9/896, s.10, para.48.

⁴¹⁰ General Assembly, A/CN.9/901, s.6, para.25, Note by the Secretariat, A/CN.9/WG.II/WP.202,s.4,para.12.

⁴¹¹ Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 agm.s.34.

edilmiş mahkeme kararı olarak nitelendirilir⁴¹². Ayrıca Türk hukukunda da HUAK m.13 hükmünde de belirtildiği üzere mahkeme tarafları arabuluculuğa teşvik edebilir. Hâkim, devam eden dava sürecinde uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişli olduğuna kanaat getirirse, arabuluculuğun faydaları ve arabuluculuk sürecini nasıl başlatabileceklerine ilişkin bilgilerin yer aldığı bir formu davanın taraflarına tebliğ eder. Tarafların arabuluculuğa gitmeye karar vermeleri halinde yargı süreci mahkeme tarafından 3 ayı geçmemek üzere ertelenir. Tarafların ortak başvurusuyla bu süre 3 ay uzatılabilir.

Hâkimin teşvik etmesi sonucunda yapılan arabuluculuk süreci ile tarafların anlaşması, davayı sona erdirmektedir. İşte bu durumda hâkim, dava sonucunda arabuluculuk sulh anlaşmasının hükme esas almayı karar vermeye yer olmadığına dair karar vermesi durumunda, arabuluculuk sulh anlaşmasının icrası Singapur Sözleşmesi'ne tâbi olacaktır⁴¹³. Hâkimin bu anlaşmayı hükme esas alması ise tam tersi durumu ortaya çıkaracaktır.

2.3.3. Arabuluculuk Sulh Anlaşmasının Hakem Kararı Olarak Tasdiki ve Sonuçları

Her ne kadar arabuluculuk sulh anlaşması ile taraflar arasındaki uyuşmazlık sona ermiş olsa da sulh anlaşması tahkim süreci sonunda hakem kararı haline getirilerek anlaşmanın icra edilebilirliğini kolaylaştırmayı hedeflenmiştir. Arabuluculuk sulh anlaşmasının hakem kararı haline getirme isteğinin sebebi, New York Sözleşmesinin yabancı hakem kararlarının tanıma ve tenfizindeki avantajlarından yararlanmak, Sözleşmenin yaygınlığını kullanarak anlaşma belgesinin icrasını kolaylaştırmaktır⁴¹⁴.

Uluslararası ticarî uyuşmazlığın çözümünde başvuru, karşılaştırılan arabuluculuk süreci sonunda yapılan sulh anlaşmasının icrası için, başta Singapur Arabuluculuk Merkezi ve Singapur Uluslararası Tahkim Merkezi (*SMC-SIAC*) olmak üzere, bazı merkezlerde Arabuluculuk-Tahkim (*Med-Arb*) hizmeti sunulması

⁴¹² agm.s.35.

⁴¹³ General Assembly, A/CN.9/867, s.21, para.131; Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 agm.s.33.

⁴¹⁴ Norel ROSNER 2019 agm.s.1262.

kararlařtırılmıřtır⁴¹⁵. Bu dūřūncenin temel amacı, olumlu geçen arabuluculuk sūreci sonunda elde edilen sulh anlařmasının hakem kararı olarak kayıt altına alınabilmesi için, arabulucunun hakem olarak atamasını yapabilmektir⁴¹⁶. Būylelikle New York Sūzleřmesinin kabul edildiđi devletlerde, sulh anlařmasının hakem kararı olarak icrası sađlanır⁴¹⁷.

Stockholm Ticaret Odası Arabuluculuk Enstitüsü, yine aynı dūřūnceyle hareket etmiřtir⁴¹⁸. İsveç Arabuluculuk Enstitü Kurallarında⁴¹⁹ da bu hususla ilgili madde eklenmiřtir. Taraflar aralarındaki uyuřmazlıkla ilgili yūrutūlen arabuluculuk sūreci sonunda elde ettiđi sulh anlařması için tarafların talebi ve arabulucunun kabul etmesiyle birlikte, aynı arabulucu hakem olabilir ve sulh anlařması hakem kararı olarak kayıt altına alınabilir⁴²⁰.

Singapur Sūzleřmesinin m.1/3/b hūkmūnde belirtildiđi ūzere, uluslararası ticarī uyuřmazlıđın özūmūnde bařvurulan arabuluculuk yolu sonunda elde edilen sulh anlařmasının, hakem kararı olarak icra edilebilirliđinin sađlanması hālinde, arabuluculuk sulh anlařmasının icrası Sūzleřmenin uygulama alanı dıřında kalacaktır⁴²¹. Fakat burada akla gelen ilk soru, hakem kararının hangi ūlke hukukuna gōre icra edilecektir?⁴²²

Çalışma Grubu taslak çalışmaları esnasında konuyla ilgili tahkim yerinin esas alınacağını ve būylelikle hem hakem kararının hem de sulh anlaşmasını iki kez icra edilmesinin önūne geçileceğini belirtmiřtir⁴²³.

Öte yandan Sūzleřmenin bu hazırlık ařamasında arabuluculuk sulh anlařmasının icra edilebilirliđinin talep edildiđi ūlkenin hukukuna tābi olup olmayacađı gōrūřūlmüřtür⁴²⁴. Arabuluculuk sulh anlařmasının hakem kararı olarak kayıt altına alınmasıyla birlikte, Singapur Sūzleřmesi'nin uygulama alanı içinde

⁴¹⁵ Thomas GAULTIER (2013), "Cross-Border Mediation: A New Solution for International Commercial Dispute Settlement?", *NYSBA International Law Practicum*, Vol.26, Issue 1, ss.38-58, s.47.

⁴¹⁶ agm.s.47.

⁴¹⁷ agm.s.48.

⁴¹⁸ agm.s.49.

⁴¹⁹ ISCID (1966), The Mediation Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, https://sccinstitute.com/media/49819/medlingsregler_eng_we.pdf, ET.19.04.2022.

⁴²⁰ Norel ROSNER (2019), "The Singapore Convention: Reflections on Articles 1.3 on Scope, 8.1(b) on Reservations, and 12 on Regional Economic Integrations Organizations", *Singapore Mediation Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol.20, Issue 4, s.1262.

⁴²¹ General Assembly, A/CN.9/929, para.23.

⁴²² General Assembly, A/CN.9/929, para.24.

⁴²³ General Assembly, A/CN.9/929, para.26.

⁴²⁴ General Assembly, A/CN.9/929, para.27.

olamayacağından dolayı, konuyla ilgili bazı belirsizlikler oluşacağı⁴²⁵; bu sebeple hakem kararlarının icrası talep edileceği ülke hukukuna göre tâbi olması da savunulmuştur⁴²⁶.

Sonuç olarak, Çalışma Grubu her iki düşünceyi de dikkate alarak yaptığı değerlendirmede, hakem kararı olarak kayıt altına alınan arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilmesi ile ilgili kararın, Singapur Sözleşmesini uygulayacak yetkili makam tarafından verileceğinden dolayı, icrası talep edilen devletin hukukuna tâbi olmasını kabul etmemiştir⁴²⁷.

Çalışma Grubu, hakem kararının incelenmesinde icrası istenen ülke hukukuna tâbi olacağına ilişkin hükme yer vermemişse de hakem kararının New York Sözleşmesi kapsamına girip girmediğinin inceleneceğini belirtmiştir⁴²⁸. Eğer hakem kararı arabuluculuk sulh anlaşması hakem kararı olarak kayıt altına alınmamış ve New York Sözleşmesi'nin kapsamında değilse, o zaman arabuluculuk sulh anlaşması Singapur Sözleşmesi kapsamında değerlendirilecektir⁴²⁹.

Diğer taraftan bu durumun New York Sözleşmesi açısından değerlendirilmelidir. New York Sözleşmesine göre tahkim yargılanmasında hakemin atanması için tarafların uyuşmazlığının olması gerekir⁴³⁰. Fakat taraflar sulh anlaşması imzalıktan sonra uyuşmazlık sona erer. Dolayısıyla sulh anlaşmasının hakem kararı altına alınmak istenmesi, New York Sözleşmesi'nin uygulama alanına girmez⁴³¹.

Singapur Sözleşmesinin ilk maddesindeki arabuluculuk sulh anlaşmasının hakem kararı olarak kayıt altına alınması ile ilgili hususun uygulanabilmesi için belirtilen şartların tamamının gerçekleşmesi gerekmektedir⁴³². Bu şartlar, arabuluculuk sonunda elde edilen sulh anlaşmasının hakem kararı olarak kayıt altına alınması ve kayıt altına alınan hakem kararının icra edilebilir olmasıdır⁴³³. Bu madde, New York Sözleşmesi ile Singapur Sözleşmesinin birbiriyle uyum içerisinde olmasını sağlamayı hedeflemiştir⁴³⁴.

⁴²⁵ General Assembly, A/CN.9/901, para.33.

⁴²⁶ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.27.

⁴²⁷ General Assembly, A/CN.9/929, para.27.

⁴²⁸ Mustafa ERKAN 2020 age.s.132.

⁴²⁹ Banu Şit KÖŞGEROĞLU 2020 age.s.58.

⁴³⁰ Norel ROSNER 2019 age.s.1263.

⁴³¹ age.s.1263.

⁴³² General Assembly, A/CN.9/896, s.10, para.48

⁴³³ General Assembly, A/CN.9/896, s.10, para.49

⁴³⁴ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.27.

2.4. SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SULH ANLAŞMASINA DAYANILMASI İÇİN GEREKLİ ŞARTLAR (UYGULANABİLİRLİK ŞARTLARI)

Uluslararası ticarî uyuşmazlıkların çözümünde başvurulmuş arabuluculuk süreci sonunda elde edilecek sulh anlaşmasının icrasının Singapur Sözleşmesi kapsamında yapılabilmesi için birtakım şartların yerine getirilmesi gerekecektir⁴³⁵. Uluslararası hakem kararlarının tanıma ve tenfizi için uygulanan New York Sözleşmesi böyle bir prosedür içermezken, Singapur Sözleşmesi, arabuluculuk sulh anlaşması ile ilgili bir kısım şartlar içerir⁴³⁶. Söz konusu şartlar, belirtilen sulh anlaşmasının arabuluculuk süreciyle elde edildiğinin ispatı olması sebebiyle arabuluculuk dışında yapılacak sulh belgelerini uygulama alanı dışında tutmaktadır⁴³⁷.

Singapur Sözleşmesinin 4. maddesinde bu şartlar belirtilmiştir. Çalışma Grubu taslak çalışmaları esnasında konuyla ilgili farklı görüşler ortaya atılmıştır⁴³⁸. Getirilecek usul şartlarının Sözleşmenin amacından sapacağını savunan görüşte, arabuluculuğun gelişmesinin engelleneceği ve sulh anlaşmasının doğrudan icra edilebilirlik ilkesine aykırı olacağı savunulmuştur⁴³⁹. Ayrıca, arabuluculuk faaliyetlerinin standartları ve şartları her ülkeye göre farklılık göstereceği, bu usulü şartların uluslararası arabuluculuğun yapılmasını zorlaştıracığı ve Sözleşmeye sertlik getireceği ifade edilmiştir⁴⁴⁰.

Bununla birlikte, arabuluculukla yeni tanışan milletler için bu şekilde uygulanabilirlik şartlarının konulması, söz konusu ülkelerde arabuluculuğun gelişmemesine neden olacağı belirtilmiştir⁴⁴¹. Çalışma Grubu bu ve bunun gibi birçok nedenle birlikte yaptığı durum değerlendirmesi sonucu, Sözleşmenin kullanımına engel olacak ağır şartların kullanılmaması koşuluyla bu uygulanabilirlik kriterlerinin varlığında karar kılmıştır⁴⁴². Buradaki asıl amaç, arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasının talep edildiği ülkenin yetkili makamının dikkat etmesi gereken hususlar

⁴³⁵ Eunice CHUA 2019 agm.s.198.

⁴³⁶ agm.s.198.

⁴³⁷ Allan J. STITT (2019), "The Singapore Convention: When has a Mediation Taken Place (article4)??", *Singapore Mediation Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol.20, Issue 4, s.1174-1175; Eunice CHUA 2019 agm.s.199.

⁴³⁸ General Assembly, A/CN.9/867, s.22, para.139.

⁴³⁹ General Assembly, A/CN.9/867, s.22, para.139.

⁴⁴⁰ General Assembly, A/CN.9/867, s.22, para.139.

⁴⁴¹ General Assembly, A/CN.9/867, s.22, para.140.

⁴⁴² General Assembly, A/CN.9/867, s.22, para.140.

belirlenerek, arabuluculuk sulh anlaşmasının diğer sulh belgelerinden ayırt edilmesiyle birlikte kesinlik sağlamaktır⁴⁴³.

Milletlerarası ticarî bir uyumsuzluğun çözümü için görüşmelerin sonucu imzaladıkları sulh anlaşmasının icrasını Singapur Sözleşmesi kapsamında talep ettiklerinde, ilgili ülkenin yetkili makamları, Sözleşmenin 4. maddesine göre belirleyecektir⁴⁴⁴. Sözleşmenin 4. maddesi haricinde farklı şartların aranması söz konusu olmayacaktır⁴⁴⁵. Kaldı ki söz konusu şartlar, taslak çalışmalarında yoğun çalışmalar sonucunda Sözleşmenin maksimum fayda sağlayacak şekilde şartların kısa ve sert olmamasına dikkat edilerek hazırlanmıştır⁴⁴⁶.

Arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin talep edildiği yetkili makam, Sözleşmenin 4. maddesindeki şartları incelenmeden önce Sözleşme'nin uygulanıp uygulanamayacağını (m.1 ve m.2) belirlemelidir⁴⁴⁷. Daha önce de bahsedildiği gibi Sözleşmenin bu maddelerinin varlığının tespitini müteakip, ilk önce sulh anlaşmasının taraflarca imzalanmış olması gerekecektir⁴⁴⁸. Sulh anlaşmasının taraflarca imzalanması için belgenin yazılı olması gerekecektir⁴⁴⁹. Bu durumda elektronik ortamda yapılan arabuluculuk toplantıları için sulh anlaşmasını tarafların imzalaması ne şekilde olacak? Bu durum Sözleşmede ayrıca düzenlenmiştir⁴⁵⁰. Diğer şart ise bu sulh anlaşmasının arabuluculuk sonucu yapıldığının ispatlanmasıdır⁴⁵¹.

Sonuç olarak Singapur Sözleşmesinin 4. maddesinde, arabuluculuk sonucunda elde edilen sulh anlaşmasının taraflarca imzalanması, telekonferans yoluyla yapılan arabuluculuk sulh anlaşmasının imza ve icrası, sulh anlaşmasının talep eden ülkenin diline tercüme edilmesi, Sözleşme şartlarına uygunluk durumunu belirtir belge istenmesi ve icra taleplerinin en kısa sürede karar verilmesinin esasları düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlenen esasların bazı durumlarında, âkit devletlere takdir yetkisi de tanınmıştır⁴⁵².

⁴⁴³ Anna KC KOO 2017, "Enforcing International Mediated Settlement Agreements, Ramaswamy, M.P./Ribeiro, J. (Eds.), Harmonising Trade Law to Enable Private Sector Regional Development", *UNCITRAL Regional Centre for Asia and the Pacific and New Zealand Association for Comporative Law, New Zealand*, s.89; General Assembly, A/CN.9/861, s.10, para.51.

⁴⁴⁴ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.27.

⁴⁴⁵ Sibel ÖZEL 2019 age.s.1199.

⁴⁴⁶ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.27.

⁴⁴⁷ General Assembly, A/CN.9/934, s.6, para.36.

⁴⁴⁸ General Assembly, A/CN.9/861, s.10, para.52.

⁴⁴⁹ General Assembly, A/CN.9/861, s.10, para.52.

⁴⁵⁰ General Assembly, A/CN.9/861, s.10, para.53; General Assembly, A/CN.9/867, s.21, para.133.

⁴⁵¹ Mustafa ERKAN 2020 age.s.150.

⁴⁵² age.s.151.

2.4.1. Arabuluculuk Sulh Anlaşmasının Yazılı Olması

Singapur Sözleşmesi m.2. hükmüne göre, taraflar aralarında yaşadığı uyuşmazlığın çözümü için başvurdukları arabuluculuk süreci sonunda yaptıkları sulh anlaşmasının yazılı olması gerekir. Sulh anlaşmasının yazılı olması, öncelikli olarak uyuşmazlığın arabuluculuk süreci sonunda çözüldüğü bir ispatıdır. Diğer yandan ise, tarafların uyuşmazlığının çözümünde ne şekilde anlaştıklarının göstergesidir⁴⁵³. Tâbii bu yönüyle sulh anlaşmasının yazılı olması hem devlet yargısı hem de taraflar açısından delil niteliği taşıyacaktır⁴⁵⁴. Ayrıca, arabuluculuk sulh anlaşmasının yazılı olması, anlaşmanın icrası ile ilgili olarak tarafları ayrıntılı düşünmeye sevk eder⁴⁵⁵. Singapur Sözleşmesine göre, sulh anlaşmasının adi yazılı şekilde olması yeterli olup herhangi bir kurum veya kuruluşun onayına ihtiyaç yoktur. Sözleşme, arabuluculuk mantığıyla uyuşmayan çifte *exequatur* dan uzak durmuştur⁴⁵⁶.

Singapur Sözleşmesi'nde sulh anlaşmasının yazılı olma şartının aranmasındaki amaçlarından biri de tarafların istediklerinde bu kayıtlara ulaşabilmesini sağlamaktır⁴⁵⁷. Böylece arabuluculuk süreci sonucunda yapılan sulh anlaşmasının içeriğini bir şekilde kayıt altına alarak, her türlü belge ihtiyacının karşılanması hedeflenmiştir⁴⁵⁸.

Sözleşmenin 2. maddesi yazılılık şartına açıklık getirmiştir. Yazılılık şartından sulh anlaşmasının bir kâğıda yazılması anlamı çıkarılmamalıdır. Daha sonra ilgili kayıtlara ulaşmak şartıyla elektronik ortamdan da faydalanılabilir⁴⁵⁹. Sözleşme kapsamında elektronik iletişim araçlarının kullanılarak yapılan sulh anlaşmalarının yazılı olarak kabul edileceğini belirtmesi, modern ticaret hayatın gereklerine uygun olmuştur⁴⁶⁰.

Örneğin, aralarında uyuşmazlık bulunan tarafların farklı ülkelerde ve hatta arabulucunun da farklı bir ülkede bulunduğunu varsayarsak, arabuluculuk sürecinin telekonferansla ya da video konferansla yapılması ihtimali yüksektir. Hatta sulh anlaşmasının elektronik posta yoluyla kayıt altına alınarak yapılması, Sözleşme

⁴⁵³ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.22.

⁴⁵⁴ Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 agm.s.462.

⁴⁵⁵ agm.s.462.

⁴⁵⁶ Edna SUSMANN 2018 agm.s.51.

⁴⁵⁷ Eunice CHUA 2019 agm.s.195.

⁴⁵⁸ agm.s.195.

⁴⁵⁹ Talat KAYA 2019 agm.s.966.

⁴⁶⁰ agm.s.966.

kapsamında sulh anlaşmasının icrası için uygun olacaktır⁴⁶¹. Arabuluculuk sulh anlaşmasının tek bir nüsha olma zorunluluğu da yoktur. Yukarıda bahsettiğimiz gibi bir uyuşmazlıkta varılmaya çalışılan anlaşmanın içeriği birçok defa gönderilen veya alınan e-postalarda da yer alabilir⁴⁶².

Singapur Sözleşmesinin m.1/1 hükmünde de sulh anlaşmasının yazılı olmasını net olarak belirtmiş ve Sözleşmenin temel şartlarından birisi olduğu vurgulanmıştır⁴⁶³. Söz konusu şart, sulh anlaşmasının icrasıyla ilgili yetkili makamın arabuluculukla ilgili ispat zorunluluğunu kolaylaştırarak taraflara sulh anlaşmasının icrasını daha kolay hâle getirmeyi hedeflemiştir⁴⁶⁴. Diğer yandan ispatı ise tarafların sulh şartlarını kabullenmesidir⁴⁶⁵.

UNCITRAL Çalışma Grubu, yazılılık unsuru ile ilgili Sözleşmenin taslak çalışmalarını, *UNCITRAL* Model Tahkim Kanunu ve New York Sözleşmesindeki 2006 yılındaki tavsiye kararlarını dikkate alarak yürütmüştür⁴⁶⁶. Sözleşmenin genelinde olduğu gibi yazılılık şartı çalışmalarında da keskin sınırlar çizilmemiş, benzer ve esnek uygulamaların varlığı benimsenmiştir⁴⁶⁷. Bu sebeple güncel gelişmelerle uyum sağlanması amaçlanarak Sözleşme’de bir şekil şartı belirlenmemiştir. Sadece Sözleşmenin m.2/2 hükmünde belirtildiği üzere yazılılık şartının yerine getirilmesi için sulh anlaşmasının bir formda kayıt altına alınması ile gerekmektedir⁴⁶⁸. Bu noktada günümüzde elektronik posta yoluyla arabuluculuk sulh anlaşmasını kayıt altına alınabilir⁴⁶⁹.

Çalışma Grubu taslak çalışmaları metninde açıkça e-posta gibi elektronik iletişim araçlarına yer verirken, Sözleşme metninde bu ibareyi kullanmamıştır⁴⁷⁰. Fakat *UNCITRAL* Çalışma Grubu, bu şekilde Sözleşme metninden açıkça bu ifadeleri çıkartmış olsa da güvenli bir elektronik iletişim modeli, yazılılık şartını karşılayacaktır⁴⁷¹.

⁴⁶¹ Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 agm.s.467.

⁴⁶² Timothy SCHNABEL 2019 age.s.28-29.

⁴⁶³ age.s.28.

⁴⁶⁴ Anna KC KOO 2017 agm.s.89; Sibel ÖZEL 2019 age.s.1199; Talat KAYA agm.s.991-992.

⁴⁶⁵ General Assembly, A/CN.9/867, s.21, para.133; Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 agm.s.77.

⁴⁶⁶ General Assembly, A/CN.9/861, s.10, para.52.

⁴⁶⁷ General Assembly, A/CN.9/861, s. 11, para.52.

⁴⁶⁸ General Assembly, A/CN.9/861, s. 11, para.52.

⁴⁶⁹ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.28.

⁴⁷⁰ age.s.29.

⁴⁷¹ Eunice CHUA 2019 agm.s.199.

Çalışma Grubunun taslak çalışmaları esnasında gündeme gelen konulardan biri de, sulh anlaşmasının tek bir belge olarak düzenlenmesine ilişkindir⁴⁷². Yapılan toplantılarda, arabuluculuk sulh anlaşmasının tek bir belge olarak düzenlenmesinin net ve kesin olması, tek belgede icranın daha hızlı ilerleyeceği gibi birçok düşünce ortaya atılmıştır⁴⁷³. Taraflar arasında yaşanacak yazışmalar ayrı tutularak bu fikir savunulsa da çok fazla destek bulamamıştır⁴⁷⁴. Tek belge ile anlatılmak istenenin, arabuluculuğun ruhuna aykırı olacağı ve arabuluculuk ile elde edilecek sulh anlaşmalarının içerik açısından farklılıklar bulunması göz önünde tutularak, arabuluculuk sulh anlaşmasının tek bir belge ile düzenlenmesinin fayda getirmeyeceği gerekçesi ile kabul edilmemiştir⁴⁷⁵. Kaldı ki bu görüşün kabul edilmesi durumunda yaşanacak sorun, basit arabuluculuk sulh belgelerinden ziyade daha karmaşık uyuşmazlıkları içeren sulh anlaşmalarında görüleceği aşikardır⁴⁷⁶.

Bununla birlikte, özellikle uluslararası ticarî bir uyuşmazlığın çözümünde başvurulmuş arabuluculuk görüşmeleri sonucunda yapılan sulh anlaşmasının icrası, ayrıntılarıyla birlikte planlanmalıdır. Şöyle ki arabuluculuk sulh anlaşmasının ekleri de olabilir; bu eklerin de esas metne dâhil olup olmadığı ihtilâfi ortaya çıkabilir⁴⁷⁷. Öte yandan tek bir belge olma zorunluluğu, arabuluculuk sulh anlaşmasının icrası talep edilen ülkenin yetkili makamının yorumlaması aşamasında, icrayı zorlaştırabilir⁴⁷⁸.

Tüm bunlar dikkate alındığında, arabuluculuk sulh anlaşmasının tek bir belge olarak düzenleme zorunluluğu getirilmesi arabuluculuk süreci zorlaştırabileceği ve sulh anlaşmasının icrasını imkânsız kılacağı hallere gebe bırakılma ihtimali göz önüne alınarak, Sözleşme maddelerinde yer almamıştır⁴⁷⁹.

Öte yandan Çalışma Grubunun yaptığı değerlendirmede, arabuluculuk süreci sonunda yapılan sulh anlaşmasının tek bir belge olma zorunluluğunun doğuracağı birtakım sorunlar olabileceği gibi tek bir belge olarak düzenlenmemesinin de oluşturabileceği öngörülmektedir⁴⁸⁰. Bu duruma en uygun örnek, arabuluculuk sulh

⁴⁷² General Assembly, A/CN.9/896, s.13, para.67.

⁴⁷³ General Assembly, A/CN.9/896, s.13, para.68.

⁴⁷⁴ UNCITRAL (2017), United Nations Commission on International Trade Law Working Group II (Dispute Settlement) Sixty-seventh session Vienna, 2-6 October 2017, Noteby the Secretariat, A/CN.9/WG.II/WP.202, s.10, para.36, <https://undocs.org/en/A/CN.9/WG.II/WP.9>, ET. 24.04.2022; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.28.

⁴⁷⁵ General Assembly, A/CN.9/896, s.12, para.65.

⁴⁷⁶ General Assembly, A/CN.9/896, s.12, para.66.

⁴⁷⁷ General Assembly, A/CN.9/896, s.13, para.67.

⁴⁷⁸ General Assembly, A/CN.9/867, s.21, para.134.

⁴⁷⁹ General Assembly, A/CN.9/896, s.13, para.67.

⁴⁸⁰ General Assembly, A/CN.9/896, s.32, para.183.

anlaşmasının icrası talep edilen ülkenin yetkili makamı, elektronik posta ile imzalanan ve tek belge olmayan sulh anlaşmasında, tarafların iradesinin ve imzasının tespitinde yaşanacak zorluklar olabilir⁴⁸¹.

Diğer yandan da Sözleşmenin ulaşmak istediği amaç düşünüldüğünde, onay makamının tarafların iradesini birçok belgeden tespit etmesi zor olsa da imkânsız değildir⁴⁸². Kaldı ki Sözleşme esas itibarıyla esnek yorumlarla icrayı kolaylaştırmayı öngörmektedir. Bu sebeple Sözleşme sert ve katı uygulamalardan sakınmıştır⁴⁸³. Tüm bu değerlendirmeler ışığında, ticarî bir uyuşmazlıkta kararlaştırılan arabuluculuk süreci sonunda yapılan sulh anlaşmasının icrasının Singapur Sözleşmesi uygulama alanı içinde tek bir belge olma zorunluluğu yoktur.

2.4.2. Sulh Anlaşmasının Taraflar Tarafından İmzalanması

Singapur Sözleşmesi m.4/1/a hükmü kapsamında sulh anlaşmasının, uyuşmazlığın tarafları tarafından imzalanmış olması gerekmektedir⁴⁸⁴.

Bunun yanında, ulusal ve uluslararası alanda yapılan arabuluculuk görüşmelerine, taraflar kendileri katılabildikleri gibi yetkili temsilci aracılığıyla da katılım sağlayabilmektedir⁴⁸⁵. Çalışma Grubu toplantılarında, bu durumu da göz önünde bulundurarak taslak metne sulh anlaşmasının taraflarca veya yetkili temsilcileri aracılığıyla imzalanması teklifi önerilmişse de bu öneri kabul görmemiş ve Singapur Sözleşmesi kapsamında sulh anlaşmasının taraflarca imzalanacağı m.4/1/a madde kapsamına alınmıştır⁴⁸⁶.

Söz konusu durumda, 4. madde kapsamına yetkili temsilciler kavramının alınmamasının tek sebebi, ortaya çıkabilecek karışıklıkları önlemektir⁴⁸⁷. Aksi durumda, yetkili temsilcilerin sulh anlaşmasını imzalaması, Singapur Sözleşmesi'nin uygulama alanı dışında olduğu anlamına gelmemelidir⁴⁸⁸. Bahse konu taraf temsilcileri kavramı, ulusal hukuk düzenlerinde farklı anlamlar taşıyabileceği ve bu

⁴⁸¹ General Assembly, A/CN.9/896, s.32, para.183.

⁴⁸² Mustafa ERKAN 2020 age.s.155.

⁴⁸³ age.s.155.

⁴⁸⁴ UNCITRAL (2017), Report of Working Group II (Dispute Settlement) on the work of its sixty-seventh session (Vienna, 2-6 October 2017), General Assembly, A/CN.9/929, s.7-9, para.41, s.49-50, <https://undocs.org/en/A/CN.9/929>, ET., 28.04.2022.

⁴⁸⁵ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.29.

⁴⁸⁶ General Assembly, A/CN.9/929, s.7, para.41.

⁴⁸⁷ General Assembly, A/CN.9/929, s.9, para.49.

⁴⁸⁸ General Assembly, A/CN.9/929, s.9, para.49.

nedenle de çeşitli tartışmalara neden olabileceği düşünülmüştür⁴⁸⁹. Bu düşünceden yola çıkılarak, taslak metinde yetkili temsilciler kavramına yer verilmemiştir⁴⁹⁰.

Tüm bu bahse konu durum ile birlikte, Singapur Sözleşmesinde sulh anlaşmasının taraflarca imzalanacağı belirtilerek, yetkili temsilciler kavramı açıkça ifade edilmemiş olsa da hem Sözleşme metninin içeriği hem de Sözleşmenin amacı doğrultusunda, bulunması gereken şartları taşıyan yetkili temsilcilerin de sulh anlaşmasını imzalayabileceği açıktır⁴⁹¹. Dolayısıyla, arabuluculuk süreci sonunda yapılan sulh anlaşmasının gerek taraflar gerekse yetkili temsilciler aracılığıyla imzalanması, Singapur Sözleşmesine aykırılık oluşturmayacaktır⁴⁹².

2.4.2.1. Telekonferansla İcra Edilen Arabuluculuk Toplantılarında Sulh Anlaşmasının İmzalanması

Arabuluculuk sulh anlaşmasının imzalanması, başta tarafların kendi iradeleriyle kendilerini ve bağlayıcı şekilde anlaşma şartlarının kabulü olarak görülmesi amacına hizmet etmektedir⁴⁹³.

Son yıllarda gelişen teknolojik imkânlar da düşünüldüğünde, yapılacak arabuluculuk toplantıları, telekonferans veya video konferans yoluyla yapılabilir. Bu durum, tarafların sulh anlaşmasında bulunacak ıslak imza yerine, elektronik ortamda imza şartının nasıl uygulanacağı tartışmalarının doğmasına da sebep olmaktadır⁴⁹⁴. Bu sebeple, elektronik imza ihtiyacını karşılamak üzere çalışmalar yapılırsa da bu çalışmalar, Singapur Sözleşmesinin hukukî sınırlarının, teknik bir gelişime bağlı olma riskini ortaya çıkarmaktadır⁴⁹⁵. Dolayısıyla, arabuluculuk toplantılarının, telekonferans veya video konferans yoluyla güvenli ortamda yapılması, imza şartının karşılanma ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır⁴⁹⁶.

Çalışma Grubu, taslak çalışmalar esnasında uzun süren tartışmalar sonucunda, Sözleşmenin m.4/2/a hükmü ile elektronik ortamda karara bağlanan arabuluculuk sulh

⁴⁸⁹ General Assembly, A/CN.9/929, s.9, para.50.

⁴⁹⁰ General Assembly, A/CN.9/929, s.9, para.50.

⁴⁹¹ Nadja NADJA ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 agm.s.77.

⁴⁹² agm.s.78.

⁴⁹³ Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 agm.s.77.

⁴⁹⁴ Mustafa ERKAN 2020 age.s.157

⁴⁹⁵ Detaylı bilgi için bkz. Explanatory note by the *UNCITRAL* secretariat on the United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in the International Contracts, https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/06-57452_Ebook.pdf, ET. 04.05.2022, (Birleşmiş Milletler Elektronik Haberleşme Sözleşmesi Açıklayıcı Notu).

⁴⁹⁶ Birleşmiş Milletler Elektronik Haberleşme Sözleşmesi Açıklayıcı Notu, s.53, para.154.

belgelerinin imza şartının nasıl giderileceğini belirtmiştir. Singapur Sözleşmesi 4. maddesinde, elektronik iletişim açısından taraflarca veya uygulanabilir olduğu ölçüde arabulucu tarafından sulh anlaşmasını imzalama şartına ilişkin yöntemler belirlenmiştir⁴⁹⁷. Ayrıca bu yöntemler, elektronik iletişimin güvenli olmasını ve taraflarla arabulucunun teşhis edilebilmesini sağlamak amacıyla kabul etmiştir⁴⁹⁸. Singapur Sözleşmesinin m.4/2 hükmünün temelini Milletlerarası Akitlerde Elektronik İletişimin Kullanılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi oluşturur⁴⁹⁹. Milletlerarası Akitlerde Elektronik İletişimin Kullanılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin m.9/3 hükmüne göre akdin taraflar tarafından imzalanması bir metoda bağlanmalıdır⁵⁰⁰. Bu metodun tarafların iradesini göstermesi ve kimliğini tanıtmayı durumunda sözleşme taraflar tarafından imzalanmış sayılacaktır⁵⁰¹.

Singapur Sözleşmesi m./4/2/b hükmü, elektronik iletişimin güvenli olmasından bahsetmektedir. Madde kapsamında geçen güvenilirlik ifadesi, *UNCITRAL* Elektronik Ticaret Model Kanunu m.1/1/b hükmünde düzenlemiştir⁵⁰². Söz konusu maddede yer alan elektronik postanın imza sahibini tanıma için yeterli olup olmadığının tespiti önem arz etmektedir⁵⁰³. Bu noktada dikkat çeken husus, elektronik postanın hazırlanma ve gönderilme amacıdır. Bu hüküm kapsamında geçen sulh ifadesi içerisinde ticarî ortaklık, iletişim veya takas sulhları gibi ikili veya çok taraflı sulhlar olabileceği gibi üçüncü taraf servis sulhlarını⁵⁰⁴ da kapsar⁵⁰⁵.

Tarafların kimliklerini ve amaçlarını ortaya çıkaran elektronik iletiler için, eğer taraflardan birinin imzayı reddetme düşüncesi varsa, güvenilirlik testi yapılmasının bir değeri yoktur⁵⁰⁶. Arabuluculuk sulh anlaşmasında, elektronik imzanın güvenilirlik

⁴⁹⁷ General Assembly, A/CN.9/896, s.12, para.66.

⁴⁹⁸ General Assembly, A/CN.9/896, s.12, para.66.

⁴⁹⁹ Detaylı bilgi için bkz. United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts, m./9/3, https://www.UNCITRAL.org/pdf/english/texts/electcom/06-57452_Ebook.pdf, ET. 04.05.2022; General Assembly, A/CN.9/896, s.12, para.66.

⁵⁰⁰ Gülce GÜMÜŞLÜ (2014), "Milletlerarası Akitlerde Elektronik İletişimin Kullanılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s.351.

⁵⁰¹ agm.s.351.

⁵⁰² *UNCITRAL Model Law on Electronic Signatures* (2001), <https://www.UNCITRAL.org/pdf/english/texts/electcom/ml-elecsig-e.pdf>, ET. 04.05.2022.

⁵⁰³ Birleşmiş Milletler Elektronik Haberleşme Sözleşmesi Açıklayıcı Notu, s.56, para.164, dn.42.

⁵⁰⁴ "third-party service agreements"

⁵⁰⁵ Bkz. Birleşmiş Milletler Elektronik Haberleşme Sözleşmesi Açıklayıcı Notu, s.55, para.165.

⁵⁰⁶ General Assembly, Official Records Sixtieth Session Supplement No.17 (A/60/17), s.17, para.67; Birleşmiş Milletler Elektronik Haberleşme Sözleşmesi Açıklayıcı Notu, s.56, para.164, dn.44.

seviyesinin belirlenmesinden önce sulh şartlarını taraflar kabullenmiş ise, bu sulh anlaşmasının uygulanabilirliğinden bahsedilebilir⁵⁰⁷.

Diğer yandan da arabuluculuk sulh anlaşmasındaki elektronik imzanın tam güvenilirlik seviyesine ulaşmaması, sulh anlaşmasının uygulanabilirliğine engel olabilir⁵⁰⁸. Dolayısıyla elektronik imzanın güvenilirlik seviyesini tespit etmek gibi farklı zaman alıcı durumlarla uğraşmamak adına, Singapur Sözleşmesinin m.4/2/b hükmü düzenlenmiş ve elektronik iletinin imzacı tarafı tanımladığı ve amacını açıkça ortaya koyduğu durumlarda elektronik imzanın geçerli kabul edileceği belirtilmiştir⁵⁰⁹.

Sonuç olarak, Singapur Sözleşmesi m.4/2 hükmünde, elektronik ileti ile sulh belgelerinin imza şartını yerine getireceği düzenlemiştir. Söz konusu şartların sağlanması durumunda elektronik posta yolu ile yapılan arabuluculuk sulh belgelerinin, ıslak imzalı sulh belgelerine denkliği kabul görmüş ve madde kapsamında hukukî boyut kazanmıştır⁵¹⁰. Dolayısıyla arabuluculuk sulh anlaşmasında bir imzanın geçerliliği, belgenin icrasının talep edildiği devletin hukukuna tâbidir⁵¹¹. Söz konusu bu madde ile tarafların, arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasına odaklanması hedeflenmiştir.

2.4.3. Sulh Anlaşmasının Arabuluculuk Toplantısı Sonucunda Elde Edilmesi

Tarafların arasındaki ticarî uyuşmazlığın çözümünde kararlaştırdıkları sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda elde edilmiş olması, Singapur Sözleşmesinin temel şartlarından birisidir. Söz konusu sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebinde bulunan taraf, sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda elde edildiğini ispat etmelidir⁵¹².

Singapur Sözleşmesinin taslak çalışmaları toplantılarında, ilgili maddede arabuluculuk toplantısı için öncelikli olarak “*indication*” kavramı ön plana çıksa da hukukî açıdan daha güçlü bir terim olan “*evidence*” kavramı kullanılmıştır⁵¹³. Bunun yanında her arabuluculuk için yapılan faaliyet, sulh anlaşmasının arabuluculuk sonucu elde edildiğini ispatlamaz⁵¹⁴. Örneğin, tarafların yaşamış olduğu uyuşmazlık ile ilgili

⁵⁰⁷ Birleşmiş Milletler Elektronik Haberleşme Sözleşmesi Açıklayıcı Notu, s.56, para.164, dn.44.

⁵⁰⁸ General Assembly, Official Records Sixtieth Session Supplement No.17 (A/60/17), s.17, para.66-67.

⁵⁰⁹ Birleşmiş Milletler Elektronik Haberleşme Sözleşmesi Açıklayıcı Notu, s.56, para.164, dn.45.

⁵¹⁰ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.29-30.

⁵¹¹ Birleşmiş Milletler Elektronik Haberleşme Sözleşmesi Açıklayıcı Notu, s.54, para.156.

⁵¹² Talat KAYA 2019 agm.s.996.

⁵¹³ General Assembly, A/CN.9/929, s.9, para.52.

⁵¹⁴ Mustafa ERKAN 2020 age.s.163.

sadece arabulucularla görüşmesi, sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda elde edildiğinin ispatı için yeterli değildir⁵¹⁵.

Sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda elde edildiğini ispat etmenin en basit yöntemi hem tarafların hem de arabulucunun söz konusu belgede imzalarının olmasıdır⁵¹⁶. Nasıl ki sulh anlaşmasının icrasının kabulü için tarafların imzası olması gerekiyorsa, sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda elde edildiğinin en önemli delili, arabulucunun da imzasının olmasıdır⁵¹⁷. Bu durumda bahse konu imzalar, ıslak imza olabileceği gibi Sözleşmenin m.4/2 hükmü gereğince elektronik imza da olabilir⁵¹⁸. Sözleşmenin m.4/2 hükmünde belirtildiği gibi, elektronik imza ile tarafların ve arabulucunun kararlılıklarını ortaya çıkaracak her türlü elektronik iletişim yoluyla yapılan yazışmalar da dâhil olmak üzere her türlü ispat aracı kullanılabilir⁵¹⁹.

Türk Hukukunda da arabuluculuk anlaşma belgesinde kimlerin imzasının olması gerektiği belirtilmiştir. HUAK m.18/1 hükmüne göre, Arabuluculuk faaliyeti sonunda yapılan sulh anlaşmasının içeriğinin taraflarca belirleneceğini ve sulh anlaşmasının taraflar ve arabulucu tarafından imzalanacağı belirtilmiştir.

Diğer yandan ulusal hukuk düzenlerinde, arabulucunun sulh anlaşmasında imzasının olmaması gerektiği düşüncesi gibi farklı uygulamalarla da karşılaşılabilir⁵²⁰. Bu kapsamda, tarafların yaptığı sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda yapıldığının ispatı, farklı yollarla da mümkündür⁵²¹. Sözleşmenin m.4/1/b hükmünde, arabulucunun, sulh anlaşmasından ayrı imzaladığı bir belgenin sunulması da bu şartı karşılayabilir⁵²².

Singapur Sözleşmesi m.4/1 hükmünde, sulh anlaşmasının icrasının talep edildiği devletin yetkili makamına sunulması gereken belgeler belirtilmiştir. Sözleşmenin m.4/1/a hükmü, tarafların imzalamış olduğu arabuluculuk sulh anlaşması ve yine m.4/1/b hükmü ise, sulh anlaşmasının arabuluculuk sonucunda yapıldığını gösteren delilleri örnekleme yoluyla belirtmiştir⁵²³.

⁵¹⁵ age.s.163.

⁵¹⁶ Talat KAYA 2019 agm.s.995.

⁵¹⁷ agm.s.995; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.29.

⁵¹⁸ Talat KAYA 2019 agm.s.996.

⁵¹⁹ Allan J. STITT 2019 agm.s.1175; Talat KAYA 2019 agm.s.996.

⁵²⁰ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.30.

⁵²¹ age.s.30.

⁵²² Talat KAYA 2019 agm.s.996.

⁵²³ Mustafa ERKAN 2020 age.s.165.

Tarafların Singapur Sözleşmesi'ne göre arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliğini talep edebilmeleri için öncelikli olarak yetkili makama sulh anlaşmasını sunmaları gerekmektedir⁵²⁴. Sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda elde edildiğinin ispatı, belgenin arabulucu tarafından imzalanması ile mümkün olabilir. Diğer bir ispat yöntemi, arabuluculuk süreci sonunda elde edildiğini gösterir arabulucu tarafından imzalanmış veya bünyesinde arabuluculuk yapılmış kurumun, düzenlemiş olduğu bir belge ile mümkün olabilir⁵²⁵. Bu belirtilen seçeneklerden herhangi biri mevcut değilse, yetkili makamın kabul edeceği bir belge de ispat yöntemi olarak kullanılabilir. Söz konusu maddede belirtilen delil belgelerinin kullanılmasında, hiyerarşik yöntem değil, tarafların tercihi ön plana çıkmaktadır⁵²⁶. Çalışma Grubu taslak metin çalışmalarında, m.4/1/b hükmü kapsamında delil yöntemlerinin hiyerarşik sistem içinde olabilme ihtimalini tartışmış, fakat hiyerarşik sistemin sağlıklı olmayacağına, Sözleşmenin esneklik düşüncesine zıt bir sistem olacağına karar vermiştir⁵²⁷. Diğer bir ifadeyle, taraflar sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda elde edildiğinin ispatını Sözleşmenin m.4/1/b hükmünde belirtilen yöntemlerden herhangi birine dayanarak yapabilir⁵²⁸.

Öte yandan Sözleşmenin m.4/1/b hükmü, sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda elde edildiğinin taraflara her türlü delil ile ispatlayabileceğini belirtmiştir. Sözleşme, uluslararası veya ticarî uyuşmazlık gibi diğer şartlarında ispat şartı aramazken, sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda elde edildiğinin ispatını istemiştir⁵²⁹. Bu noktada Sözleşmenin m.4/1/b hükmünün temel amacı, dolandırıcılık ihtimalini en aza indirmek⁵³⁰ ve sulh anlaşmasının icrası istenecek ülkenin değerlendirmesinde, sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda elde edildiğini göstermektir⁵³¹.

⁵²⁴ age.s.165.

⁵²⁵ Allan J. STITT 2019 agm.s.1176; Mustafa ERKAN 2020 age.s.166.

⁵²⁶ age.s.166.

⁵²⁷ General Assembly, A/CN.9/929, s.10, para.58.

⁵²⁸ General Assembly, A/CN.9/934, s.7, para.38; UNCITRAL (2018), United Nations Commission on International Trade Law Working Group II (Dispute Settlement) Sixty-eighth session New York, 5-9 February 2018, General Assembly, A/CN.9/WG.II/WP.205, s.5, para.19, <https://undocs.org/en/a/cn.9/wg.ii/wp.205>, ET. 06.05.2022.

⁵²⁹ Allan J. STITT 2019 agm.s.1175.

⁵³⁰ Harold ABRAMSON (2019), "The Singapore Mediation Convention: The Process and Key Choices", *Singapore Mediation Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol. 20, Issue 4, S.1037-1062, s.1050.

⁵³¹ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.30.

Sonuç olarak tarafların yaşadığı uyuşmazlığın çözümü için akdettikleri sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda yapıldığının ispatı, sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin edildiği ülkenin yetkili makamına yapılmalıdır⁵³². Söz konusu sulh anlaşmasının, arabuluculuk süreci sonunda elde edildiğinin ispatı için kullanılacak araçlar, Singapur Sözleşmesinde örnekleme yoluyla belirtilmiştir; böylece anlaşmanın istendiği devlet mahkemesinin hukukuna tâbidir ve ayrıca belgenin icrası istenen ülkenin kabul edeceği her türlü delil olduğu belirtilerek ucu açık bırakılmıştır⁵³³.

Bu başlık altında ilgili düzenlemede yer verilen yöntemler üzerinde durulacaktır.

2.4.3.1. Arabulucunun İmzası

Singapur Sözleşmesi m.4/1/b hükmünde örnekleme yoluyla belirtilen ispat yöntemleri üzerinde durulmuştur. Öncelikli olarak sulh anlaşmasındaki arabulucunun imzası dikkat çekmektedir.

UNCITRAL Çalışma Grubu taslak çalışmaları esnasında, sulh anlaşmasında arabulucunun rolü ile ilgili olarak, arabulucunun sulh anlaşmasının hazırlanmasında bir görevi olmadığını belirtilmesine rağmen, Sözleşmenin m.4/1/b hükmünde yapılan düzenlemeyle birlikte, örnekleme yöntemlerinden biri olarak sulh anlaşmasında arabulucunun imzası yer almıştır⁵³⁴.

Sulh anlaşmasında arabulucunun imzasının olması, herhalde sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci bitiminde elde edildiğinin en basit yöntemi olarak düşünülebilir. Sulh anlaşmasında arabulucunun imzasının zorunlu olarak bulunacağını belirten hukuk düzenlerinin en önemli amacı, sulh anlaşmasının gerçek dışı düzenlenmesinin önüne geçmektir⁵³⁵. Bazı durumlarda da arabulucunun imzası sulh anlaşmasında olması mümkün olmayabilir⁵³⁶. Arabulucunun imzasının sulh anlaşmasında bulunması, illaki tarafların iradelerine bağlıdır⁵³⁷.

Öte yandan bazı hukuk düzenlerinde arabulucunun görevi, yaşanan uyuşmazlıkta tarafların anlaşmaya varması ile son bulmaktadır⁵³⁸. Arabulucunun sulh

⁵³² Mustafa ERKAN 2020 age.s.164.

⁵³³ age.s.164.

⁵³⁴ Allan J. STITT 2019 agm.s.1176.

⁵³⁵ agm.s.1175.

⁵³⁶ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.31.

⁵³⁷ age.s.31.

⁵³⁸ Allan J. STITT 2019 agm.s.1175.

anlaşmasının hazırlanmasında herhangi bir sorumluluğu yoktur ve belgenin yazıldığı esnada arabulucuya ihtiyaç duyulmaz⁵³⁹. Ancak İsrail ve AB ülkelerinin genelinde, arabulucu sulh anlaşmasının hazırlanmasında önemli rol oynarken, ABD ve Birleşik Krallık' ta arabulucu, sulh anlaşmasının hazırlık safhasında bulunmaz⁵⁴⁰. Türk Hukukunda ise, HUAK hükümlerine göre sulh anlaşmasını taraflar hazırlar. Fakat tarafların talebi hâlinde, arabulucu sulh anlaşmasının hazırlanmasına yardım edebileceği gibi, sulh anlaşmasını da imzalaması gerekecektir⁵⁴¹.

Diğer bir husus, bazı ülkelerin hukuk düzenlerinde meslek etik ve davranışlarına uygun olmadığı gerekçesiyle, arabulucunun sulh anlaşmasında imzası yoktur⁵⁴². Özellikle bu durum, avukat olan arabulucular açısından yaşanmaktadır⁵⁴³. Bunun yanında, sulh anlaşmasının yorumlanmasında ve hukukî sonuçlarının değerlendirilmesinde, bazı ülkeler de uygulamada arabuluculara imza atılmamaları önerisinde bulunmaktadır⁵⁴⁴.

Yukarıda belirtilen durumların haricinde, ölüm veya farklı bir sebepten dolayı arabulucunun imza atamayacak hâlde olması da sulh anlaşmasında arabulucunun imzasının olmamasının nedenleri arasında sayılabilir⁵⁴⁵.

Özetle arabulucunun imzası, sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda yapıldığının en net delilidir. Söz konusu bu imza ne bir anlaşmanın onaylanması ne de ilgili uyuşmazlığın tarafı olma anlamına gelir⁵⁴⁶. Türk Hukukunda, HUAK m.17/2 hükmüne göre de arabulucunun sulh anlaşmasında imzası bulunmalıdır.

2.4.3.2. Arabuluculuğun Yapıldığına İlişkin Arabulucu Tarafından İmzalanmış Belge

Singapur Sözleşmesi, sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda oluştuğunun diğer bir ispatı olarak, arabulucunun imzaladığı ve sürecin bittiğini belirten farklı bir belge belirtmiştir⁵⁴⁷. Söz konusu belgenin, ne zaman imzalandığının

⁵³⁹ agm.s.1176.

⁵⁴⁰ agm.s.1176.

⁵⁴¹ Mustafa ERKAN 2020 age.s.167.

⁵⁴² General Assembly, A/CN.9/896, s.13, para.71.

⁵⁴³ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.31.

⁵⁴⁴ General Assembly, A/CN.9/929, s.10, para.56; Allan J. STITT 2019 agm.s.1176.

⁵⁴⁵ Mustafa ERKAN 2020 age.s.167.

⁵⁴⁶ Edna SUSMANN (2018), "The Singapore Convention Promoting the Enforcement and Recognition of International Mediated Settlement Agreements", *ICC Dispute Resolution Bulletin*, Vol.3, S.42-54, s.51, <https://susmanadr.com/wp-content/uploads/2018/10/ICC-Singapore-Convention-Sussman-10-2018-2.pdf>, ET.07.05.2022.

⁵⁴⁷ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.31.

bir önemi yoktur. Özellikle bu belgenin, sulh anlaşmasının imzalandığı esnada hazırlanması gerekmez; farklı bir zamanda arabulucu tarafından imzalanmış olabilir⁵⁴⁸. Diğer yandan bahse konu belgede, sulh anlaşmasının içeriğinden ziyade söz konusu uyuşmazlığın arabuluculuk süreci sonunda çözüldüğünün anlaşılması yeterli olacaktır⁵⁴⁹.

Sözleşme, arabuluculuk sulh anlaşmasının delili olarak arabulucu tarafından imzalanan farklı bir belgenin şekil şartlarını belirlememiştir⁵⁵⁰. Çalışma Grubu, taslak çalışmaları esnasında, bu belgenin belli şekil şartlarında hazırlanması için öneride bulunulmuşsa da bu teklif kabul görmemiştir⁵⁵¹.

Buna karşın Türk Hukuku HUAK hükümlerinde arabulucu tarafından imzalanmış ve ispat niteliği taşıyacak belgenin çeşitlerini görmek mümkündür. Öncelikli olarak ilk toplantı sonunda yapılan ilk oturum tutanağı, görüşme tutanakları veya arabuluculuk süreci sonunda sulh anlaşmasının içeriğinden ziyade uyuşmazlığın sonucunu içeren bir belge olan son tutanak da ispat aracı olarak kullanılabilir.

2.4.3.3. Arabuluculuğun Bünyesinde Yapılan Kurum Tarafından Düzenlenen Belge

İlgili düzenlemede geçen kurum ifadesiyle doktrinde kurumsal bir şirketin varlığı örnek verilmektedir⁵⁵². Şöyle ki; arabuluculuk sürecinin kurumsal bir şirketin bünyesinde gerçekleşmesi durumunda, sözü geçen şirketin sulh anlaşmasını arabuluculuk süreci sonunda elde edildiğini onaylaması ise arabuluculuk sulh anlaşmasının diğer bir ispat yöntemidir⁵⁵³. Şirketin bu onayı, arabuluculuk sürecinde arabulucunun bulunduğu işaret eder. Aksi yönde, sulh anlaşmasının onaylanması düşünülemez⁵⁵⁴. Sözleşmenin bu hükmünün asıl amacı, arabulucuya ölüm veya başka sebeplerle her nasılsa ulaşamadığı durumlarda, tarafların ispat açısından farklı bir yolu olmasını sağlamaktır⁵⁵⁵. Sözleşmenin bu hükmünün amacı arabulucuya ulaşamadığında devreye girmek olsa da sulh anlaşmasının arabuluculuk yoluyla

⁵⁴⁸ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.31.

⁵⁴⁹ age.s.32.

⁵⁵⁰ General Assembly, A/CN.9/896, s.14, para.74.

⁵⁵¹ General Assembly, A/CN.9/896, s.14, para.74.

⁵⁵² Edna SUSMANN 2018 agm.s.51.

⁵⁵³ agm.s.51.

⁵⁵⁴ agm.s.52.

⁵⁵⁵ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.32.

yapıldığını ispatlamak isteyen taraf, söz konusu kurumdan onay belgesini alarak sulh anlaşmasının icrasının talep edildiği ülkenin yetkili makamına takdim edebilir⁵⁵⁶.

2.4.3.4. Diğer Deliller

Singapur Sözleşmesi, sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda hazırlandığının ispat yöntemlerini örnekleme yoluyla belirtmiş, fakat bu yöntemleri sınırlandırmamıştır⁵⁵⁷. Yukarıda da açıklanan yöntemler haricinde, sulh anlaşmasının icrasını talep eden taraf, ödemelerin faturaları, elektronik iletiler gibi ilgili hukuk düzeninde kabul edilen bütün delilleri ispat aracı olarak kullanabilir⁵⁵⁸. Bu hususta dikkat edilmesi gereken nokta, arabuluculuğun gizlilik ilkesi göz ardı edilmemelidir⁵⁵⁹.

Çalışma Grubunun bu konudaki görüşlerinden biri de, tarafların yaptıkları sözleşmede belirtilen şartlarından birisinin aralarında uyuşmazlık olması halinde bu uyuşmazlığı arabuluculuk yolu ile giderilmesi, ispat şartını yerine getirebilmesidir⁵⁶⁰. Fakat arabuluculuk şartının sözleşmede olması, ispat şartı için tek başına yeterli olmayacaktır⁵⁶¹. Ancak diğer delillerle birlikte kullanılması halinde, ispat şartını kuvvetlendireceği kanaati uyanmıştır⁵⁶².

2.5. ARABULUCULUK SULH ANLAŞMASININ DİLİ

Singapur Sözleşmesi, diğer maddelerde olduğu gibi sulh anlaşmasının dili konusunda da ucu açık bir tavır sergilemiştir. Sözleşmenin m.4/3 hükmüne istinaden talep edilmesi hâlinde arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasının istenildiği ülkenin resmi diline çevrilebilir⁵⁶³.

Singapur Sözleşmesi bu konuda da net bir tavır sergilemeyerek, ilgili ülkenin yetkili makamına takdir yetkisi tanımıştır. Arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin talep edildiği devletin dilinde olma zorunluluğu yoktur⁵⁶⁴. Yetkili makam, arabuluculuk sulh anlaşmasını kendi resmi diline tercüme edilmesini

⁵⁵⁶ Mustafa ERKAN 2020 age.s.170.

⁵⁵⁷ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.32.

⁵⁵⁸ age.s.32.

⁵⁵⁹ Mustafa ERKAN 2020 age.s.170.

⁵⁶⁰ General Assembly, A/CN.9/896, s.13, para.72.

⁵⁶¹ General Assembly, A/CN.9/896, s.14, para.72.

⁵⁶² Mustafa ERKAN 2020 age.s.171.

⁵⁶³ General Assembly, A/CN.9/934, s.7, para.37.

⁵⁶⁴ Mustafa ERKAN 2020 age.s.172.

isteyebilir. Eğer yetkili makam, sulh anlaşmasını tercüme etmeden anlayabilmesi durumunda gerekli onay işlemlerini de yapabilir⁵⁶⁵.

2.6. BELGE TALEBİ

Singapur Sözleşmesi, sulh anlaşmasının icrası istenen ülkeye birtakım belgelere ulaşma hakkı tanımıştır⁵⁶⁶. Sözleşme'nin m.4/4 hükmüyle, sulh anlaşmasının icrası istenen ülkenin onay makamı, Singapur Sözleşmesinin şartlarına uygunluk denetimi yapabilir. İlgili madde, onay makamının gerek gördüğü belgeleri⁵⁶⁷ talep edebilme yetkisi tanımıştır⁵⁶⁸.

Çalışma Grubu toplantılarında söz konusu hükümle ilgili yaşanan tartışmalardan biri de “gerekli”⁵⁶⁹ belge ile “ilgili”⁵⁷⁰ belge kavramları arasında yaşanmış, “ilgili” belge kavramı bahse konu fikranın amacını aşacağını düşünüldüğünden dolayı, “gerekli” belge olması kararlaştırılmıştır⁵⁷¹. Singapur Sözleşmesi m.4/4 hükmü gereğince, onay makamı tarafından Sözleşmenin şartlarının yerine getirildiğinin kontrolü maksadıyla, “gerekli” belge talep edilebilir⁵⁷².

Sözleşme'nin hazırlık çalışmalarında sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin talep edildiği mahkeme, kendi hukukuna göre farklı belgeleri talep edebilir; bu durumun varlığına rağmen ayrıca Sözleşme hükümlerinde yetkili makamlarca farklı belgeler talep edilebilir hükmüne yer olup olmadığı müzakere edilmiştir⁵⁷³.

Sonuç olarak m.4/4 hükmünde belirtildiği üzere, sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin talep edildiği yetkili makam, uygun gördüğü herhangi bir belge isteyebilecektir⁵⁷⁴.

Söz konusu teklifteki bazı noktalarda haklılık payı olmuş olsa da m.4/4 hükmü, Sözleşmenin uygunluk şartlarının denetlenmesinin sınırları olarak belirlenmiştir⁵⁷⁵. Bu sebeple icra talep edilen ülkenin yetkili makamı, söz konusu madde kapsamında,

⁵⁶⁵ age.s.172.

⁵⁶⁶ General Assembly, A/CN.9/929, s.10-11, para.62.

⁵⁶⁷ *Strictly necessary*- Bkz. Note by the Secretariat, A/CN.9/WG.II/WP.202, s.10, para.36.

⁵⁶⁸ Art. 13/2 of the Convention on Choice of Court Agreements; General Assembly, A/CN.9/929, s.10-11, para.62.

⁵⁶⁹ “*necessary*”

⁵⁷⁰ “*relevant*”

⁵⁷¹ General Assembly, A/CN.9/929, s.10, para.61.

⁵⁷² General Assembly, A/CN.9/929, s.10, para.61.

⁵⁷³ General Assembly, A/CN.9/929, s.10, para.62.

⁵⁷⁴ General Assembly, A/CN.9/929, s.10, para.62.

⁵⁷⁵ General Assembly, A/CN.9/929, s.11, para.64.

belirtilen sınırlar içinde belge isteyebilecektir⁵⁷⁶. Yetkili makamın, Singapur Sözleşmesinin şartlarının yerine getirildiğinin ispatı dışında bir belge istemesi mümkün olmayacaktır⁵⁷⁷. Dolayısıyla yetkili makam, sulh anlaşmasının örneğinin noter tarafından onaylanmasını ya da bizzat arabulucu tarafından hazırlanarak imzalanmış olması gibi gereklilikleri farklı yorumlayarak belge isteyemeyecektir⁵⁷⁸.

Sözleşmenin m.4/4 hükmünün gerekli olmasının diğer bir nedeni ise, yetkili makamın icra talebini doğrudan reddetmesinin önüne geçmektir⁵⁷⁹. İlave belge istenebilecek olmasının temel amacı, sulh anlaşmasının Singapur Sözleşmesinin kapsamında olup olmadığının denetlenmesidir. Yetkili makam, sulh anlaşmasının Sözleşme kapsamında olup olmadığını kendisine sunulan belgelerden doğruluğunu teyit edemiyorsa, icra talebini doğrudan reddetmek yerine, taraflardan belge talep edebilecektir. Kaldı ki bu durumun tarafların lehine olan bir uygulama olacağı muhakkaktır⁵⁸⁰.

Singapur Sözleşmesinin şartlarının uygunluğunu denetlemek maksadıyla istenecek belgenin aslında Sözleşmenin m.4/5 hükmüne hizmet ettiği bir gerçektir⁵⁸¹. Yetkili birimin, sulh anlaşmasının icra talebini en kısa sürede cevaplayabilmesi için, öncelikle Sözleşme'nin uygulama alanına ilişkin şartların (m.1) ve sulh anlaşmasına dayanılması için gerekli şartların varlığı (m.4) aranır⁵⁸². Söz konusu maddenin, Sözleşmenin amacına bu şekilde hizmet ederek kullanılması yerinde olacaktır⁵⁸³.

Diğer yandan Çalışma Grubunun Singapur Sözleşmesi taslak metin çalışmalarında m.4/4 hükmünün haricinde, tarafların yaşadığı uyuşmazlığın genel hatlarının belirtilmesi gibi, ek şartlar getirilmesi teklifi de tartışma konuları arasında yer almıştır⁵⁸⁴. Fakat ilave şartlar getirilmesi teklifi, *UNCITRAL* Çalışma Grubunda

⁵⁷⁶ General Assembly, A/CN.9/929, s.11, para.64.

⁵⁷⁷ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.34.

⁵⁷⁸ age.s.34.

⁵⁷⁹ Mustafa ERKAN 2020 age.s.175.

⁵⁸⁰ age.s.175.

⁵⁸¹ General Assembly, A/CN.9/929, s.10, para.61; Note by the Secretariat, A/CN.9/WG.II/Wp.202, s.10, para.36.

⁵⁸² General Assembly, A/CN.9/896, s.15, para.82

⁵⁸³ Note by the Secretariat, A/CN.9/WG.II/Wp.200, para.32, s.9-10.

⁵⁸⁴ Bkz. UNCITRAL (2015), Intervention of France, in *UNCITRAL* Audio Recordings: Working Group II (Arbitration and Conciliation), 63rd Session, Sept.8, 2015, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/6a94b1c8-31e4-44ba-9345-bb106ca-a53a2>, ET.30.05.2022; UNCITRAL (2015), Intervention of Vietnam, in in *UNCITRAL* Audio Recordings: Working Group II (Arbitration and Conciliation), 63rd Session, Sept.8, 2015, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/7d1ac403-e942-4fa8-9e06-0b392323db1e>, ET. 30.05.2022; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.32.

destek görmemiştir⁵⁸⁵. Kaldı ki Çalışma Grubu bu tekliflerin aksine, sulh anlaşmasının icrasının ve kesin delil etkisinin hayata geçirilmesinde ortaya çıkacak engelleri azaltmak maksadıyla, şekil şartlarını mümkün olduğunca sınırlandırmıştır⁵⁸⁶. Bu noktada *UNCITRAL* Çalışma Grubu, getirilen şekil şartlarında Sözleşmenin ruhuna aykırı hareket etmemeyi ve arabuluculuk yolunun uyuşmazlığın çözümünde sağlıklı olarak yürütülmesini sağlamayı hedeflemiştir⁵⁸⁷.

Sözleşme'nin m.4/4 hükmünde belirtilen “gerekli herhangi belgeye” örnek olarak, sulh anlaşmasının noter tarafından onaylı nüshası ve arabuluculuk siciline kayıtlı arabulucunun imzasının yer aldığı kayıtlı bir belge verilebilir⁵⁸⁸.

Sonuç itibariyle tarafların ticarî bir uyuşmazlıkta Singapur Sözleşmesi kapsamında yapacakları sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin talebinde, talep edilen ülkenin yetkilileri, tarafların imzası ve sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonunda elde edildiğinin ispatı için gerek gördüğü herhangi bir belgenin ibrazını isteyebilirler⁵⁸⁹.

2.7. İCRA TALEBİNİN SONUÇLANDIRILMASI

Yetkili makam, tarafların yaşadığı ticarî uyuşmazlığın çözümü için başvurdukları arabuluculuk süreci sonunda yaptıkları sulh anlaşmasının Singapur Sözleşmesi m.5/5 hükmü kapsamında icrasının ve kesin delil etkisi tanınması talebini en kısa sürede değerlendirip karara bağlamalıdır⁵⁹⁰. Sözleşmede dikkat çeken iki kavram vardır. Öncelikli olarak Sözleşmenin 4.maddesinde sıklıkla karşımıza çıkan yetkili makam kavramıdır. Sözleşmede bu kavram ile ilgili net bir ifade yoktur⁵⁹¹. İlgili ülkenin tamamıyla tasarrufunda olan bir konu olan bu terim, bir mahkeme olabileceği gibi devlet tarafından görevlendirilmiş bir makam da olabilir⁵⁹². Bu durumda New York Sözleşmesi 5. maddesi⁵⁹³ örnek alınmıştır. Ayrıca Sözleşme'nin m.5/1/e

⁵⁸⁵ age.s.32.

⁵⁸⁶ age.s.32.

⁵⁸⁷ age.s.33.

⁵⁸⁸ age.s.33; UNCITRAL (2017), United Nations Commission on International Trade Law Working Group II (Dispute Settlement) Sixty-seventh session Vienna, 2-6 October 2017, General Assembly, A/CN.9/WG.II/WP.203, s.3, para.5-6, <https://undocs.org/en/A/CN.9/WG.II/WP.203>, ET. 11.05.2022.

⁵⁸⁹ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.35.

⁵⁹⁰ Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 agm.s.77.

⁵⁹¹ agm.s.78.

⁵⁹² Timothy SCHNABEL 2019 age.s.34.

⁵⁹³ New York Sözleşmesi m.5/1; “*Aleyhine hakem kararı ileri sürülen taraf talepte bulunmaz ve zikri geçen kararın tanınması ve icrası istenen memleketin yetkili makamı önünde aşağıdaki hususları ispat etmez ise, hakem kararının tanınması ve icrası isteği reddolunamaz:*

hükmünde belirtildiği üzere yetkili makam, hakem kararlarını iptal edebildiği gibi icrasını erteleyebilmektedir⁵⁹⁴. Türkiye’de ise 05.04.2023 tarih ve 32154 sayılı RG⁵⁹⁵ ile yetkili makam, asliye ticaret mahkemesi olarak belirlenmiştir.

Dikkat çeken diğer bir nokta da sulh anlaşmasının icra veya kesin delil etkisi taleplerinin en hızlı şekilde sonuçlandırılmasından ne anlam çıkarılması gerektiğine ilişkindir⁵⁹⁶. Bu hususta yetkili makam için belirtilen süre, belirli bir zamandan ziyade, uygun bir zamanda talepleri sonuçlandırmasıdır⁵⁹⁷. Bu noktada makul, uygun zaman kavramını netleştirmek biraz zordur. Somut olayın özelliklerine göre değişkenlik gösterecektir. Ama şunu da unutmamak gerekir; tercih edilen söz konusu yöntem arabuluculuktur. Dolayısıyla bu makul zaman uygun bir zaman olmalıdır⁵⁹⁸. Çünkü arabuluculuk yöntemi hızlı bir yöntem olduğundan dolayı taraflara zaman tasarrufu sağlamaktadır. Bu sebeple devlet yargısıyla aynı sürede karar verilmesi hem taraflara fayda sağlamayacağı gibi hem de arabuluculuğun yapısına ve amacına zarar verecektir⁵⁹⁹.

(a) II. maddede derpiş olunan anlaşmayı akdeden tarafların haklarında tatbiki gereken kanuna göre ehliyetsiz olduğu, yahut da zikri geçen anlaşmanın taraflarca tabi kıldığı kanuna ve eğer bu bapta sarahat mevcut değilse hakem kararının verildiği yer kanununa göre hükümsüz bulunduğu; veya
(b) Aleyhine hakem hükmü öne sürülen tarafın hakemin tayininden veya hakemlik prosedüründen usulü dairesinde haberdar edilmemiş olduğu, yahut da diğer bir sebep yüzünden iddia ve müdafâa vasıtalarını ikame etmek, imkânını elde edememiş bulunduğu; veya
(c) Hakem kararının hakem mukavelesinde veya hakem şartında derpiş edilmeyen bir uyumsuzluğa ilişkin olduğu yahut hakem mukavelesi veya hak kümleri muhtevi bulunduğu; bununla beraber hakem kararının hakemliğe tabi bulunan meseleler hakkındaki hükümleri bunun dışında kalan hükümlerinden ayırt edebilecek durumda ise bunların tanınması ve icrası cihetine gidilebilir; yahut
(d) Hakem mahkemesinin teşekkülünün veya hakemlik usulünün tarafların anlaşmasına ve anlaşma olmayan hallerde hakemliğin cereyan ettiği yer kanunu hükümlerine uygun bulunmadığı; veya
(e) Hakem kararının taraflar için henüz mecburi olmadığı veya bunun, verildiği memleket kanunu yahut tabi olduğu kanun yönünden yetkili bir makam tarafından iptal veya hükmünün icrasının geri bırakılmış bulunduğu.”

⁵⁹⁴ Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 agm.s.78.

⁵⁹⁵ Madde 33; “6325 sayılı Kanuna 17 nci maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki madde eklenmiştir.

Milletlerarası sulh anlaşma belgelerinin icrası

MADDE 17/A- (1) 25/2/2021 tarihli ve 7282 sayılı Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Milletlerarası Sulh Anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Konvansiyonunun Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanunla kabul edilen Sözleşme kapsamında arabuluculuk sonucu düzenlenen sulh anlaşma belgelerinin yerine getirilmesi için icra edilebilirlik şerhinin asliye ticaret mahkemesinden alınması zorunludur.”

⁵⁹⁶ Mustafa ERKAN 2020 age.s.179.

⁵⁹⁷ age.s.179.

⁵⁹⁸ age.s.179.

⁵⁹⁹ age.s.179.

Bahse konu durum değerlendirildiğinde, yetkili makam Singapur Sözleşmesi kapsamında sulh anlaşmasının icrası ile ilgili talebi m.4/5 hükmü gereğince uygun sürede deęerlendirmelidir⁶⁰⁰.

Singapur Sözleşmesinin 4. maddesinde genel itibariyle sulh anlaşmasının Sözleşme kapsamında icra edilebilmesi için gerekli şartları içermektedir⁶⁰¹. Fakat madde kapsamında ilgili tarafların ya da anlaşmanın icra edilebilirliğinin talep edildiği ülkenin belirtilen şartlara uymamasının sonuçları ile ilgili bir hüküm Sözleşme’de bulunmamaktadır⁶⁰².

⁶⁰⁰ Nuray EKŞİ 2020 age.s.84.

⁶⁰¹ General Assembly, A/CN.9/896, s.33, para.190.

⁶⁰² General Assembly, A/CN.9/896, para.190, s.33.

BÖLÜM III

SİNGAPUR SÖZLEŞMESİNE GÖRE SULH ANLAŞMASININ İCRA EDİLEBİLİRLİĞİNİN RET SEBEPLERİ

3.1. GENEL OLARAK

Singapur Sözleşmesi'nin 5. maddesinde, sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin ret sebepleri belirtilmiştir. Konuyla ilgili ret sebeplerini açıklamaya başlamadan önce, ilgili maddede belirtilen şartların varlığına rağmen sulh anlaşmasının icra edilebilirliği reddedilmeyebilir⁶⁰³. Kaldı ki taraf devletler, Singapur Sözleşmesi'ni onaylarken ilgili maddede belirtilen ret sebeplerinin incelenmesinde takdir yetkisine sahip olacaklarını bildirebilirler⁶⁰⁴.

Sözleşme'nin 5. maddesinde icra edilebilirlik talebinin reddi, gerek sulh anlaşmasının taraflarının talebiyle gerekse de yetkili makamın kararıyla mümkündür⁶⁰⁵. Sulh anlaşmasının taraflarının talebi, ancak Singapur Sözleşmesi'nde belirtilen delilleri yetkili makama sunmasıyla mümkündür⁶⁰⁶. İlgili tarafın söz konusu delilleri yetkili makama sunması, kesinlikle bu sulh anlaşmasının icrasının reddedileceği anlamına gelmez. Bu konuda son kararı yetkili makam verecektir⁶⁰⁷.

Sözleşme kapsamında ret sebeplerinin incelenmesi için Sözleşme'nin 1. maddesinde belirtilen uygulama alanına ilişkin şartların var olması gerekeceği muhakkaktır⁶⁰⁸. Daha sonra sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebinin ret sebeplerinin incelenmesi aşamasına geçilecektir; madde 5'te belirtilen bu şartların incelenmesinin yanında önceki bölümde bahsedilen m.4'te yer alan şartların varlığı incelenecektir ve m.4'teki şartlardan birinin yokluğu hâlinde de sulh anlaşmasının icra edilebilirliği reddedilebilir⁶⁰⁹.

⁶⁰³ Sibel ÖZEL 2019 age.s.1200.

⁶⁰⁴ age.s.1200.

⁶⁰⁵ M.Alper ENER 2019 agm.s.238.

⁶⁰⁶ agm.s.239.

⁶⁰⁷ agm.s.240; Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 agm.s.77.

⁶⁰⁸ Natalie MORRIS-SHARMA (2019), "Constructing the Convention on Mediation: The Chairperson's Perspective", *SacLj Special Issue*, Vol.31, s.511.

⁶⁰⁹ Nuray EKŞİ 2020 agm.s.74; M.Alper ENER 2019 agm.s.238.

Singapur Sözleşmesi'nin 5. maddesinde belirtilen ret sebeplerini, ispat açısından iki ayrı durumda incelemek mümkündür. Öncelikli olarak sulh anlaşmasının tarafları Sözleşmenin m.5/1 hükmünde yer alan ret sebeplerinden en az birinin varlığını kanıtlarsa söz konusu icra talebi reddedilebilir⁶¹⁰. Diğer husus ise yetkili makamın araştıracağı husustur. Yetkili makam, bir diğer deyişle arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliğine ilişkin talebin reddi sebeplerinin bir kısmını taraflardan birinin talebi üzerine bir kısmını da re'sen inceler⁶¹¹.

Singapur Sözleşmesi'nin ret sebepleri hazırlanırken New York Sözleşmesinin 5. maddesinde belirtilen ret sebeplerinden yararlanılmış ve arabuluculuğun niteliğinden dolayı bazı değişiklikler yapılmışsa da her iki sözleşmenin ret sebepleri büyük bir benzerlik göstermektedir⁶¹².

Çalışma Grubu taslak metin çalışmalarında, Sözleşme'nin 5.maddesinde belirtilen icra talebinin ret sebeplerinin sayısının fazla olmaması için uğraş vermiştir⁶¹³. Söz konusu ret sebeplerinin sayısının haddinden fazla olması, durumu karışık hale getirebileceği gibi tarafların bu süreçte zorlanmasına da neden olacaktır⁶¹⁴.

Singapur Sözleşmesi, uyuşmazlığın tarafları ile ilgili belirtilen ret sebeplerini en az seviyede tutmaya çalışırken, ülkelerin de hukuk düzenlerini göz önünde bulundurmıştır⁶¹⁵. Ülkeler, Singapur Sözleşmesi'nin hükümlerini kendi iç hukuklarında da uygulayabilir. Âkit devletler bu durumu gerçekleştirirken, Sözleşmenin 5. maddesinde belirtilen ret sebeplerinin tamamını kendi iç hukukunda uygulamak zorunda değildir⁶¹⁶. Singapur Sözleşmesi'nin temel amacı sulh anlaşmasının icra edilebilirliğini sağlamaktır. Dolayısıyla devletler, kendi hukuk düzenlerinde ret sebeplerinin sayısını azaltabilir⁶¹⁷. Fakat bu durumun aksi olacak şekilde ret sebeplerinin artırılması mümkün gözükmemektedir⁶¹⁸.

⁶¹⁰ agm.s.238.

⁶¹¹ UNCITRAL (2016), Report of Working Group II (Arbitration and Conciliation) on the work of its sixty-fourth session (New York, 1-5 February 2016), General Assembly, A/CN.9/867, s.24-25, para.154-155, <https://undocs.org/en/A/CN.9/867> ET, 12.05.2022; Nuray EKŞİ 2020 agm., s.74.

⁶¹² Jean-Christophe BOULET (2019), "The Singapore Convention and the Metamorphosis of Contractual Litigation", *Singapore Mediation Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol.20, Issue 4, s.1213; Nuray EKŞİ 2020 agm.s.74.

⁶¹³ UNCITRAL (2015), Report of Working Group II (Dispute Settlement) on the work of its sixty-seventh session (Vienna, 7-11 September 2015), General Assembly, A/CN.9/861, s.17, para.93, <https://undocs.org/en/A/CN.9/861>, ET, 15.05.2022; Eunice CHUA 2019 agm.s.201.

⁶¹⁴ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.42.

⁶¹⁵ Sibel ÖZEL 2019 agm.s.1200.

⁶¹⁶ agm.s.1200.

⁶¹⁷ Ergun ÖZSUNAY 2019 agm.s.40.

⁶¹⁸ agm.s.40.

Çalışmamızın bu bölümünde Sözleşme'nin 5. Maddesinde kabul edilen arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliği talebin reddi sebepleri üzerinde durulacaktır. İncelememiz sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin talep edildiği yetkili makamın re'sen veya talep üzerine inceleyeceği ret sebepleri ayrımı yapılmadan Sözleşme metnindeki sırayla tek tek ele alınacaktır.

3.2. EHLİYETSİZLİK

Arabuluculuk sulh anlaşmasında imzası bulunan tarafların tam ehliyetli olması gerekir. Yani taraflarda yaptıkları eylem ve işlemlerinin sebep ve sonuçlarını anlayabilme, değerlendirebilme ve ayırt edebilme kabiliyetinin bulunması gerekir⁶¹⁹. Söz konusu ehliyet kavramı genel itibariyle hak ve fiil ehliyeti olarak iki kısımda incelenebilir. Hak ehliyeti, hak sahibi olabilme ve borç altına girebilme olarak tanımlanırken fiil ehliyeti ise kişinin kendi fiilleriyle hak edinme ve borç altına girme ehliyeti olarak ifade edilebilir⁶²⁰. Türk Hukukunda da 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu⁶²¹ m.8; “*Her insanın hak ehliyeti vardır. Buna göre bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler.*” ve m.9; “*Fiil ehliyetine sahip olan kimse, kendi fiilleriyle hak edinebilir ve borç altına girebilir.*” hükümlerinde, bütün gerçek ve tüzel kişiler hak ehliyetine sahip olacağını belirtmiş, bunun yanında ergin olmak, ayırt etme gücüne sahip olmak ve kısıtlı olmamayı fiil ehliyeti olarak kabul etmiştir. Bununla birlikte âkit devletler, ehliyetin kazanılması veya kaybını farklı şartlarla tanımlayabilir⁶²². New York Sözleşmesi taraf ehliyetlerinin ilgili ülkenin kanununa göre tespit edileceğini belirtmiş, ama Singapur Sözleşmesi ise tarafların ehliyeti ile ilgili hangi hukuka göre belirleneceği konusunda net bir açıklama yapmamıştır⁶²³.

Çalışma Grubu taslak metin çalışmalarında, New York Sözleşmesi m.5/1 hükmüne benzer bir şekilde ehliyet meselesine hangi hukukun uygulanacağını belirlenmesi üzerinde durulmuştur⁶²⁴. Ancak Sözleşme metnine eklenmemiştir⁶²⁵.

⁶¹⁹ Talat KAYA 2019 agm.s.997.

⁶²⁰ Bilge ÖZTAN, Damla GÜRPINAR (2022), *Medeni Hukuk'un Temel Kavramları*, 47. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, s.86.

⁶²¹ RG: 22.11.2001/24607.

⁶²² Bilge ÖZTAN, Damla GÜRPINAR 2022 age.s.88.

⁶²³ Talat KAYA 2019 agm.s.998.

⁶²⁴ UNCITRAL (2016), Interventions of Finland, Singapore and Mexico, in *UNCITRAL Audio Recordings: Working Group II (Dispute Settlement) 65th Session, Sept.15, 2016, 14.00-17.00*, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/11675955-4681-4557-b4d6-52e0e6b28f09>; ET.18.10.2022.

⁶²⁵ Sibel ÖZEL 2019 age.s.68.

Singapur Sözleşmesi'ne arabuluculuk sulh anlaşmasının taraflarının ehliyetine uygulanacak hukuka ilişkin bir düzenleme yer almamasının gerekçesi, bu konunun ulusal hukuklara bırakılmasıdır⁶²⁶.

Bu çerçevede Singapur Sözleşmesi hükümlerine göre arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebi Türk hâkimin önüne geldiği takdirde ve taraflardan biri, karşı tarafa ehliyeti olmadığı yönünde itirazda bulunması durumunda, somut uyuşmazlığın yabancılık unsuru taşıması nedeniyle 27.11.2007 tarihli 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un (MÖHUK) ilgili hükümlerine başvurulur. Karşı tarafın gerçek kişi olması durumunda yetkili hukuk, MÖHUK m.9/1'e göre tespit edilir. MÖHUK m.9/1 hükmü şu şekildedir; "*Hak ve fiil ehliyeti ilgilinin millî hukukuna tâbidir.*"

Karşı taraf tüzel kişiyse MÖHUK m.9/4 uygulanır. Ayrıca statüsü bulunmayan tüzel kişiler ile tüzel kişiliği bulunmayan kişi veya mal topluluğunun ehliyetinde idare merkezi hukukuna tâbidir⁶²⁷. Diğer yönden sulh anlaşmasının icrası talep edilen devletin yetkilileri, tarafların ehliyetli olduğuna ikna olmaları durumunda atıf ilkesini uygulayabilecektir⁶²⁸.

Hukukumuzda MÖHUK m.2/3 uyarınca ehliyet, kişinin hukuku meselesi olduğu için kanunlar ihtilafı hukuku problemlerinden biri olan "âtıf" uygulanacaktır⁶²⁹. Âtıf, uygulanacak yabancı hukukun kanunlar ihtilâfı hukuku kurallarının başka bir hukuku yetkili kılmasıdır⁶³⁰. Bu durumu şöyle bir örnekle açıklayalım; Türk Hukukunda, yabancılık unsuru içeren bir boşanma davasında hâkim, MÖHUK. m.14 hükmüne göre yetkili hukuku tespit edecektir. MÖHUK. m.14;

"(1) Boşanma ve ayrılık sebepleri ve hükümleri, eşlerin müşterek millî hukukuna tâbidir. Tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları hâlinde müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanır...."

Hâkimin yetkili hukuku Fransız Hukuku olarak tespit ettiğini düşünelim. Bu durumda hâkim, öncelikle Fransız Milletlerarası Özel Hukuku Kanunu'nda boşanmayla ilgili 229'ncü maddesine göre hareket edecektir. Milletlerarası özel

⁶²⁶ Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 agm.s.89.

⁶²⁷ Fatma YONCA (2019), Arabuluculuk Daire Başkanlığı, *Singapur Sözleşmesinin Arabuluculuk Üzerine Yansımaları Sempozyumu Kitabı 5-6 Aralık 2019*, İstanbul, s.62.

⁶²⁸ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.s.44; Vahit DOĞAN (2019), *Milletlerarası Özel Hukuk*, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Ankara, s.179.

⁶²⁹ Aysel ÇELİKEL ve Bahadır ERDEM 2022 age.s.112.

⁶³⁰ Gülin GÜNGÖR 2022 age.s.74.

hukukta âtîf olarak ifade edilen bu durum, yetkili yabancı hukukun kanunlar ihtilâfi kurallarının dikkate alınmasıdır⁶³¹.

Diğer yandan tarafların, ülkelerin veya kendine ait kurumun taraf olduğu uyuşmazlıklarla ilgili sulh anlaşmalarında da ehliyet ile ilgili problemlerle karşılaşılabilir⁶³². Bu konu özellikle sulh anlaşmasını imzalayan şahısların temsile yetkili olup olmadıkları ile ilgilidir⁶³³. Kişilerin yetkisiyle ilgili bu sorununu da ehliyet başlığı altında incelemek yerinde olmaz. Söz konusu yetki sorunu ilgili devletin hukukuna göre belirlenmesi öngörülse de tahkim yargılamasında olduğu gibi bu durum bazı problemleri beraberinde getirebilir⁶³⁴. Bu nedenle Singapur Sözleşmesi, bu konuyla ilgili tahkimde de yaşanan problemlerden dolayı m.8/1/a hükmünü Sözleşmeye dâhil etmiştir. Söz konusu hükümle birlikte taraf devlet, çekince koyabilme hakkına sahip olacaktır⁶³⁵.

İlgili ret sebebi, diğer hukuk düzenlerinde olduğu gibi Türk Hukukunda da ayrı bir öneme sahiptir. Uyuşmazlığın taraflarından birisi, arabuluculuk sulh anlaşmasının Türkiye’de icrası için talepte bulunması ile birlikte aleyhine talepte bulunan diğer taraf, yetkili makama ehliyetsizlik nedeniyle itirazda bulunarak bu talebin ret sebepleri arasında olduğunu iddia edebilir⁶³⁶. Sulh anlaşmasının tarafının bu şekilde itiraz etmesi ile yetkili makam, Türk Hukukunda uyuşmazlığın “*lex fori*” ye göre vasıflandırmasını yapar ve bu itirazın hangi hukuka göre değerlendirileceğini tespit eder⁶³⁷.

Diğer yandan ehliyetine itiraz edilen kişinin, gerçek veya tüzel kişi olmasına göre hareket edilebilir⁶³⁸. Eğer ilgili taraf gerçek kişi ise, itirazın hangi hukuka göre çözümleneceği 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’da (MÖHUK) ⁶³⁹ belirtilmiştir. MÖHUK m.9/1 hükmüne göre hak ve fiil ehliyeti ilgilinin milli hukukuna göre hareket edilecektir.

⁶³¹ Feriha Bilge TANRIBİLİR (2010), “5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un Genel Hükümlerinde Yapılan Değişiklikler Üzerine”, *TBB Dergisi*, Sayı: 87, s.203; Aysel ÇELİKEL ve Bahadır ERDEM 2022 age.s. 112-114; Vahit DOĞAN 2019 age.s.179.

⁶³² Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 agm.s.479.

⁶³³ agm.s.480; Gary BORN (2014), “International Commercial Arbitration”, *2nd Edn. Wolters Kluwer*, s.348.

⁶³⁴ Nadja ALEXANDER ve Shouyu CHONG 2019 agm.s.89.

⁶³⁵ Mustafa ERKAN 2020 age.s.194.

⁶³⁶ Cemal ŞANLI, Emre ESEN ve İnci ATAMAN-FİGANMEŞE 2018 age.s.51.

⁶³⁷ age.s.51.

⁶³⁸ Vahit DOĞAN 2019 age.s.126; Mustafa ERKAN 2020 age.s.185.

⁶³⁹ RG: 27.11.2007/26728.

3.3. SULH ANLAŞMASI İLE İLGİLİ RET SEBEPLERİ

Arbuluculuk sulh anlaşması ile ilgili ret sebeplerinden birisi anlaşmanın geçersizliğidir. Singapur Sözleşmesinin m.5/1/b hükmünde geçersizlik, sulh anlaşmasının hükümsüz, tesirsiz veya yerine getirilmesinin imkânsız olması, sulh anlaşmasının nihaî olmaması ve belgenin tadil edilmiş olması hallerini kapsar. Yine Singapur Sözleşmesinin m.5/1/c hükmünde ise sulh anlaşmasıyla tarafların yükledikleri edimleri yerine getirmemeleri ve sulh anlaşmasının anlaşılır olmaması ret sebebi olarak sayılmıştır. Arbuluculuk sulh anlaşması ile ilgili son olarak ta Sözleşmenin m.5/1/d hükmünde, talebin kabul edilmesinin sulh anlaşmasının hükümlerine aykırı olması, sulh anlaşmasının icra talebine ret sebebi olarak sayılmıştır.

3.3.1. Sulh Anlaşmasının Geçersizliği

New York Sözleşmesinde belirtilen hakem kararlarının geçersizlik şartlarının bir benzeri, Singapur Sözleşmesinde de belirtilmiştir. Singapur Sözleşmesinin m.5/1/b hükmüne göre, arbuluculuk süreci sonunda yapılan sulh anlaşmasının hükümsüz olması ya da icra ihtimalinin olmaması durumunda, arbuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebi reddedilebilecektir⁶⁴⁰. Yine aynı maddenin m.5/1/b/i hükmüne göre ise arbuluculuk sulh anlaşmasının hükümsüz olması ya da uygulanabilirliğinin olmaması durumunun hangi şartlarda belirleneceği, tarafların sulh anlaşmasının taraflarca tâbi kılındığı hukuka veya böyle bir seçim yoksa icra edilebilirlik talebinin yapıldığı devletin hukukuna tâbidir.

Arbuluculuk, tarafların iradilik esasına değer veren bir kurum olduğundan dolayı, Singapur Sözleşmesi de aynı doğrultuda tarafların seçecekleri hukuku serbestçe belirlemelerine fırsat vermiştir⁶⁴¹. Ancak, tarafların bu seçiminin sınırsız olması düşünülemez. Bu sebeple de sulh anlaşmasının icrasının talep edildiği ülke hukukuna göre sınırların çizilmesi olağan bir sonuçtur⁶⁴². Tarafların bir hukuk seçiminde bulunmamaları durumunda diğer bağlama kuralı arbuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin talep edildiği yetkili makamın tâbi olduğu ülkenin

⁶⁴⁰ Sibel ÖZEL 2019 age.s.1201.

⁶⁴¹ Gary BORN 2014 age.s.349; Sibel ÖZEL 2019 age.s.1201.

⁶⁴² age.s.1201; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.43.

hukuku uygulanacaktır. Böylelikle arabuluculuk sulh anlaşmasının en yoğun ilişkisinin bulunduğu hukuk, uygulanacak hukuk olacaktır⁶⁴³.

Singapur Sözleşmesi m.5/1/b hükmüne göre arabuluculuk sulh anlaşmasının geçersizliği nedeniyle icra edilebilirlik talebinin reddedilmesini, aşağıda üç başlık hâlinde inceleyeceğiz.

3.3.1.1. Sulh Anlaşmasının Hükümsüz, Tesirsiz veya İfasının İmkânsız Olması

Öncelikli olarak incelenecek ilk konu, sulh anlaşmasının hükümsüzlüğü, etkisizliği veya icra edilebilir olmamasıdır. Tahkim şartı kapsamında düzenlenen New York Sözleşmesi m.2/3 hükmü ile arabuluculuk sulh anlaşmasına ilişkin Singapur Sözleşmesi m.5/1/b/i hükmü, bu şart konusunda birbirine benzer kavramları kullanmışlardır⁶⁴⁴.

Singapur Sözleşmesi'nin m.5/1/b/i hükmü kapsamında, hata, hile ve tehdit gibi durumların varlığında sulh anlaşmasını geçersiz kılacak hâllerde, sulh anlaşmasının icrasının reddi istenebilecektir⁶⁴⁵. Bunun yanında Singapur Sözleşmesinde yer alan sulh anlaşmasını geçersiz kılacak ret sebepleri, icra edilebilirlik talebinin yapıldığı devletin hukukunda belirtilen arabuluculuk sulh anlaşmasının şekil şartlarını kapsamamaktadır⁶⁴⁶. Dolayısıyla, arabulucu veya arabuluculuk süreciyle ilgili belli bir usulün takip edilmemesi gibi nedenlerle anlaşmanın icra edilebilirliği reddedilemeyecektir⁶⁴⁷.

Yukarıda da bahsedildiği gibi arabuluculuk sulh anlaşmasının geçerliliğinin belirlenmesinde, uygulanacak hukukun belirlenmesi önem arz etmektedir. Sözleşmenin m.5/1/b/i hükmünde konuyla ilgili arabuluculuk anlayışına aykırı olmayacak şekilde düzenleme yapılmış ve ilk olarak sübjektif bağlama kastı kabul edilmiştir⁶⁴⁸. Bu durumda ilk önce tarafların sulh anlaşmasında seçmiş oldukları hukuk; eğer böyle bir seçim gerçekleşmemişse, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin talep edildiği âkit devletin hukuku uygulanır⁶⁴⁹.

⁶⁴³ Anna KC KOO 2017 age.s.91; Sibel ÖZEL 2019 age.s.1201.

⁶⁴⁴ Anna KC KOO 2017 age.s.92.

⁶⁴⁵ age.s.93.

⁶⁴⁶ Talat KAYA 2019 agm.s.998.

⁶⁴⁷ agm.s.998.

⁶⁴⁸ Nuray EKŞİ 2020 agm.s.76.

⁶⁴⁹ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.45.

Yetkili makam, arabuluculuk sulh anlaşmasının geçerliliğine uygulanacak hukuku tespit ettikten sonra uygulanacak hukukun maddî hükümlerine göre anlaşmanın geçerli olup olmadığını belirler⁶⁵⁰. Örneğin, uygulanacak hukukun maddî hükümlerine göre iradeyi sakatlayan hallerin varlığını araştırabilir. Nitekim bu hâllerden birinin varlığıyla arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebini reddeder⁶⁵¹.

Tüm bunların yanında arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebinin reddi gerekçelerinden bir diğeri, belirlenen hukuk düzeninde icranın imkânsız olmasıdır⁶⁵².

Son olarak tarafların seçtiği hukuka veya bu hukuk seçimi yoksa yetkili makamın hukukuna göre arabuluculuk sulh anlaşmasının tesirsiz veya ifasının imkânsız olması durumunda, icra edilebilirlik talebi reddedilir⁶⁵³. Bu kapsamda arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebinin Türk mahkemesinden olması hâlinde taraflarca hukuk seçiminde bulunulmamışsa, MÖHUK m.24/4 hükmü uygulanacaktır⁶⁵⁴. Şöyle ki MÖHUK m.24/4 hükmü uyarınca;

“Tarafların hukuk seçimi yapmamış olmaları hâlinde sözleşmeden doğan ilişkiye, o sözleşmeyle en sıkı ilişkili olan hukuk uygulanır. Bu hukuk, karakteristik edim borçlusunun, sözleşmenin kuruluşu arasındaki mutat meskeni hukuku, ticarî veya mesleki faaliyetler gereği kurulan sözleşmelerde karakteristik edim borçlusun işyeri, bulunmadığı takdirde yerleşim yeri hukuku, karakteristik edim borçlusunun birden çok işyeri varsa söz konusu sözleşmeyle en sıkı ilişki içinde bulunan işyeri hukuku olarak kabul edilir. Ancak halin bütün şartlarına göre sözleşmeyle daha sıkı ilişkili bir hukukun bulunması hâlinde sözleşme, bu hukuka tabi olur.”

Ayrıca Türkiye’de bulunan taşınmaz sözleşmesinden doğan uyuşmazlığa ilişkin arabuluculuk sulh anlaşmalarının icra edilebilirlik talebinde, karşı tarafın sulh anlaşmasının geçersizliğinin iddiasına, uyuşmazlığın arabuluculuk kapsamında olduğunun anlaşılması üzerine MÖHUK m.25 hükmü uygulanacaktır⁶⁵⁵. MÖHUK m.25/1’e göre; *“Taşınmazlara veya onların kullanımına ilişkin sözleşmeler taşınmazın bulunduğu ülke hukukuna tabidir.”* Bu hükümde taşınmazlarla ilgili uyuşmazlıklarda,

⁶⁵⁰ Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 age.s.481.

⁶⁵¹ Natalie MORRIS-SHARMA 2019 s.493; Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 age.s.481.

⁶⁵² age.s.482.

⁶⁵³ Natalie MORRIS-SHARMA 2019 s.495; Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 age.s.482.

⁶⁵⁴ Mustafa ERKAN 2020 age.s.208.

⁶⁵⁵ age.s.208.

hukuk seçimine izin verilmeyeceği, taşınmazın bulunduğu ülke hukukunun uygulanacağı belirtilmiştir⁶⁵⁶.

3.3.1.2. Sulh Anlaşmasının Bağlayıcı Olmaması

Arabuluculuk süreci sonucunda yapılan sulh anlaşmasının bağlayıcı olmaması veya kesin olmaması, sulh anlaşmasının icrasının ret sebeplerinden birini oluşturmaktadır.

Şöyle ki, arabulucu sulh anlaşmasının bağlayıcı ve nihai olduğunu taraflar kararlaştırır⁶⁵⁷. Tarafların arabuluculuk sulh anlaşmasındaki imzaları, sulhun bağlayıcı ve nihai olduğunu gösterir. Eğer taraflar, sulh anlaşmasındaki imzaların bağlayıcı ve nihai olmamasını istiyorsa, sulh metnine açık bu durumu yazmalıdır⁶⁵⁸. Diğer yandan taraflar sulh anlaşmasında belirtilen maddeler haricinde, başka bir sebep göstererek sulh anlaşmasının bağlayıcı olduğunu iddia edemez⁶⁵⁹. Örneğin sulh anlaşmasının tarafları, bir tarafın uğradığı zararı tazmin için zararın belli bir mercii veya kişi tarafından hesaplanmasını belirleyebilirler⁶⁶⁰. Buna rağmen taraflardan birisi, zararı hesaplamadan sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebinde bulunmuş ise diğer taraf hesaplama işleminin yapılmamasından dolayı icra edilebilirlik talebine itiraz edebilir⁶⁶¹.

Taraflar, arabuluculuk sulh anlaşmasında aksini kararlaştırmadıkça Singapur Sözleşmesi m.5/1/b hükmü uyarınca sulh anlaşması bağlayıcı ve nihai kabul edilir⁶⁶².

UNCITRAL Çalışma Grubu taslak metin çalışmalarında, konuyla ilgili bir öneri de Avrupa Birliği'nden gelmiş ve arabuluculuk sulh anlaşmasının bağlayıcılığı veya nihai olup olmadığının anlaşmanın icra edilebilirliğinin talep edildiği mahkemenin uygulaması önerilmiştir⁶⁶³. Fakat bu öneri de bazı ülkelerin de kabul etmemesiyle reddedilmiştir⁶⁶⁴.

Öte yandan taraflar arasında imzalanan arabuluculuk sulh anlaşması, uyuşmazlığın tamamını çözüme kavuşturmaması durumunda, belgenin bağlayıcılığından

⁶⁵⁶ age.s.209.

⁶⁵⁷ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.45.

⁶⁵⁸ Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 age.s.485; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.46.

⁶⁵⁹ age.s.46.

⁶⁶⁰ Talat KAYA 2019 agm.s.999.

⁶⁶¹ agm.s.999.

⁶⁶² Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 age.s.474; Talat KAYA 2019 agm.s.999.

⁶⁶³ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.46.

⁶⁶⁴ age.s.46.

bahsedilebilir mi? Uyuşmazlığın bir kısmı üzerinde anlaşılması kısmî sulh yapıldığının göstergesidir⁶⁶⁵. Her ne kadar uyuşmazlığın tamamı çözüme kavuşturulmasa da kısmi sulh durumunda da, diğer şartlar gerçekleşmesi hâlinde belgenin bağlayıcı ve nihai olmasından söz edilebilecektir⁶⁶⁶.

3.3.1.3. Sulh Anlaşmasının Değiştirilmesi

Sulh anlaşmasının değişikliğinde, değişikliğe uğramış sulh anlaşmasının icrası mümkünken, değişiklikten önceki metnin icrası mümkün olmayacaktır⁶⁶⁷. Bu durumda, tarafların iradelerini ortaya koyabilmeleri gerekmektedir⁶⁶⁸.

Tarafların özgür iradeleriyle değiştirilen arabuluculuk sulh anlaşması, ilk imzalanan belgenin yerini alacak ve ilk imzalanan belge, geçerliliğini kaybedecektir⁶⁶⁹. Buna rağmen taraflardan birisi ilk imzalanan sulh anlaşmasının icrasını Singapur Sözleşmesi kapsamında talep ederse, talep edilen ülkenin yetkili makamı söz konusu değişiklik durumunu tespit etmesi durumunda, icra edilebilirlik talebini reddedebilecektir⁶⁷⁰. Fakat tâdil edilen sulh anlaşmasının icrasının talep edilmesinde ise, icra edilebilirliği talep edildiği ülkenin yetkili makamı sulh anlaşmasının değiştirildiği gerekçesi ile talebi reddetmesi mümkün olmayacaktır. Bu durumda yetkili makam, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliği için Sözleşme’de belirtilen diğer şartların da var olmasıyla, tâdil edilmiş sulh anlaşmasının son hâlinin icra edilebilirliğini kabul edecektir⁶⁷¹. Bunun yanında icra talebinin değerlendirilmesinde, arabuluculuk sulh anlaşmasında yapılan değişikliklerin fazla olmasının ve tarafların belgeyi imzalamasının ardından geçen sürenin de bir önemi yoktur⁶⁷².

Taraf iradeleriyle yapılan arabuluculuk sulh anlaşmasındaki değişikliklerin, sulh anlaşmasının icrasına bir etkisi olmayacağı yukarıda belirtmiştir. Ancak, bu durumun da istisnalarının oluşması mümkündür. Bu istisnaî durum, sulh anlaşmasının Singapur Sözleşme kapsamı dışına çıkmış olmasıdır⁶⁷³. Eğer yapılan değişiklikler

⁶⁶⁵ Natalie MORRIS-SHARMA 2019 agm.s.486; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.47.

⁶⁶⁶ Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 agm.s.471.

⁶⁶⁷ Talat KAYA agm.s.999.

⁶⁶⁸ agm.s.999.

⁶⁶⁹ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.46.

⁶⁷⁰ age.s.46.

⁶⁷¹ age.s.47.

⁶⁷² Natalie MORRIS-SHARMA 2019, s.527; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.47.

⁶⁷³ Mustafa ERKAN 2020 age.s.214.

sonucu tarafların imzalarıyla elde edilen arabuluculuk sulh anlaşması, Singapur Sözleşmesinin uygulama alanı dışına çıkmış ise ilgili devletin yetkili makamı sulh anlaşmasının icra talebini reddedebilecektir⁶⁷⁴.

3.3.2. Sulh Anlaşmasına Konu Borcun İcra Edilmesi

Singapur Sözleşmesinin m.5/1/c/i hükmüne göre, sulh anlaşmasında belirtilen borç yerine getirilmişse, sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebi reddedilecektir. Sulh anlaşmasında belirtilen borç kısmen yerine getirilmişse, yerine getirilmeyen kısmın icrası talep edilebilir⁶⁷⁵. Bu hükmün varlığı, arabuluculuk sulh anlaşmasında belirtilen yükümlülüklerin ifa edilmesine rağmen taraflardan birinin tekrar icra edilebilirlik talebinde bulunması durumunda ortaya çıkacaktır⁶⁷⁶. İlgili hükmü bir örnek ile açıklamak gerekirse; bir eser sözleşmesinden kaynaklanan zarar ve ziyanın sigortadan tahsil edilmesine rağmen söz konusu tazminat için tekrar icra edilebilirlik talebinde bulunulması hâlinde, yetkili makam tarafından sözleşme hükümlerine göre reddedilecektir⁶⁷⁷.

Arbuluculuk sulh anlaşmasında yer alan edimlerin ifa edilip edilmediği belli olmayan durumlarda, Sözleşme kapsamında icra talebinin kabul edilebilirliği mümkün olabilecektir⁶⁷⁸. Yükümlülüklerin yerine getirildiğini iddia eden taraf, iddiasını sulh anlaşmasının icrasında uygulanması gereken hukuka göre ispatlamak zorunda kalacaktır. Sulh anlaşmasında belirtilen yükümlülüklerin bir kısmının ifa edilmesi durumunda ise, yerine getirilmeyen yükümlülüklerin, icrası talep edilebilecektir⁶⁷⁹.

Singapur Sözleşmesi m.5/1/c/i hükmü, genel kapsamda arabuluculuğun gereklilik ve ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirildiğinde bir önceki hükümde olduğu gibi faydalı fazlalık hâli söz konusudur⁶⁸⁰. Faydalı fazlalık kavramıyla anlatılmak istenen durum, Sözleşmenin m.5/1/c/i hükmü düzenlenmemiş olmasaydı, sulh anlaşmasının maddelerinde belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmiş ise icra talebi reddedileceğidir.⁶⁸¹ Yine de Sözleşmenin m.5/1/c/i hükmü, sulh anlaşmasının icra edilmiş olmasını vurgulamıştır.

⁶⁷⁴ age.s.214.

⁶⁷⁵ Ersin ERDOĞAN 2018 age.s.199.

⁶⁷⁶ Talat KAYA 2019 agm.s.1000.

⁶⁷⁷ agm.s.1000.

⁶⁷⁸ Mustafa ERKAN 2020 age.s.215.

⁶⁷⁹ age.s.215.

⁶⁸⁰ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.47.

⁶⁸¹ Talat KAYA 2019 agm.s.1000.

3.3.3. Sulh Anlaşmasına Konu Borcun Açık veya Anlaşılır Olmaması

Singapur Sözleşmesi'nin m.5/1/c/ii hükmü gereğince, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliği talep edilen ülkenin yetkili makamı, borcun açık olmamasını gerekçe göstererek sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebini reddedebilir⁶⁸².

Söz konusu ilgili hüküm, ret sebeplerinin kapsamını genişletebilecek nitelikte görünmekte ise de Singapur Sözleşmesi'nin uluslararası ticarete amacı göz önüne alındığında dar yorumlanmamalı ve sulh hükümlerinden bir çıkarımda bulunulmamalıdır⁶⁸³. Bu sebeple icra talebinde bulunan ilgili devletin yetkili makamı, sulh anlaşmasının bir borç yüklediği ve sınırlarını çizbildiği durumlarda icra edilebilirlik talebini reddetmemelidir⁶⁸⁴.

UNCITRAL Çalışma Grubu taslak metin çalışmaları esnasında Almanya tarafından teklif edilen ilgili hüküm, ilk etapta amacının anlaşılması nedeniyle tartışmalara neden olsa da Sözleşme metnine eklenmiştir⁶⁸⁵.

Sözleşmenin ilgili hükmü gereğince, icra talebinde bulunan devletin yetkili makamı, arabuluculuk sulh anlaşmasında belirtilen karşılıklı yükümlülükleri inceleyerek başvuru talebinin genel çerçevesini belirleyebilir⁶⁸⁶. İlgili ülkenin yetkili makamı, icra talebinin genel çerçevesini belirlerken borcun açık ve anlaşılır olmadığı gerekçesiyle icra istemini doğrudan reddetmemelidir⁶⁸⁷. Yetkili makam, mevcut borcun sınırlarını çizemez, fakat anlaşılır olmadığı kanaatine varırsa sulh anlaşmasının icrasını reddedebilir. Bu hususta en geniş yorum tarzının benimsenmesi, arabuluculuk sulh anlaşmasının uygulama alanını yaygınlaştırmasına katkı sağlayacaktır⁶⁸⁸.

Tarafların arasındaki uyuşmazlığın çözümü için karar verdikleri arabuluculuk süreci sonunda yaptıkları sulh anlaşmasının icrası, bazı hallerde koşul içerebileceği gibi bazı hallerde de her iki tarafın yapması gereken edimleri içerebilir⁶⁸⁹. Sulh anlaşmasının bu şekilde bir koşulu ya da karşılıklı edimi içermesi, belgenin açık veya

⁶⁸² Timothy SCHNABEL 2019 age.s.48.

⁶⁸³ Talat KAYA 2019 agm.s.1000.

⁶⁸⁴ Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 agm.s.472.

⁶⁸⁵ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.48; General Assembly, A/CN.9/896, s.17, para.91.

⁶⁸⁶ Fatma YONCA 2019 age.s.67.

⁶⁸⁷ Talat KAYA 2019 agm.s.1002; Fatma YONCA 2019 age.s.67.

⁶⁸⁸ age.s.67.

⁶⁸⁹ General Assembly, A/CN.9/896, s.17, para.90.

net olmasının bir karşılığıdır⁶⁹⁰. Diğer yandan tarafların karşılıklı olarak yapması gereken edimlerin, yerine getirmemesi ihtimali de bulunmaktadır. Bu durumda sulh anlaşmasının icrası da mümkün gözükmemektedir⁶⁹¹. Yetkili makam, tarafların karşılıklı yükümlülüklerini yapmamasından dolayı sulh anlaşmasının icra edilebilirliğini reddetmesinin gerekçesi, yükümlülüklerin yerine getirilmemesidir⁶⁹².

Türk Hukukunda HUAK m.18/3. hükmünde, arabuluculuk anlaşma belgesinin icraya elverişli olması gerekliliği adı altında, Singapur Sözleşmesi ile eşdeğer bir açıklama bulunmaktadır⁶⁹³. Taraflar, arabuluculuk süreci sonunda anlaşma belgesi düzenlemelerini müteakip, görevli mahkemeden icra edilebilirlik şerhi almak istediklerinde, yetkili ve görevli mahkeme tarafından arabuluculuk anlaşma belgesinin icra edilebilirliğini değerlendirecektir⁶⁹⁴.

3.3.4. Talebin Sulh Anlaşmasının Hükümlerine Aykırı Olması

Singapur Sözleşmesi'nin m.5/1/d hükmüne göre, icra talebi sulh anlaşmasının hükümlerine aykırı ise talep reddedilebilecektir. Bu hüküm, tarafların irade serbestisini ön planda tutmuştur⁶⁹⁵. Taraflar arabuluculuk sulh anlaşmasında, anlaşmanın icrasının Singapur Sözleşmesi hükümlerine göre yapılmayacağını belirtmişlerse, Sözleşme maddeleri uygulanmayacaktır⁶⁹⁶.

Arbuluculuk iradî bir süreçtir. Arabuluculuk sonunda tarafların kendi iradeleriyle imzalayacakları sulh anlaşması, iradî sürecin en temel taşıdır. Bu sebeple taraflar, sulh maddelerini serbest bir şekilde kararlaştırmalıdır⁶⁹⁷. Bu anlamda taraflar, sulh anlaşmasında uygulanabilirliği mümkün olan her türlü şartı kararlaştırabilir. Nitekim taraflar, Singapur Sözleşmesi kapsamında arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasını kararlaştırabilirler⁶⁹⁸. Tarafların arabuluculuk sulh anlaşmasında

⁶⁹⁰ General Assembly, A/CN.9/896, s.17, para.91.

⁶⁹¹ General Assembly, A/CN.9/896, s.17, para.91.

⁶⁹² Mustafa ERKAN 2020 age.s.217.

⁶⁹³ Fatma YONCA 2019age.s.68; Mustafa ERKAN 2020 age.s.217.

⁶⁹⁴ age.s.217.

⁶⁹⁵ Hector FLORES SENTÍES (2019), "Grounds to Refuse the Enforcement of Settlement Agreements Under the Singapore Convention on Mediation: Purpose, Scope and Their Importance for the Success of the Convention", *Singapore Mediation Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol20, Issue4, s.1249.

⁶⁹⁶ Sibel ÖZEL 2019 age.s.1203.

⁶⁹⁷ Talat KAYA 2019 agm.s.1000.

⁶⁹⁸ agm.s.1000.

kararlaştırdıkları hususların veya yükümlölüklerin yerine getirilmesi durumunda bu anlaşmanın icra edilebilirlik talebi reddedilebilecektir⁶⁹⁹.

Singapur Sözleşmesinin m.5/1/d hükmünün bir benzeri, New York Sözleşmesinde yer almamaktadır⁷⁰⁰. İlgili hükümle belirtilen bu hâl, sadece arabuluculuğa ait bir özellik olarak dikkat çekmektedir⁷⁰¹.

Singapur Sözleşmesinin m.5/1/d hükmünün uygulanmasında, özellikle taraf iradelerine dikkat edilmelidir ve bu hüküm, arabuluculuk sulh anlaşmasının maddeleriyle örtüşmeyecek hâller olarak yorumlanmalıdır⁷⁰². Yetkili makamlar, bu konuda sert bir tutum sergilerse taraf iradeleri bertaraf edilmiş olur⁷⁰³. Taraflar da sulh anlaşmasının maddelerini açık ve net bir şekilde ifade ederlerse, iradelerinin bertaraf edilmesini engellemiş olacaklardır⁷⁰⁴.

3.4. ARABULUCU İLE İLGİLİ RET GEREKÇELERİ

3.4.1. Arabulucunun Tarafsız Olmaması

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından biri olan arabuluculuğun, tarafların yaşadığı uyuşmazlıkta barışçıl çözüme katkısı büyüktür. Arabuluculukla ilgili yapılan tanımlar incelendiğinde, ortak kavramların çoğunlukta olduğu görülmektedir⁷⁰⁵. Özellikle, tanımlarda “tarafsızlık” terimi, vurgulanan bir kavramdır⁷⁰⁶. Dolayısıyla arabuluculuk, tarafsız kişi veya kişilerin yardımı ile sistematik bir şekilde uyuşmazlık konularını ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Arabuluculuk ile ilgili yapılan genel tanımlarda, arabulucunun tarafsızlığı özellikle vurgulanmıştır⁷⁰⁷.

Türk hukukunda da benzer tanımlar yapılmıştır. 6325 sayılı HUAK m.2/b hükmü;

“Sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm

⁶⁹⁹ agm.s.1001.

⁷⁰⁰ Eunice CHUA 2019 agm.s.201.

⁷⁰¹ agm.s.201.

⁷⁰² Mustafa ERKAN 2020 age.s.220.

⁷⁰³ Hector FLORES SENTİES 2019 age.s.1250; Mustafa ERKAN 2020 age.s.220.

⁷⁰⁴ age.s.220.

⁷⁰⁵ Jay FOLBERG ve Alison TAYLOR (1984), *A Comprehensive Guide to Resolving Conflicts Without Litigation*, San Francisco, s.7.

⁷⁰⁶ age.s.8.

⁷⁰⁷ age.s.8.

önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan **tarafsız ve bağımsız** bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemini ifade eder.”

şeklinde arabuluculuğu tanımlamıştır.

Arabulucunun tarafsızlığı, üç özelliği içerir. Öncelikli olarak arabulucunun taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümünde hiçbir şekilde menfaatinin olmaması, arabulucunun uyuşmazlığın tarafları ile önceden herhangi bir ilişkisinin olmaması ve son olarak da arabulucunun süreci, âdil, dürüst, eşit ve önyargısız yürütmesi aranır⁷⁰⁸.

Arabuluculuk sürecinde tarafsızlık terimini etkileyen faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz;

- Arabuluculuğu yürüten arabulucunun üstleneceği görev,
- Arabulucunun asıl mesleğinin ne olduğu,
- Çözümü arabuluculukla aranan uyuşmazlığın türü,
- Bu uyuşmazlıkta kullanılan arabuluculuk çeşidi olmak üzere dört farklı etmendir⁷⁰⁹.

Arabuluculuğun temel taşlarından biri olan tarafsızlık, basit bir tanımlama ile geçiştirilemez. İnsan, duygulara sahip olması ve bunun doğal bir sonucu olarak da tamamıyla tarafsız olabilme zorluğunu her zaman yaşamaktadır. Bu nedenle de tarafsızlık kavramının açıklanması zor bir durumdur⁷¹⁰. Tarafsızlığı incelerken iki farklı yönden inceleyebiliriz:

İlk olarak içsel tarafsızlık, arabulucunun mevcut durumla ilgili aklında, duygularında veya karakterinde önceliklerinin bulunmamasıdır⁷¹¹. İkinci olarak ise dışsal tarafsızlık, arabulucunun kullandığı kelimelerde, gösterdiği davranışlarda ya da mimiklerde herhangi bir tarafın yanında olduğunu göstermemelidir⁷¹². Her iki durumunda uygulanabilirliği zor olsa da arabuluculuk faaliyetinde özellikle dışsal tarafsızlığın sağlanması yeterli olacağı değerlendirilir⁷¹³. Tabii içsel durumun, dışsal tarafsızlığa etki etmemesi gerekecektir⁷¹⁴. Başka bir ifadeyle uyuşmazlıklarla ilgili

⁷⁰⁸ Susan DOUGLAS, (2009), *Mediator Neutrality: A Model for Understanding Practice*, Sunshine Coast Üniversitesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Queensland, s.25.

⁷⁰⁹ agt.s.25.

⁷¹⁰ Evan ROCK (2005), “Mindfulness Meditation, The Cultivation of Awareness, Mediator Neutrality and the Possibility Of Justice”, *Cardozo J. Of Conflict Resolution*, Vol.6, s.349, <https://nicolettacinotti.net/wp-content/uploads/2015/04/CAC205.pdf>, ET.25.06.2022.

⁷¹¹ Elif Kısmet KEKEÇ 2016 age.s.65.

⁷¹² Evan ROCK 2005 agm.s.348.

⁷¹³ Elif Kısmet KEKEÇ 2016 age.s.65; Evan ROCK 2005 agm.s.349.

⁷¹⁴ agm.s.350; Jay FOLBERG ve Alison TAYLOR 1984 age.s.13.

arabulucunun kişisel görüş ve düşünceleri, süreçteki görev ile ilgili performansını ve uyuşmazlığın sonucundaki tarafların kendi iradeleriyle yapacakları sulh anlaşmasını etkilememelidir⁷¹⁵.

Bunun yanında, tarafsızlık ile adil olma arasındaki ilişkiyi de incelemek gerekir⁷¹⁶. Arabuluculuk görüşmelerinde, açık bir güç dengesizliğinin görülmesi durumunda, arabulucunun tarafsızlığına gölge düşürmeden müdahalesi nasıl olmalıdır? Bu konuda iki durum dikkat çekmektedir. İlk olarak arabulucunun, uyuşmazlığın sulh yoluyla çözülmesi mümkün olsa bile âdil olmak için tarafsızlıktan ödün vermeyecek olmasıdır. İkinci husus ise, hukuka aykırı bir durum olmaması şartıyla, her iki tarafında sonuçtan memnun olduğu ve güç dengesizliğinin bir öneminin olmadığı durumdur⁷¹⁷. Arabulucunun tarafsızlığı, taraflara karşı önyargısız, kişisel düşüncelerden uzak ve bir tarafı diğer tarafa göre destekler durumda olunmamasıdır⁷¹⁸. Arabulucu, taraflara eşit mesafede olmalı, aydınlatma yükümlülüğünü yerine getirmeli, taraflara eşit söz hakkı vermelidir⁷¹⁹.

Tarafsızlık kavramını, geniş ve dar anlamda incelemek mümkündür. Arabulucunun tarafsızlığını geniş kapsamda, kişisel değerler, ön yargılar ve tercihler gibi tarafların bazı özellikleri nedeniyle arabulucunun seçim yapmamasını ifade eder; Dar kapsamda ise arabulucunun menfaat çatışmasının dışında kalmasıdır⁷²⁰.

Arabulucunun tarafsızlığı ile ilgili karşılaşılabilecek en önemli problemlerden birisi, taraf ile arabulucu arasında önceden var olan ya da süreçle birlikte oluşan kişisel ilişkidir⁷²¹. Arabulucunun, taraflarla kişisel ilişkisi olmasından dolayı, arabuluculuk sürecinden önce taraflar arasındaki uyuşmazlık konusu hakkında bilgisinin olmasına neden olabilir. Bu durumda taraflarla arabulucunun, menfaat ilişkisine sebep olur⁷²². Uluslararası etik kurallar çerçevesinde de menfaatler çatışması ile tarafsızlık kavramları birbirinden ayrıdır⁷²³. Kaldı ki, arabulucu da bu konuda dürüst bir yaklaşım sergilemelidir. Konuyla ilgili arabulucu, arabuluculuk süreci başlangıcında, tarafları

⁷¹⁵ Elif Kısmet KEKEÇ 2016 age.s.65.

⁷¹⁶ H.Nancy ROGERS ve Richard A. SALEM (1993), "A Student's Guide to Mediation and the Law", *Student Guide Series*, New York, s.144; Elif Kısmet KEKEÇ 2016 age.s.66.

⁷¹⁷ H.Nancy ROGERS ve Richard A. SALEM 1993 age.s.144.

⁷¹⁸ Elif Kısmet KEKEÇ 2016 age.s.66.

⁷¹⁹ Kimberlee KOVACH (2001), *Mediation, Principles and Practice*, 2nd. Ed. St. Paul, s.128; Elif Kısmet KEKEÇ 2016 age.s.66.

⁷²⁰ Susan DOUGLAS 2009 agt.s.29.

⁷²¹ Kimberlee KOVACH 2001 age.s.123; Susan DOUGLAS 2009 agt.s.30.

⁷²² Christopher HONEYMOON (1985), "Patterns of Bias in Mediation", *Journal of Dispute Resolution*, Article 9, s.142.

⁷²³ agm.s.142.

aydınlatma yükümlülüğünü ayrıntılı bir şekilde yerine getirmeli ve tarafsızlığını zedeleyecek hareketlerden her durumda sakınmalıdır⁷²⁴.

3.4.2. Arabulucunun Bağımsız Olmaması

Arabulucunun bağımsızlığı, taraflarla ekonomik, sosyal ya da farklı bir durumda iş ilişkisinin ve söz konusu uyuşmazlık ya da sulh anlaşmasıyla ilgili herhangi bir şekilde çıkar ilişkisinin olmaması ile ilgilidir⁷²⁵. Yani arabulucunun bağımsızlığı, mesleki etik kurallar çerçevesinde, hiçbir şahıs ya da kurumdan emir veya talimat almadan, uyuşmazlığın çözümünde taraflara eşit ve âdil bir şekilde davranarak arabuluculuk sürecini yönetmesi anlamına gelir⁷²⁶. Arabulucunun bağımsızlığına etki edecek unsurlar, dış unsurlardır. Bu sebeple arabulucunun başka bir kişiden talimat alması, süreci bağımsız bir şekilde yürütemeyeceği anlamını taşır⁷²⁷.

Sözleşmenin m.5/1/f hükmünde, arabulucunun tarafsızlığı ve bağımsızlığı ile ilgili ret sebebi yaratacak hükümlere yer verilmiştir. İlgili hükümde, arabulucunun arabuluculuk sürecinde ya da öncesinde tarafsızlığını ve bağımsızlığını zedeleyecek bir durumun olmasını ve bunun taraflara bildirilmemesini düzenlemektedir. Söz konusu arabulucunun tarafsızlığını ve bağımsızlığını zedeleyecek durum, uyuşmazlığın taraflarına bildirim yapılmadığından dolayı, arabuluculuk sulh anlaşması üzerinde ciddi bir etki yaratır ve taraflarının iradelerini zedeler⁷²⁸. Diğer yandan tarafın bu durumu bilmeleri hâlinde arabuluculuk sulh anlaşmasını imzalamayacaksa, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliği talebi reddedilmelidir. Unutmamak gerekir ki, Sözleşmenin m.5/1/f hükmünün ret sebebi oluşturabilmesi için, öncelikli olarak arabulucunun bağımsızlığından ve tarafsızlığından şüphe uyandıracak bir durumun varlığı gerekir⁷²⁹.

Arabulucunun bir tarafla iş ilişkisinin olması, bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bununla birlikte, bu ilişkinin diğer tarafa bildirilmemiş olması

⁷²⁴ agm.s.143; Kimberlee KOVACH 2001 age.s.125.

⁷²⁵ Nigel BLACKABY, Constantine PARTASIDES, Alan REDFERN ve Martin HUNTER (2009), *Redfern and Hunter on International Arbitration 5th ed.*, Oxford University Press, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), New York, s. 267.

⁷²⁶ agt.s.267; Christopher HONEYMOON 1985 agm.s.143.

⁷²⁷ Nigel BLACKABY, Constantine PARTASIDES, Alan REDFERN ve Martin HUNTER 2009 agt.s.268.

⁷²⁸ Talat KAYA 2019 agm.s.1000.

⁷²⁹ agm.s.1000.

gerekmektedir⁷³⁰. Bu noktada dikkat edilecek husus, taraflar arabulucunun tarafsızlığını ve bağımsızlığını zedeleyecek durumunu biliyor ya da bilmeleri gerekiyorsa, sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebi reddedilemez. Tüm bunların yanında, arabulucunun bağımsız ve tarafsız olmama hâli, bir tarafın sulh anlaşması yapma iradesini kesin olarak zedelemelidir⁷³¹. Bir diğer deyişle, bilmeleri halinde sulh anlaşmasının yapılamayacak olması gerekir⁷³².

Bununla birlikte taraflar, arabuluculuk sürecine kendi iradeleriyle katılabileceği gibi her zaman arabuluculuk sürecini sona erdirme imkânına da sahiptirler. Bu sebeple taraflar, arabulucunun tarafsızlığını ve bağımsızlığını zedeleyecek bir durumun varlığını bilerek arabuluculuk sürecine devam etmek de isteyebilirler⁷³³.

3.4.3. Arabulucunun Tâbi Olduğu Standartlara Aykırı Davranması

Singapur Sözleşmesinin m.5/1/e hükmüne göre, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebi, arabulucunun tabi olduğu standartlara aykırı davranması nedeniyle reddedilebilir. Arabulucunun tâbi olduğu standartlara aykırı davranmasının sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebine ret gerekçesi olabilmesi için, arabuluculuk standartlarının, arabulucunun kendi ülke hukuku tarafından belirlenmiş veya tarafların arabulucu ile yapmış oldukları arabuluculuk sözleşmesinde düzenlenmiş olması gereklidir⁷³⁴. Arabuluculuk standartları, arabuluculuk süreci başlamadan belli olmalıdır. Dolayısıyla arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebi yapıldığı ülkenin yetkili makamı, farklı bir hukuk düzeni veya belli olmayan standartlara göre talebi reddetmesi mümkün değildir. Sonuç itibarıyla arabulucunun uyması gereken standartlar, fiilen geçerli olan şartlar olmalıdır⁷³⁵. Ayrıca, arabulucunun belirlenen standartlara aykırı davranması, sulh anlaşmasını doğrudan etkilemelidir⁷³⁶.

⁷³⁰ agm.s.1000.

⁷³¹ Kimberlee KOVACH 2001 age.s123; Talat KAYA 2019 agm.s.1001.

⁷³² Nigel BLACKABY, Constantine PARTASIDES, Alan REDFERN ve Martin HUNTER 2009 agt.s.268; Talat KAYA 2019 agm.s.1001.

⁷³³ Nigel BLACKABY, Constantine PARTASIDES, Alan REDFERN ve Martin HUNTER 2009 agt.s.268; Talat KAYA 2019 agm.s.1002.

⁷³⁴ agm.s.1001.

⁷³⁵ Kimberlee KOVACH 2001 age.s123; Talat KAYA 2019 agm.s.1001.

⁷³⁶ Nigel BLACKABY, Constantine PARTASIDES, Alan REDFERN ve Martin HUNTER 2009 agt.s.269; Talat KAYA 2019 agm.s.1001.

Bu kapsamda süreçle ilgili küçük farklılıklar, sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebinin reddi gerekçesi için yeterli olmayacaktır. Bu noktada altı çizilecek husus, arabulucunun daha önceden belirlenmiş standartlara aykırı davranması ve bu davranışın, tarafların arabuluculuk sulh anlaşmasına rıza göstermesini etkilemiş olması gerekmesidir⁷³⁷.

Sözleşmenin m.5/1/e hükmünün bir ret gerekçesi olabilmesi için, öncelikli olarak arabuluculuk standartların olması gerekir. Dolayısıyla, söz konusu arabulucuya ve arabuluculuk sürecine uygulanacak bu standartların nasıl belirleneceği de önem kazanmaktadır⁷³⁸. Söz konusu standartlar, arabulucunun sicile kayıtlı olduğu ülkenin, arabuluculuk faaliyetinin yapıldığı ülkenin belirlediği şartlar veya sulh anlaşmasının icra edileceği ülkenin hukukî düzenlemeleridir⁷³⁹. Ayrıca bu standartları, arabulucunun bağlı olduğu kurum da belirleyebilir. Böyle bir durumda, arabulucunun hangi standartlara tabi olacağını, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebinde bulunulan ülkenin yetkili makamı karar verecektir⁷⁴⁰.

UNCITRAL Çalışma Grubu, Uluslararası Ticarî Uzlaşmalara İlişkin Model Kanun ve etik kurallar gibi ulusal hukuk düzenlerinin örnek alabileceği standartlar üzerinde çalışmalar yapmıştır⁷⁴¹. Söz konusu standartlar düzenlenirken tarafsızlık ve bağımsızlık ile birlikte gizlilik ve eşitlik gibi unsurlar da dikkate alınmıştır⁷⁴². Fakat arabuluculuk standartları ile ilgili belirtilen en önemli husus, bu kuralların arabuluculuğun gerçekleştiği zamanda var olması gerektiğidir. Örneğin; tarafların, arabulucunun mevcut en iyi standartları uyguladığı gerekçesiyle yapmış olduğu başvuruyu, yetkili makam bir ret gerekçesi olarak kullanamaz. Yani bu arabuluculuk standartları, arabuluculuk sürecinde yoksa ve yetkili makam tarafından yeni konulmuş standartlar ise geriye dönük uygulanmaz⁷⁴³.

Diğer yandan, yine tarafların arabulucunun şüpheli davranışları nedeniyle yetkili makama yapacağı müracaat da arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik

⁷³⁷ agm.s.1001.

⁷³⁸ Natalie MORRIS-SHARMA (2019), "The Singapore Convention is Live, and Multilateralism, Alive!", *Singapore Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol.20, Issue4,s.1020.

⁷³⁹ age.s.1020.

⁷⁴⁰ Age.s.1020.

⁷⁴¹ General Assembly, A/CN.9/896, s.17, para.78.

⁷⁴² General Assembly, A/CN.9/896, s.17, para.79.

⁷⁴³ Talat KAYA 2019 agm.s.1001.

talebinin ret sebebi sayılmaz⁷⁴⁴. Bu durumun ret gerekçesi sayılabilmesi için, somut uyuşmazlıkta gerçekçi bir ihmâl olması gerekmektedir⁷⁴⁵.

Sözleşme'nin m.5/1/e hükmünün, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebine bir ret gerekçesi oluşturabilmesi için, söz konusu standartlara aykırılık ve bu aykırılığın sulh anlaşmasının icrasını etkilemesi gerekmektedir⁷⁴⁶. Arabulucunun, belirtilen standartlara aykırı davranması tek başına ret gerekçesi için yeterli değildir. Bu aykırı davranış ayrıca, sulh anlaşmasını da olumsuz etkilemelidir. Bu sebeple ilgili taraf, arabulucunun standartlara aykırı davranışı olmasaydı, sulh anlaşmasını imzalamayacaksa, Sözleşmenin m.5/1/e hükmü, bir ret gerekçesi değildir⁷⁴⁷.

Singapur Sözleşmesi'nin m.5/1/e hükmünde belirtilen arabulucunun standartlara aykırı davranma şartının, diğer ret sebepleriyle karşılaştırıldığında istisnaî bir hâl olabileceği değerlendirilmektedir⁷⁴⁸. Bu nedenle, öncelikli olarak Sözleşme'nin m.5/1/e hükmünde belirtilen ret gerekçesinden ziyade, diğer ret gerekçelerinin varlığı değerlendirilmesi; eğer Sözleşme'nin diğer ret gerekçeleri uygulanamayacak durumda olması hâlinde, standartlara aykırı davranma gerekçesi, ret gerekçesi olarak araştırılması tavsiye edilir⁷⁴⁹.

3.5. TALEBİN, BAŞVURULAN DEVLETİN KAMU DÜZENİNE AYKIRILIĞI

Kamu düzeni hem ulusal hem de uluslararası düzeyde temel bir kavramdır⁷⁵⁰. Bu kavram, öncelikli olarak bir ülkede emniyet ve asayişin sağlanması ile insan hakları çerçevesinde bireylerin yaşamasını sağlayan şartları belirler⁷⁵¹.

Singapur Sözleşmesinin m.5/2/a hükmüne göre, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebi, talep edilen devletin kamu düzenine aykırı olması durumunda reddedilebilecektir. New York Sözleşmesi m.5/2 hükmünde yer alan kamu düzenine

⁷⁴⁴ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.51.

⁷⁴⁵ Natalie MORRIS-SHARMA 2019 age.s.1020; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.51.

⁷⁴⁶ Ersin ERDOĞAN age.s.200.

⁷⁴⁷ Sibel ÖZEL 2019 age.s.1203.

⁷⁴⁸ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.52.

⁷⁴⁹ Natalie MORRIS-SHARMA 2019 age.s.1023; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.52.

⁷⁵⁰ Kemal DAYINLARLI (2003), *Hakem Kararlarına Etkisi Bakımından Milli-Milletlerarası Kamu Düzeni*, Ankara, s.1.

⁷⁵¹ Kemal DAYINLARLI (2011), *Milli-Milletlerarası Kamu düzeni ve Tahkime Etkisi*, Ankara, s.111.

aykırılığa ilişkin ret gerekçesi göz önüne alınarak düzenlenen hüküm dar ve dikkatli yorumlanarak uygulanmalıdır⁷⁵². New York Sözleşmesi m.5/2 hükmü;

“Hakem kararının tanınması ve icrası istenen memleketin yetkili makamı tarafından aşağıdaki hallerin bulunduğu görülecek olursa, tanıma ve icra isteği keza lik reddolunabilir:

(a) Tanıma ve icra isteğinin öne sürüldüğü memleketin kanununa göre uyumsuzluk konusunun hakemlik yolu ile halle elverişli bulunmaması; veya

(b) Hakem kararının tanınması ve icrasının zikri geçen memleketin amme intizamı kaidelerine aykırı olmasıdır.”

Özellikle hukuk düzenleri arasındaki farklılığı gerektirecek hususlarda; örneğin arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebi yapılan ülkenin hukukî düzenlemeleri gereği arabulucunun uzman arabulucu olması şartını varlığı, uzman arabulucunun yer almadığı gerekçe gösterilerek icra talebinin reddedilmesi engellenmelidir⁷⁵³.

Öte yandan milli güvenlik ile bir görüşme sonucunda varılan sulh anlaşmasının ilgili konular, kamu düzenine müdahalesi gerektirebilir⁷⁵⁴. Ahlâk dışı bir talebi icrayı ifade konu edinen arabuluculuk sulh anlaşması da kamu düzenine aykırı kabul edilebilir⁷⁵⁵. Arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin talep edildiği ülkenin yetkili makamı, kamu düzeni ile ilgili konuları yorumlayarak takdir yetkisini de kullanabilir⁷⁵⁶.

Adil yargılanma hakkının ihlâli veya yargılama usulüne aykırılık gibi gerekçeler, mahkeme ilâmlarında, hakem kararlarının tanınmasında veya reddedilmesinde kullanılan gerekçelerdir⁷⁵⁷. Fakat arabuluculuk için bu gerekçelerin kullanılması mümkün değildir⁷⁵⁸. Çünkü arabuluculuk, gizlilik içinde tarafların kendi iradesiyle devam eden bir süreçtir ve uyumsuzluğun çözümünü bizzat taraflar belirler ve kesinlikle bir yargılama faaliyeti değildir⁷⁵⁹.

Singapur Sözleşmesinin m.5/2/a hükmünün varlığı, arabuluculuk sulh anlaşmasının, icra edilebilirlik talebinin yapıldığı ülkenin kamu düzenine aykırı olması

⁷⁵² Timothy SCHNABEL 2019 age.s.54.

⁷⁵³ Sibel ÖZEL 2019 age.s.1204; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.54.

⁷⁵⁴ Sibel ÖZEL 2019 age.s.1204.

⁷⁵⁵ Natalie MORRIS-SHARMA 2019 age.s.1024; Sibel ÖZEL 2019 age.s.1204.

⁷⁵⁶ Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 agm.s.483.

⁷⁵⁷ agm.s.483; Natalie MORRIS-SHARMA 2019 age.s.1025.

⁷⁵⁸ Sibel ÖZEL 2019 age.s.1205; Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 agm.s.483;

⁷⁵⁹ Eunice CHUA 2019 agm.s.7.

durumda ortaya çıkar. “Kamu düzeni” kavramının, yeknesak bir tanımının yapılması oldukça güçtür. Fakat şu bir gerçek ki, kamu düzeni somut olayın özelliğine göre değişiklik gösterebileceği gibi, ilgili ülkeye ve zamana göre de değişiklik gösterebilir⁷⁶⁰. Kamu düzeni en genel kapsamda, ilgili ülkede hukukî, sosyal, siyasal ve ahlaki temel kurallar bütünü olarak düşünülebilir⁷⁶¹. Ayrıca bir talebin Türk kamu düzenine aykırılığın değerlendirilmesi istisnaî niteliktedir⁷⁶².

Kamu düzeni müdahalesinin gerekebileceği istisnaî durumlara örnek olarak arabuluculuk sulh anlaşmasından doğan borcun kumar veya rüşvet alacağı, ihracat, ithalat yasaklarına ilişkin veya arabulucunun bağımsızlığı ve tarafsız bir şekilde davranmadığı arabuluculuk sürecinin varlığı verilebilir⁷⁶³.

Kamu düzeni müdahalesinde arabuluculuk sulh anlaşmasında yer alan edimlerin devletin korumak istediği temel insan hakları, adalet ve ahlak anlayışına uymayan sulh anlaşması icra edilebilirliği reddedilir⁷⁶⁴.

Sulh anlaşmasının icra edilebilirliği talep edilen ülkenin yetkili makamı, tarafların talebi üzerine veya re’sen talebin kamu düzenine aykırılığını değerlendirir⁷⁶⁵.

Singapur Sözleşmesinin 5. maddesinde arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliği, talep edilen ülkenin kamu düzenine göre değerlendirileceği belirtilmiştir. Bu hükme göre, arabuluculuk sulh anlaşmasının icrası Türkiye’de talep edilmesi durumunda da kamu düzeni kavramı, Türk Hukukuna göre değerlendirilecektir. Kamu düzeni kavramı, Türk Hukukunda hem yabancı hukukun uygulanmasında hem de başka bir ülkede verilen mahkeme ve hakem kararlarının tenfizi ve iptalinde uygulanmaktadır⁷⁶⁶.

Türk Hukukunda da Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu 1.maddesinin gerekçesinde şu şekilde bahsedilmiştir;

⁷⁶⁰ Ziya AKINCI (2016), *Milletlerarası Tahkim*, Vedat Yayıncılık, İstanbul, s.404; Yusuf ÇALIŞKAN (2014), *Uluslararası Satım Hukukunda Kanunlar İhtilafı Meseleleri*, Beta Yayınları, Ankara, s.90.

⁷⁶¹ Kemal DAYINLARLI 2003 age.s.1.

⁷⁶² Vahit DOĞAN 2019 age.s.403; Aysel ÇELİKEL ve Bahadır ERDEM 2022 age.s.126.

⁷⁶³ Cemal ŞANLI, Emre ESEN ve İnci ATAMAN-FİGANMEŞE 2018 age.s.703-704; Süha TANRIVER 2011 agm.s.477; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.54.

⁷⁶⁴ Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 agm.s.482; Talat KAYA 2019 agm.s.1003; Timothy SCHNABEL 2019 age.s.52.

⁷⁶⁵ Eunice CHUA 2019 agm.s.201.

⁷⁶⁶ Cemal ŞANLI, Emre ESEN ve İnci ATAMAN-FİGANMEŞE 2018 age.s.705; Mustafa ERKAN 2020 age.s.239.

“...kamu düzenine ilişkin olan ve dolayısıyla tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunmalarına olanak vermeyen hukukî ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasında, arabuluculuk kurumuna müracaat edilemeyeceğinden...”⁷⁶⁷

Ayrıca toplumun gelişmesi, yasaların değişmesi, kişilerin ve anlayışların farklılaşması nedeniyle kamu düzeni kavramı da zamana göre değişir⁷⁶⁸. Nitekim arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebini, kamu düzeni açısından değerlendirirken, o günün şartlarına göre değerlendirilmesi yerinde olur⁷⁶⁹.

Öte yandan, kamu düzenine aykırılık değerlendirilirken sonuç odaklı olunmalıdır. Dolayısıyla, Türk Hukukuna göre de arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliği talebinde, somut olaya göre kamu düzenine aykırılığın değerlendirilmesi; bunun da istisnaî nitelikte olmasına kavramını dikkat edilmelidir⁷⁷⁰. Özellikle Türk Hukukunda yer alan emredici kuralların ihlâlinde kamu düzenine aykırılık, somut duruma göre değerlendirilmelidir⁷⁷¹. Şunu da unutmamak gerekir ki, her emredici kuralın ihlali, kamu düzeni müdahalesini gerektirmez⁷⁷².

Diğer yandan, arabuluculuk sulh anlaşmasının içeriği de doğrudan kamu düzenine aykırı olabilir. Sulh anlaşmasının içeriğinin uygulanması, naylon fatura kesilmesi veya vergi kaçırılması gibi hukuk dışı sonuçlara neden olacak ve kamu düzenine müdahalesini gerektirebileceği durumlarda icra talebi reddedilmelidir⁷⁷³.

⁷⁶⁷ Madde 1 Gereğesi; “Madde ile, arabuluculuk kurumunun hangi tür uyuşmazlıklarda ve hangi kayıtlı uygulanma alanı bulacağı hüküm altına alınmıştır. Her şeyden önce arabuluculuk kurumunun işlerlik kazanacağı alan, yabancılık unsuru taşıyanlar da dahil olmak üzere, özel hukuk uyuşmazlıklarıdır. Öte yandan, anılan kurum, her tür hukuk uyuşmazlıklarında değil; ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri, yani “sulh olmak suretiyle sona erdirebilecekleri hukuk uyuşmazlıkları bağlamında uygulanma alanı bulacaktır. Bu durum karşısında, kamu düzenine ilişkin olan ve dolayısıyla tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunmalarına olanak vermeyen hukukî ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasında, arabuluculuk kurumuna müracaat edilemeyecektir.” Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss233.pdf>, ET.18.04.2023.

⁷⁶⁸ Ziya AKINCI 2016 age.s.404.

⁷⁶⁹ Cemal ŞANLI, Emre ESEN ve İnci ATAMAN-FİĞANMEŞE 2018 age.s.706; Ziya AKINCI 2016 age.s.404.

⁷⁷⁰ Aysel ÇELİKEL ve Bahadır ERDEM 2022 age.s.142; Ziya AKINCI 2016 age.s.404.

⁷⁷¹ age.s.405.

⁷⁷² Aysel ÇELİKEL ve Bahadır ERDEM 2022 age.s.144; Ziya AKINCI 2016 age.s.405.

⁷⁷³ Aysel ÇELİKEL ve Bahadır ERDEM 2022 age.s.145; Ziya AKINCI 2016 age.s.406.

3.6. UYUŞMAZLIĞIN ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİ OLMASI

Singapur Sözleşmesi m.5/2/b hükmü, uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişliliği ile ilgili bir hükümdür. Bu hüküm, arabuluculuk süreci sonunda imzalanan sulh anlaşmasının icrasının talep edildiği ülkede, tarafların arasındaki uyuşmazlığın arabuluculuk yöntemi ile çözülmesinin hukukî açıdan mümkün olmaması durumunda devreye girer⁷⁷⁴. Bu noktada şunu da vurgulamak gerekir ki, her devletin kanun koyucusu, arabuluculuğa elverişli uyuşmazlık konularını farklı şekilde belirleyebilir⁷⁷⁵. Devletlerin iç hukukunda, uyuşmazlık konularının arabuluculuğa elverişli olmamasının altında yatan mülahazalar, kamu düzeni, ailenin korunması veya tüketicinin korunması gibi sebeplerdir⁷⁷⁶.

Öte yandan arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliğin talep edildiği ülke hukuku, taraflar arasındaki bazı uyuşmazlık konularının çözümünde yargı sürecinden önce arabuluculuğa başvuruyu zorunlu kılabilir⁷⁷⁷. Devletler arasında arabuluculuğa elverişli konuların belirlendiği uluslararası sözleşme hükmü yoktur⁷⁷⁸. Örneğin Yunanistan, Slovenya ve Birleşik Krallık, medeni ve ticaret hukukundan kaynaklı uyuşmazlıkları arabuluculuğa elverişli sayarken, Almanya ve Çekya hukukunda açıkça kapsam dışı bırakılan uyuşmazlık türü olmadığından dolayı, tüm uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişlidir⁷⁷⁹.

Sözleşmenin m.5/2/b hükmünün değerlendirilmesi, uyuşmazlık konusuyla ilgili yapılan sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin talep edildiği devletin hukukuna göre yapılmalıdır⁷⁸⁰. Keza, uyuşmazlık konusunun ilgili devletin hukukunda mutlak suretle devlet yargısı yolu ile çözümlenmesi öngörülmüşse, Sözleşmenin m.5/b hükmü ret gerekçesi olarak kullanılacaktır⁷⁸¹.

Singapur Sözleşmesi m.5/2/b hükmü, sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin hukuka uygunluğundan ziyade, temeldeki uyuşmazlık konusunun arabuluculuğa elverişlilik durumunu aramıştır⁷⁸². Bu sebeple uyuşmazlık konusunun arabuluculuğa elverişliliği, arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasının talep edildiği ülkede

⁷⁷⁴ Talat KAYA 2019 agm.s.1003.

⁷⁷⁵ Mustafa ERKAN 2020 age.s.244.

⁷⁷⁶ age.s.244.

⁷⁷⁷ Talat KAYA 2019 agm.s.1003.

⁷⁷⁸ Shouyu CHONG ve Felix STEFFEK 2019 agm.s.485; Talat KAYA 2019 agm.s.1003.

⁷⁷⁹ agm.s.1003.

⁷⁸⁰ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.55.

⁷⁸¹ Sibel ÖZEL 2019 age.s.1204.

⁷⁸² Timothy SCHNABEL 2019 age.s.55.

değerlendirilecektir⁷⁸³. Buna göre tarafların arasındaki uyuşmazlık konusu, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin, talep edildiği ülke hukukuna göre arabuluculuğa elverişli değilse, yetkili makam tarafından icra talebi reddedilir⁷⁸⁴. Ancak bahse konu durum, sadece talebin yapıldığı ülke için geçerlidir. İlgili uyuşmazlık konusu, bir ülkede arabuluculuğa elverişli değilken, başka bir ülkede arabuluculuğa elverişli olabilir⁷⁸⁵. Bu durumda icra edilebilirlik talebi yapılmadan önce, talep edilecek ülkenin hukukî düzenlemelerinin araştırılması önemlidir⁷⁸⁶.

Böylece Singapur Sözleşmesi kapsamında, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin talebinin Türk mahkemelerinde yapılması durumunda talep edilmesi durumunda, Türk hâkim, Türk Hukukuna göre uyuşmazlık konusunun arabuluculuğa elverişliliğini değerlendirilmelidir.

Türk Hukukunda, uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişliliği ile ilgili HUAK m.1/2 hükmünde düzenleme yapılmıştır. Buna göre;

“Bu Kanun, yabancılık unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde uygulanır. Şu kadar ki, aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli değildir.”

Genel itibariyle tahkime gidilebilecek ya da sulh olunabilecek uyuşmazlıklar, aynı zamanda arabuluculuğa elverişlidir diyebiliriz⁷⁸⁷. Dolayısıyla tarafların arasındaki uyuşmazlığın, arabuluculuğa elverişliliğinde tartışma yaratabilecek hususlar, sulh ve tahkimdeki uyuşmazlık konularından kıyasla yararlanılabilir⁷⁸⁸. Buna göre Milletlerarası Tahkim Kanunu m.114 ve HUAK m.1/2 hükümleri üzerinde durulması yararlıdır.

Milletlerarası Tahkim Kanunu m.114 hükmü;

“Bu Kanun, Türkiye’de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin uyuşmazlıklar ile iki tarafın iradelerine tâbi olmayan uyuşmazlıklarda uygulanmaz.”

HUAK m.1/2 hükmüne göre, tarafların üzerinde tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıkların arabuluculuğa uygun olduğu belirtilmiş, yabancılık unsuru taşıyan

⁷⁸³ age.s.55.

⁷⁸⁴ KOO Anna KC 2017 agm.s.92.

⁷⁸⁵ agm.s.92.

⁷⁸⁶ Timothy SCHNABEL 2019 age.s.57; KOO Anna KC 2017 agm.s.93.

⁷⁸⁷ Cenk AKİL (2014), *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun Kapsamı*, Yetkin Yayınları, Ankara, s.81; Ferhat BÜYÜKAY 2018 age.s.165.

⁷⁸⁸ age.s.166.

uyuşmazlıklarda da aynı hükmün geçerli olduğu vurgulanmıştır. Aile içi şiddet içeren uyuşmazlıklar ise arabuluculuğa elverişli değildir⁷⁸⁹.

6325 Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nda da sadece tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıklar için arabuluculuğa elverişli kabul edilmiş, fakat taşınmazlar konusunda düzenleme yer almamaktadır⁷⁹⁰. Burada arabuluculuk ile ilgili tespit edilmesi gereken husus, taşınmazların aynına ilişkin uyuşmazlıkların üzerinde, tarafların serbestçe tasarruf edip edemeyecekleridir. Söz konusu uyuşmazlık, malikin tasarruf yetkisine getirilen kamu hukuku kısıtlamaları ile ilgili ise, arabuluculuğa elverişli değildir⁷⁹¹. Fakat bu uyuşmazlıklar, taşınmaz mülkiyeti üzerinde malikin tasarruf yetkisini kısıtlayan şerh edilmiş, alım, ön-alım veya geri-alım hakları ile ilgili özel hukuka ilişkin uyuşmazlıklarsa, bunlar arabuluculuğa elverişlidir⁷⁹².

Bu sebeple, taşınmazlara ilişkin uyuşmazlıklar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği konular arasında yer alması ve ayrıca Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununda açıkça arabuluculuğa elverişli olmadığı belirtilmemesi nedeniyle arabuluculuğa elverişli olduğu doktrinde değerlendirilmektedir⁷⁹³. Fakat taşınmazın hem borçlandırıcı hem de aynî işlemleri, arabuluculuğa başvuruyu engellemese de arabuluculuk sulh anlaşmasının tapuda tescil ile icrası yapılamamaktadır⁷⁹⁴. Çünkü taşınmazlara ilişkin işlemlerin tapuda resmî şekilde yapılması icraya ilişkin bir zorunluluktur⁷⁹⁵. Böylece, Singapur Sözleşmesi kapsamında, Türkiye'deki taşınmazların aynına ilişkin düzenlemeyi öngören bir arabuluculuk sulh anlaşmasının icrası talebi, doğrudan reddedilmesi yerinde değildir⁷⁹⁶.

Diğer yandan yabancıların Türkiye'de bulunan taşınmazlarıyla ilgili hukukî boyutunu da incelemek gerekir. Arabuluculuk sulh anlaşmasının tabi olduğu hukuka bakılmaksızın, sulh anlaşmasında yabancıların Türkiye'deki bir taşınmaz üzerinde aynı hak iktisabı kararlaştırılmış ise, bu sulh anlaşmasında Türk Hukuku geçerli olup

⁷⁸⁹ Mustafa ERKAN 2020 age.s.248.

⁷⁹⁰ Cenk AKİL 2014 age.s.85; Sibel ÖZEL 2019 age.s.1202.

⁷⁹¹ age.s.1203.

⁷⁹² age.s.1203.

⁷⁹³ age.s.1203.

⁷⁹⁴ Ferhat BÜYÜKAY 2018 age.s.164; Sibel ÖZEL 2019 age.s.1204.

⁷⁹⁵ age.s.1204.

⁷⁹⁶ Cenk AKİL 2014 age.s.89; Sibel ÖZEL 2019 age.s.1204.

yabancılar hukuku ile ilgili düzenlemeler uygulanacaktır. 6302 sayılı Kanun⁷⁹⁷ ile 2664 sayılı Tapu Kanunu⁷⁹⁸ 35. maddesinde yapılan düzenleme ile yabancı gerçek kişilere belirli şartlar altında taşınmaz mülkiyeti ve sınırlı aynî hak edinimine izin verilmiştir. Yine Türk Hukuku, yabancı ülkelerde kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketlerinin özel kanun hükümleri çerçevesinde, taşınmaz ve sınırlı ayni hak edinimine izin vermiş, fakat yabancı vakıf ve dernekler ile diğer tüzel kişilerin taşınmaz hak edinimine izin vermemiştir⁷⁹⁹.

Öte yandan Singapur Sözleşmesi kapsamında, taşınmazlarla ilgili arabuluculuk süreci sonunda yapılan sulh anlaşmasının icrası, Türk Hukukuna göre kamu düzenine aykırı olmaması hâlinde mümkündür⁸⁰⁰.

Son olarak HMK m.313/2 hükmü, sulhun şartlarını belirlemiş ve tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıkları içeren davalarda sulhu uygulayabilecekleri belirtilmiştir. Yine 1136 sayılı Avukatlık Kanunu⁸⁰¹ m.35/a hükmü, tarafların kendi iradeleriyle karar verebilmesini, uzlaşma şartı olarak belirlemiştir. Bu hükme göre;

“(Ek: 2/5/2001- 4667/23 md.) Avukatlar dava açılmadan veya dava açılmış olup da henüz duruşma başlamadan önce kendilerine intikal eden iş ve davalarda, tarafların kendi iradeleriyle istem sonucu elde edebilecekleri konulara inhisar etmek kaydıyla, müvekkilleriyle birlikte karşı tarafı uzlaşmaya davet edebilirler. Karşı taraf bu davete icabet eder ve uzlaşma sağlanırsa, uzlaşma konusunu, yerini, tarihini, karşılıklı yerine getirmeleri gereken hususları içeren tutanak, avukatlar ile müvekkilleri tarafından birlikte imza altına alınır. Bu tutanaklar 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesi anlamında ilâm niteliğindedir.”

Türk Hukukunda tahkimde ve Avukatlık Kanunu’nda sulh anlaşmalarında uyuşmazlık konusunun elverişliliği ile ilgili yapılan düzenlemeler, HUAK⁸⁰²’ta da bu konunun düzenlenmesine yardımcı olmuştur.

Diğer yandan özellikle arabuluculukta uyuşmazlık konularının elverişliliği, tahkimdeki uyuşmazlık konularına göre daha geniş yorumlanmalıdır⁸⁰³. Arabuluculuğun uyuşmazlık konularının, aile içi şiddet hariç olmak üzere aile hukuku,

⁷⁹⁷ RG:18.05.2012/28296.

⁷⁹⁸ RG:29.12.1934/2892.

⁷⁹⁹ Sibel ÖZEL 2019 age.s.1206.

⁸⁰⁰ Cenk AKİL 2014 age.s.91; Sibel ÖZEL 2019 age.1207.

⁸⁰¹ RG:19.03.1969/13168.

⁸⁰² Bu Kanuna istinaden Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği yayınlanmıştır. RG:02.06.2018/30439.

⁸⁰³ Ferhat BÜYÜKAY 2018 age.s.166.

2017 yılında işe iade davaları ile iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile ilgili uyuşmazlıklar⁸⁰⁴, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan ticarî uyuşmazlıklar⁸⁰⁵ ve tüketici hukukundan kaynaklanan⁸⁰⁶ birçok uyuşmazlığa elverişli olması, uyuşmazlık konularının geniş yorumlandığının bir sonucudur⁸⁰⁷.

⁸⁰⁴ RG: 25.10.2017/ 30221, 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu m.3.

⁸⁰⁵ RG: 19.12.2018/30630, 7155 sayılı Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun.

⁸⁰⁶ RG: 28.7.2020/31199, 7251 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun m.59 ile 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna eklenen m.73/A.

⁸⁰⁷ Ferhat BÜYÜKAY 2018age.s.166.

SONUÇ

Taraflar arasındaki uyuşmazlığın giderilmesi için ilk akla gelen çözümün devlet yargısına başvurulması gibi görünse de yargı organlarına başvurunun, tek çözüm yolu olmadığı bir gerçektir. Geleneksel anlamda alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, yüzyıllardır uygulanan yöntemlerdir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının profesyonel anlamda uygulanması, küreselleşmenin de etkisiyle Kıta Avrupası ülkelerinde de hızlı bir gelişim sağlamıştır.

Arabuluculuk, Türkiye’de olduğu gibi birçok ülkede alternatif uyuşmazlık çözüm yolları içinde en yaygın olarak uygulanan yöntemdir. Bundan dolayıdır ki arabuluculukla ilgili düzenlemeler, birçok ülkenin iç hukukunda yerini almıştır. Yaşanan bu gelişmeler ise arabuluculuğun uluslararası yaygınlaştırma çabalarını arttırmış, özellikle uluslararası ticarete arabuluculukla ilgili hukukî düzenleme yapılma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Bu nedenle, 2014 yılında Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu *UNCITRAL*, yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizini düzenleyen New York Sözleşmesi’ni ve 2002 tarihli *UNCITRAL* Model Kanunu’nu esas alarak çalışmalara başlamıştır. Uzun süren çalışmalar neticesinde 7 Ağustos 2019 tarihinde, Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 46 ülke tarafından Singapur Sözleşmesi imzalanmıştır.

Singapur Sözleşme metni resmi adıyla “Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Milletlerarası Sulh anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Konvansiyonu”, arabuluculuğun ruhuna ters düşmeyecek şekilde hazırlanmaya çalışılmıştır.

Singapur Sözleşmesi’nin taslak çalışmaları, New York Sözleşmesi’ne benzer şekilde yürütülmeye çalışılsa da her iki sözleşmenin temel kavramlarında açık farklılıklar bulunmaktadır. New York Sözleşmesi’nin temel kavramlarını oluşturan “tanıma” ve “tenfiz” kavramları, Singapur Sözleşmesi’nde arabuluculuğun temel düşüncesiyle bağdaşmaması ve kesin hüküm göstermesi nedeniyle tercih edilmemiştir. Bu kavramların yerine “icra edilebilirlik talebi” ve “kesin delil etkisi” kavramları kullanılmıştır.

Singapur Sözleşmesi, arabuluculuk sulh anlaşmasının taraf sayısına bakılmaksızın, taraflardan en az ikisinin işyerinin farklı ülkelerde bulunması hâlinde uygulama alanı bulabilecektir. Ayrıca Sözleşme'nin m.1/1 hükmü gereğince, Sözleşme hükümlerinin uygulanabilmesi için, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirliğinin Sözleşme uygulama alanı içinde yer alabilmesi için, tarafların sayısına bakılmaksızın en az iki tarafın işyerlerinin ve arabuluculuk sulh anlaşmasının icrasının talep edildiği devletin farklı olması gerekmektedir. Şüphesiz bu durum, Sözleşme'nin uygulanmasını kolaylaştıracaktır.

Singapur Sözleşmesi kapsamında, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebinin reddedilmemesi için, tarafların arasındaki uyuşmazlığın ticarî olması, sulh anlaşmasının arabuluculuk süreci sonucunda elde edilmesi ve arabuluculuk sulh anlaşmasının yazılı olması gerekmektedir. Bu durumda dikkat çeken husus, tüketici, aile, miras ve iş hukuku ile ilgili uyuşmazlıklar uygulama alanı dışında bırakılmasıdır.

Öte yandan, arabuluculuk sulh anlaşmasının sulh anlaşmasının yargı makamları tarafından onaylanarak hüküm oluşturması durumunda da Singapur Sözleşmesi kapsamında, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebi reddedilecektir. Fakat bahse konu durumun da bir istisnası mevcuttur. Söz konusu yargı kararının herhangi bir sebeple icra edilememesi durumunda, Sözleşme'nin diğer şartlarını da taşımak kaydıyla arabuluculuk sulh anlaşması Singapur Sözleşmesi kapsamında icra edilecektir. Söz konusu bu hüküm, Sözleşme'nin uygulama alanını daraltmıştır. Keza bu durum Türk Hukuku için de önem arz edecektir. Şöyle ki; Türk Hukukunda HUAK 18. maddesi gereğince arabuluculuk sulh anlaşmasına icra edilebilirlik şerhi alınması, sulh anlaşmasının başka bir âkit devlette icrasının talebinde Singapur Sözleşmesi kapsamına girmeyeceği anlamına gelir. Fakat, HUAK kapsamında icra edilebilirlik şerhi alınmış arabuluculuk sulh anlaşması, herhangi bir sebeple icra edilemez ise Singapur Sözleşmesi kapsamında icra edilebilecektir. Bunun yanında, HUAK kapsamına girmeyen geleneksel arabuluculuk yöntemleriyle elde edilen sulh anlaşması, diğer şartları taşımak kaydıyla Singapur Sözleşmesine göre icra edilebilecektir. Bu kapsamda Türk Hukukunda da güncel gelişmelerle birlikte Singapur Sözleşmesine uygun düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

Singapur Sözleşmesi'nin 4. maddesinde yer alan hususlar, çalışmamızda uygulanabilirlik şartları kapsamında incelenmiştir. Sözleşme, arabuluculuk sulh

anlaşmasının yazılı olması ile ilgili arabuluculuğun ruhuna aykırı olmayacak şekilde günümüz teknolojik imkânlarının da kullanılmasına izin vererek tek belge olmasını zorunlu tutmamıştır. Bunun yanında, arabuluculuk sulh anlaşmasının hem arabulucu hem de taraflar tarafından imzalanması şartı belirtilse de, bu şartın birçok yöntemle yerine getirilmesi Sözleşme'nin uygulama alanını genişletecektir.

Sözleşmenin özellikle 4. maddesinde “yetkili makam” kavramı dikkat çekmektedir. Ancak, yetkili makam ile hangi kişi ya da kurumu kastedildiğinin bir açıklaması da bulunmamaktadır. Sözleşme, bu kavramın netleştirilmesini her âkit devletin iç hukukuna bırakmıştır. Sözleşme maddeleri incelendiğinde, yetkili makam idari bir makam olabileceği gibi bir yargı organı da olabilir. Türk Hukukunda 05 Nisan 2023 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlanan 7445 sayılı Kanununun 33. Maddesi ile 6325 sayılı HUAK’a eklenen 17/A maddesi gereği Sözleşme kapsamında yetkili makam, asliye ticaret mahkemesi olarak belirlenmiştir.

Çalışmamızda ayrıntılı üzerinde durduğumuz üzere Sözleşmenin 5. maddesinde arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebinin reddi sebepleri belirtilmiştir. Ayrıca, arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebi yapılan âkit devletin yetkili makamı, hem Sözleşmenin 5. maddesinde yer alan ret sebepleri açısından hem de Sözleşmenin 4. maddesinde yer alan Sulh anlaşmasına dayanılması için gerekli şartlar açısından talebi değerlendirecektir. Arabuluculuk sulh anlaşmasının icra edilebilirlik talebinin yetkili makam tarafından Sözleşme'nin 4. ve 5. maddelerine göre değerlendirilmesi uygulamada karışıklığa sebep olabilir. Bu sebeple kanımızca Sözleşme'nin 4. ve 5. maddeleri, tek maddede birleştirilmesi daha uygun olabilirdi.

Singapur Sözleşmesi'nin, uluslararası ticarete arabuluculuğun gelişmesine büyük katkı sağlayacağı aşikârdır. Singapur Sözleşmesi'nin hazırlanmasında örnek alınan New York Sözleşmesi'nde yakalanan başarının, Singapur Sözleşmesinde de yakalanması arzu edilmektedir. Tabii bu başarının elde edilmesi, New York Sözleşmesi'nde olduğu gibi Singapur Sözleşmesi'nin de yaygınlığının artmasına bağlıdır.

KAYNAKÇA

- ABRAMSON Harold (2019), "The Singapore Mediation Convention: The Process and Key Choices", *Singapore Mediation Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol. 20, Issue 4, ss.1037-1062.
- AKİL Cenk (2014), *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun Kapsamı*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- AKINCI Ziya (2016), *Milletlerarası Tahkim*, Vedat Yayıncılık, İstanbul.
- ALEXANDER Nadja ve CHONG Shouyu (2019), "The Singapore Convention on Mediation A Commentary", *Kluwer Law Inter-National B.V*, The Netherlands, Vol. 18, ss.2-185.
- BİLGE Turgay (2014), "*Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Açısından Kamu Düzeni Kavramı*", *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu*, Sümer Yayıncılık, 1. Baskı, ss.93-114, İstanbul.
- BORN Gary (2014), "International Commercial Arbitration", *2nd Edn., Wolters Kluwer*, Vol. 10, ss.3479-3490.
- BOULET Jean-Christophe (2019), "The Singapore Convention and the Metamorphosis of Contractual Litigation", *Singapore Mediation Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol. 20, Issue 5, ss.1209-1233.
- BÜYÜKAY Ferhat (2018), *Arabuluculuk Sulh anlaşması ve İcra Edilebilirlik Şerhi*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- CHONG Shouyu ve STEFFEK Felix (2019), "Enforcement of International Settlement Agreements Resulting from Mediation under the Singapore Convention", *Singapore Academy of Law Journal, Special Issue, SAclj*, Vol.31, ss.448-486.
- CHUA Eunice (2019), "The Singapore Convention on Mediation- A Brighter Future For Asian Dispute Resolution", *Asian Journal of International Law*, Vol.9, ss.195-205.

- CHUA Eunice (2019), "Enforcement of International Settlement Agreements Resulting from Mediation under the Singapore Convention", *Singapore Academy of Law Journal, Special Issue*, Vol.31, ss.448-486.
- ÇALIŞKAN Yusuf (2014), *Uluslararası Satım Hukukunda Kamunlar İhtilafı Meseleleri*, Beta Yayınları, Ankara.
- ÇELİKEL Aysel ve ERDEM Bahadır (2022), *Milletlerarası Özel Hukuk*, 17. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- DAYINLARLI Kemal (2011), *Milli-Milletlerarası Kamu Düzeni ve Tahkime Etkileri*, 2. Baskı, Dayınlarlı Yayıncılık, Ankara.
- DAYINLARLI Kemal (2003), *Hakem Kararlarına Etkisi Bakımından Millî-Milletlerarası Kamu Düzeni*, Dayınlarlı Yayıncılık, Ankara.
- DEMİR GÖKYAYLA Cemile (2019), *Arabuluculuk ve Tahkimi Bir Arada İçeren Uyuşmazlık Çözüm Yolu*, Hukuk Mecmuası 77/2, İstanbul.
- DOĞAN Vahit (2019), *Milletlerarası Özel Hukuk*, Savaş Yayınları, 8. Baskı, Ankara.
- DOUGLAS Susan (2009), *Mediator Neutrality: A Model for Understanding Practice*, Sunshine Coast Üniversitesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Queensland.
- DÜR Orhan (2017), *Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri*, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara.
- ENER M. Alper (2019), "Singapur Konvansiyonu: Arabuluculuk Anlaşmasının New York Konvansiyonu", *Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XXIII, ss. 227-248.
- ERDOĞAN Ersin (2018), "Milletlerarası Arabuluculuk Sulh Belgelerinin İcrasına İlişkin BM Sözleşmesinin (Singapur Sözleşmesi) Değerlendirmesi" *Yargıtay'ın 150. Kuruluş Yıldönümü Etkinlikleri, Kapsamında Yargıtay Başkanlığı ile Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin Ortaklaşa Düzenlediği Uluslararası Arabuluculuk Sempozyumu*, Yargıtay'ın 150. Kuruluş Yıldönümü Etkinlikleri Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu Kitabı, ss.189-202, Ankara.
- ERKAN Mustafa (2020), *Arabuluculuk ve Singapur Sözleşmesi*, Onikilevha Yayıncılık, Ankara.

- FLORES SENTIES Hector (2019), "Grounds to Refuse the Enforcement of Settlement Agreements Under the Singapore Convention on Mediation: Purpose, Scope and Their Importance for the Success of the Convention", *Singapore Mediation Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol.20, Issue 8, ss.41235-1258.
- GAULTIER Thomas (2013), "Cross-Border Mediation: A New Solution for International Commercial Dispute Settlement?", *NYSBA International Law Practicum*, Vol.26, Issue 9, ss.138-158.
- GÜMÜŞLÜ Gülce (2014), "Milletlerarası Âkitlerde Elektronik İletişimin Kullanılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, ss.329-364.
- GÜNGÖR Gülin (2022), *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara.
- HONEYMOON Christopher (1985), "Patterns of Bias in Mediation", *Journal of Dispute Resolution*, Article 9, ss.141-149.
- ICSID (1966), The Mediation Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, https://sccinstitute.com/media/49819/medlingsregler_eng_we.pdf, ET.19.04.2022.
- KARACABEY Kürşat (2016), "Zorunlu Arabuluculuğun Hukukun Temel İlkelerine Aykırılığı ve Uygulanabilirliğine Dair Sorunlar", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, ss.120-140.
- KAYA Talat (2020) "Singapur Sözleşmesi ve Uluslararası ticarî Arabuluculuk Sonucunda Ortaya Çıkan Sulh anlaşmalarının Tanınması ve İcrası Meselesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, C:25, S:2, ss.979-1008.
- KC KOO Anna (2017), "Enforcing International Mediated Settlement Agreements; Ramaswamy, M.P./Ribeiro, J.,(Eds.), Harmonising Trade Law to Enable Private Sector Regional Development", *UNCITRAL Regional Centre for Asia and the Pacific and New Zealand Association for Comparative Law*, New Zealand, ss.81-96.
- KEKEÇ Elif Kısmet (2016), *Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar veTaktikler*, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara.
- KOVACH Kimberlee (2001), *Mediation, Principles and Practice*, 2nd. Ed. St. Paul.

- KÖŞGEROĞLU Banu Şit (2020), *Milletlerarası Ticarî Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk Sonunda Varılan Sulhların Singapur Konvansiyonu Çerçevesinde Taraf Devletlerle İcra Edilebilirliği*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- KURU Baki (2015), *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, Legal Yayıncılık, İstanbul.
- LOHMANN Linda Mealey (2010), "Using Mediation to Resolve Disputes - Differences Between China and the U.S.", *China Insight*, ss. 123-147.
- MANUKYAN Mushegh (2019), Singapore Convention Series A Call For A Broad Interpretation of the Singapore Mediation Convention In The Context of Investor -State Disputes, Kluwer Mediation Blog.
- MNOOKIN Robert (1998), "Alternative Dispute Resolution Harvard Law School John M. Olin Center for Law", *Economics and Business Discussion Paper Series*, ss.232-240, https://lsr.nellco.org/harvard_olin/232, ET. 27.02.2023.
- MONTINERI Corinne (2019), "The United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL) and the Significance of the Singapore Convention on Mediation: Purpose, Scope and Their Importance for the Success of the Convention, Singapore Mediation Convention Reference Book", *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol.20, Issue 4, ss.1023-1036.
- MORRIS-SHARMA Natalie (2019), "Constructing the Convention on Mediation: The Chairperson's Perspective", *SacLj, Special Issue*, Vol.31, ss.487-519.
- MORRIS-SHARMA Natalie (2019), "The Singapore Convention is Live, and Multilateralism, Alive!", *Singapore Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol.20, Issue 4, ss.1009-1021.
- ÖZBEK Mustafa Serdar (2016), *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolu*, 2 Cilt, Yetkin Yayınları, Ankara.
- ÖZEL Sibel (2019), "Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Milletlerarası Sulh anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi: Singapur Konvansiyonu", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C: 2, S:2; 25(2), İstanbul, ss.1190-1210.
- ÖZMUMCU Seda (2012), *Uzak Doğu'da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.

- ÖZSUNAY Ergun (2019), "Arabuluculuk Sonunda Yapılan Milletlerarası Sulh anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi: Singapur Arabuluculuk Sözleşmesi Türk Hukukuyla Uyumlu Bakımından Bir Değerlendirme", *İstanbul Barosu Dergisi*, C.93, S.3, ss.31-49.
- ÖZTURANLI Beyza (2012), "Uluslararası Hukuk Komisyonu Çalışmaları Çerçevesinde Uluslararası Andlaşmalara Getirilen Çekincelere İlişkin hukukî Rejim", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 22, Güz, ss.471-505.
- QUEK ANDERSON Dorcas (2020), "The Singapore Convention on Mediation: Supplying the Missing Piece of the Puzzle for Dispute Resolution", *Journal of the Malaysian Judiciary*, Vol.25, ss.194-220.
- POLAT Malike (2010), *Milletlerarası Usul Hukukunda Arabuluculuk*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- ROCK Evan (2005), "Mindfulness Meditation, The Cultivation of Awareness, Mediator Neutrality and the Possibility Of Justice", *Cardozo J. Of Conflict Resolution* , Vol.6, ss.347-365.
- ROGERS H. Nancy ve SALEM Richard A. (1993), *A Student's Guide to Mediation and the Law*, Student Guide Series, New York.
- ROSNER Norel (2019), "The Singapore Convention: Reflections on Articles 1.3 on Scope, 8.1(b) on Reservations, and 12 on Regional Economic Integrations Organizations", *Singapore Mediation Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol.20, Issue 4, ss.1259-1266.
- ROSS Donna (2020), "The Singapore Convention: From a Blizzard, a Convention Blooms", *Resolution Institute*, ss.174-190,
<https://www.donnarossdisputeresolution.com/wp-content/uploads/2020/03/Donna-Ross-Singapore-Convention-Article-RI-Journal-March-2020.pdf>, ET. 12.03.2022.
- SARI Aydın (2019), "Bölgelerarası Ekonomik Entegrasyonlar ve Türkiye'nin Ödemeler Bilançosuna Etkisi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, C.10, ss.1117-130.

- SCHNABEL Timothy (2019), "Recognition by Any Other Name: Article 3 of The Singapore Convention on Mediation", *Singapore Mediation Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol. 20, Issue 4, ss.1181-1195.
- SCHNABEL Timothy (2019), "The Singapore Convention on Mediation: A Framework for the Cross-Border Recognition and Enforcement of Mediated Settlements" *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, Vol. 19, Issue 1, ss.1-60.
- STITT Allan J. (2019), "The Singapore Convention: When has a Mediation Taken Place (article4)?", *Singapore Mediation Convention Reference Book, Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol. 20, Issue 4, ss.1173-1179.
- SUSMANN Edna (2018), "The Singapore Convention Promoting the Enforcement and Recognition of International Mediated Settlement Agreements", *ICC Dispute Resolution Bulletin*, Vol.3, ss.42-54.
- ŞAHİN Tuğçem, ÇELİK Yasin ve RUHİ Ahmet Cemal (2018), *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Rehberi*, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.
- ŞANLI Cemal, ESEN Emre ve ATAMAN-FİGANMEŞE İnci (2018), *Milletlerarası Özel Hukuk*, 6. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- TANRIVER Süha (2011), "Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tenfizî Bağlamında Kamu Düzeninin Etkisi", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, C.17, ss.467-492.
- TANRIVER Süha (2006), "Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk", *TBB Dergisi*, 2006, S. 64, ss. 151-177.
- TARMAN Zeynep Derya (2016), "Mediation as an Option for International Commercial Disputes", *Annales de la Faculté de Droit d’Istanbul*, C. 48, S. 65, ss. 229-244.
- TAŞPOLAT-TUĞSAVUL Melis (2012), "Türk Hukukunda Arabuluculuk", Yetkin Yayınları, Ankara.
- TZEVELEKOU Anastasia (2018), "Uluslararası Tahkim", *Aceris LLS*, ss.1-29.

UNCITRAL (2015), Report of Working Group II (Dispute Settlement) on the work of its sixty-third session (Vienna, 7-11 September 2015), General Assembly, A/CN.9/861, <https://undocs.org/en/A/CN.9/861>, ET. 15.05.2022.

UNCITRAL (2016), Report of Working Group II (Arbitration and Conciliation) on the work of its sixty-fourth session (New York, 1-5 February 2016), General Assembly, A/CN.9/867, s.24-25, para.154-155, <https://undocs.org/en/A/CN.9/867>, ET. 12.05.2022.

UNCITRAL (2018), Report of Working Group II (Dispute Settlement) on the work of its sixty-eighth session (New York, 5-9 February 2018), General Assembly, A/CN.9/934, <https://undocs.org/en/A/CN.9/934>, ET. 18.05.2022.

UNCITRAL (2016), Report of Working Group II (Dispute Settlement) on the Work of its Sixty-fifth Session, *UNCITRAL*, UN Doc. A/CN.9/896 (2016), <https://undocs.org/en/A/CN.9/896>, ET. 10.04.2022.

UNCITRAL (2017), Report of Working Group II (Dispute Settlement) on the Work of its Sixty-sixth Session, *UNCITRAL*, UN Doc. A/CN.9/901 (2017), <https://undocs.org/en/A/CN.9/901>, ET. 15.04.2022.

UNCITRAL (2017), Report of Working Group II (Arbitration and Conciliation) on the work of its sixty-seventh session (Vienna, 2-6 October 2017), General Assembly, A/CN.9/929, <https://undocs.org/en/A/CN.9/929>, ET. 17.05.2022.

UNCITRAL (2016), Interventions of Finland, Singapore and Mexico, in *UNCITRAL* Audio Recordings: Working Group II (Dispute Settlement) 65th Session, Sept.15 2016, 14.00-1700, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/11675955-4681-4557-b4d6-52e0e6b28f09>, ET. 06.06.2022.

UNCITRAL (2015), Interventions of Germany and Spain in *UNCITRAL* Audio Recordings: Working Group II (Arbitration and Conciliation), 63rd Session, Sept.10, 2015, 9.30-12.30, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/ba60b99e-4f4c-4070-a244-1566055d7948>, ET.08.04.2022.

- UNCITRAL (2016), Interventions of France and the European Union, in *UNCITRAL* Audio Recordings: Working Group II (Dispute Settlement), 65th Session, Sept.16, 2016, 14.00-17.00, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/aa875fca-e13c-49db-83f7820bbe6dfe74>, ET.18.09.2022.
- UNCITRAL (2016), Interventions of Germany and the European Union, in *UNCITRAL* Audio Recordings: Working Group II (Dispute Settlement), 65th Session, Sept.14, 2016, 09.30-12.30, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/f5c9b0ea-5f54-4158-a198-d0ea83b3c9a3>, ET.29.05.2022.
- UNCITRAL (2016), Intervention of United States, in *UNCITRAL* Audio Recordings: Working Group II (Dispute Settlement), 65th Session, Sept.14, 2016, 09.30-12.30, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/f5c9b0ea-5f54-4158-a198-d0ea83b3c9a3>, ET.12.07.2022.
- UNCITRAL (2015), Intervention of Vietnam, in in *UNCITRAL* Audio Recordings: Working Group II (arbitration and Conciliation), 63rd Session, Sept.8, 2015, 14.00-17.00, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/7d1ac403-e942-4fa8-9e06-0b392323dble>, ET.18.04.2022.
- UNCITRAL (2015), Intervention of Russian Federation, in *UNCITRAL* Audio Recordings: Working Group II (Dispute Settlement), 65th Session, Sept.15, 2016, 09.30-12.30, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/5b1bd013-83f3-4439-83b4-e9e7a676f37f>, ET.16.08.2022.
- UNCITRAL (2016), Intervention of the European Union, in *UNCITRAL* Audio Recordings: Working Group II (Dispute Settlement), 65th Session, Sept.20, 2016, 14.00-17.00, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/8096936f-4ab1-b1afb-2857cbd2f34>, ET.09.09.2022.

- UNCITRAL (2016), Intervention of the European Union, in *UNCITRAL* Audio Recordings: Working Group II (Dispute Settlement), 65th Session, Sept.22, 2016, 09.30-12.30, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/2b7d9d9b79-b703-4ddf-ad34-b2d9101f794f>, ET.03.09.2022.
- UNCITRAL (2016), Intervention of the European Union, in *UNCITRAL* Audio Recordings: Working Group II (Dispute Settlement), 65th Session, Sept.14, 2016, 09.30-12.30, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/f5c9b0ea-5f54-4158-a198-d0ea83b3c9a3>, ET.07.09.2022.
- UNCITRAL (2015), Intervention of France, in *UNCITRAL* Audio Recordings: Working Group II (arbitration and Conciliation), 63rd Session, Sept.8, 2015, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/6a94b1c8-31e4-44ba-9345-bb106ca-a53a2>, ET.29.07.2022.
- UNCITRAL (2016), Intervention of Germany, in *UNCITRAL* Audio Recordings: Working Group II (Dispute Settlement) 65th session, Sept.16, 2016, 14.00-17.00, <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/UNCITRAL/speakerslog/6a94b1c8-31e4-44ba-9345bb106caa53a2>, ET.16.07.2022.
- UNCITRAL (2017), United Nations Commission on International Trade Law Working Group II (Dispute Settlement) Sixty-seventh session Vienna, 2-6 October 2017, Note by Secretariat, A/CN.9/WG.II/WP.203, s.3, para.5-6, <https://undocs.org/en/A/CN.9/WG.II/WP.203>, ET.11.05.2022.
- UNCITRAL (2018), United Nations Commission on International Trade Law Working Group II (Dispute Settlement) Sixty-eighth session New York, 5-9 February 2018, General Assembly, A/CN.9/WG.II/WP.205, s.5, para.19, <https://undocs.org/en/A/CN.9/WG.II/WP.205>, ET.06.05.2022.

- UNCITRAL (2017), United Nations Commission on International Trade Law Working Group II (Dispute Settlement) Sixty-fifth session Vienna, 12-23 September 2017, Settlement of commercial disputes International commercial conciliation: preparation of an instrument on enforcement of international commercial settlement agreements resulting from conciliation, Note by Secretariat, General Assembly, A/CN.9/WG.II/WP.198, <https://undocs.org/en/A/CN.9/WG.II/WP.198>, ET.18.06.2022.
- UNCITRAL (2015), United Nations Commission on International Trade Law Working Group II (Dispute Settlement) Sixty-second session New York, 5-9 February 2015, Settlement of commercial disputes International commercial conciliation: preparation of an instrument on enforcement of international commercial /mediation-Revision of the *UNCITRAL* Notes on Organizing Arbitral Proceedings Comments received from States, Note by Secretariat, General Assembly, A/CN.9/WG.II/WP.188, <https://undocs.org/en/A/CN.9/WG.II/WP.188>, ET.23.06.2022.
- UNCITRAL (2016), United Nations Commission on International Trade Law Working Group II (Dispute Settlement) Sixty-fourth session New York, 1-5 February 2016, General Assembly, A/CN.9/WG.II/WP.195, <https://undocs.org/en/A/CN.9/WG.II/WP.195>, ET. 03.05.2022.
- UNCITRAL (2017), United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts, https://www.UNCITRAL.org/pdf/english/texts/electcom/06-57452_Ebook.pdf, ET.04.05.2022.
- UNCITRAL (2017), Explanatory note by the *UNCITRAL* secretariat on the United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in the International Contracts, https://www.UNCITRAL.org/pdf/english/texts/electcom/06-57452_Ebook.pdf, ET.04.05.2022, (Birleşmiş Milletler Elektronik Haberleşme Sözleşmesi Açıklayıcı Notu).
- UNCITRAL* Model Law on Electronic Signatures (2001), <https://www.UNCITRAL.org/pdf/english/texts/electcom/ml-elecsig-e.pdf>, ET.04.05.2022.

- UNCITRAL (2017), United Nations Commission on International Trade Law Working Group II (Dispute Settlement) Sixty-seventh session Vienna, 2-6 October 2017, Noteby the Secretariat, A/CN.9/WG.II/WP.202, s.10, para.36, <https://undocs.org/en/A/CN.9/WG.II/WP.9>, ET.24.04.2022.
- YAZICI TIKTIK Çiğdem (2013), *Arabuluculukta Gizliliğin Korunması*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- YARAR Güven (2019), *Milletlerarası Özel Hukukta Arabuluculuk*, Onikilevha Yayıncılık, İstanbul.
- YEŞİLİRMAK ALİ (2017), *Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı*, Altan Özyurt Matbacılık, Ankara.
- YEŞİLOVA Bilgehan (2008), *Milletlerarası Ticarî Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardım ve Denetimi*, Güncel Hukuk Yayınları, İzmir.
- YILMAZ Ejder (1996), *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara.
- ZELLER Bruno ve TRAKMAN Leon (2019), "Mediation and Arbitration: The Process of Enforcement", *Uniform Law Review* 1, Vol.24, ss.449-466.